

xcomp.

YILDIZ SARAYI BÜYÜK MABEYN KÖŞKÜ
ODA-I ÂLİ RESTORASYONU

HAZ.: Selda KILIÇOĞLU (Mimar)
827509

YÖN.: Öğr. Gör. Y. Mimar
Nevzat İLHAN

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ

Kayıt numarası: 43731

Demirbaş numarası: 41859

Kot numarası: R 151

Ek: Foto.75 Pafta.6

MÜHÜR

Ö N S Ö Z

Bu çalışma 1877-1908 yılları arasında yönetim merkezi olmasının yanı sıra Osmanlı İmparatorluğunun kültürel, sosyal ve ekonomik değişim sürecinin de fiziksel yansıması olan Yıldız Sarayı Büyük Mabeyn Köşkünün mekânsal oluşumunun incelenmesi, sorunlarının tesbiti ve değerlendirme önerilerini kapsamaktadır.

Bu çalışmalarım sırasında, konunun seçilmesinde ve yönlendirilmesinde değerli görüşlerinden yararlandığım Y. Mimar Öğretim Görevlisi Sayın Nevzat İlhan'a ve Yıldız Üniversitesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon ana bilim dalları öğretim üye ve yardımcılarına teşekkür ederim.

Mimar
Selda KILIÇOĞLU
Haziran 1984

İ Ç İ N D E K İ L E R

Önsöz

İçindekiler

Giriş

I. BÖLÜM : BOĞAZİÇİ VE YILDIZ SARAYI

1.1. BOĞAZİÇİ SARAYLARI TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.1. XIX. yy.da Batılılaşma süreci içinde sosyal, ekonomik ve kültürel gelişme ve değişme.

1.1.2. Haliç'in ikametgâh fonksiyonundan endüstriyel yerleşim alanına dönüşmesi ve Boğazda iskân olayının gelişmesi.

1.1.3. Boğaziçi Sahilsarayları

1.1.4. Yıldız Sarayı

1.2. YILDIZ SARAYI GENEL MEKÂNSAL DÜZENİ

1.2.1. Saray

1.2.2. Dış Bahçeler

1.2.3. Kışlalar

1.2.4. Talim Yeri

1.2.5. Camiler

II.BÖLÜM : BÜYÜK MABEYN DAİRESİ VE ODA-I ÂLİ

2.1. BÜYÜK MABEYN VE ODA-I ÂLİ MEKÂNSAL OLUŞUMU

2.1.1. Büyük Mabeyn

2.1.2. Oda-ı Âli

2.1.3. Büyük Mabeyn ile Geç Devir Saray Yapıları
Mabeyn Bölümlerinin karşılaştırılması.

III.BÖLÜM ((SONUÇ)) : KULLANIM ÖNERİLERİ VE PİLOT PROJELERİ

3.1. BÜYÜK MABEYN VE ODA-I ÂLİ RESTORASYONU VE DEĞER-
LENDİRME ÖNERİLERİ

3.1.1. Büyük Mabeyn Isıtma Projesi.

3.1.2. Büyük Mabeyn Aydınlatma Projesi.

3.1.3. Keşif Analizi ve Metraj

Fotoğraflar

Bibliyografya

Ekler

G İ R İ Ő

Yıldız Sarayı Büyük Mabeyn Köşkünün ve avlusunun mekânsal oluşumunu ve sorunlarını değerlendiren bu çalışmaya girmeden önce İstanbul'da tarihi yarımadanın dışındaki, Boğaziçi'ndeki sarayların oluşum sürecini incelemek ve İstanbul içindeki yerlerini irdelemek kaçınılmazdı.

Bu nedenle birinci bölümde Boğaziçi sahil saraylarının tarihsel gelişimi incelenmiş, bugelişim içinde Yıldız Sarayının önemi ve yeri araştırılmıştır. XIX. yy. daki sosyal, ekonomik ve fiziksel değişme, Saray çekirdeğinin değişme-gelişme sürecindeki yansıması belirtilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise, Büyük Mabeyn Köşkü ve Oda-ı Âli ayrıntılı olarak incelendikten sonra Mabeyn Köşkü ile geç devir saray yapıları mabeyn bölümleri karşılaştırılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise, Yıldız Sarayı Büyük Mabeyn Köşkü için çağdaş kullanıma uygun restorasyon ve değerlendirme önerileri geliştirilmiştir.

1.1. BOĞAZİÇİ SARAYLARI TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.1. XIX. yy.da Batılılaşma süreci içinde sosyal, ekonomik ve kültürel gelişme ve değişme.

Istanbul, 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedildikten sonra, Osmanlı İmparatorluğunun başkenti olmuştur. Bu arada kuvvetlenen ekonomik ve toplumsal yapı, beraberinde yoğun siyasal ve kültürel faaliyetleri de getirerek XVI. yy.da İstanbul'un bir "Dünya Kenti" olmasını sağlamıştır.

Istanbul'un XVI. yy.daki mekânsal yapısını etkileyen iki büyük ekonomik etken vardı:

- 1- Kırsal kesimden kaynaklanan artı ürün,
- 2- Kentsel kesimde yer alan sanayi ve ticaretin gelişmesi.

Kırsal ve kentsel kesimin biçimlendirdiği sosyo-ekonomik yapı Osmanlı İmparatorluğunun çökme devrine kadar bütünleşmiş bir nitelik göstermiştir. (1)

XVII. yy.da İstanbul'da nüfus yarım milyona yaklaşmıştır. (2) Endüstri devriminin sonuçlarından doğal olarak etkilenen ve ekonomik yapısı sarsılmaya başlayan Osmanlı İmparatorluğundaki, bu değişim kırsal alana da yansarak Celâli İsyanları gibi bir takım anarjik hareketler doğurarak Anadolu'nun güvensiz hale gelmesine yol açmıştır. Bu güvensizliğin doğal sonucu olarak, göçler hızlanmış ve İstanbul'un nüfusu giderek artmıştır. (3)

(1) Kılıçaslan, Istanbul..., s.130.

(2) Kuban, Ist. Tar. Yap., s.30.

(3) Kılıçaslan, op.cit., s.141.

Münir Aktepe bir makalesinde XVII. ve XVIII. yy. da İstanbul'un sürekli artan nüfusunu sınırlamak için bir takım önlemler alındığını yazmaktadır.⁽⁴⁾ Doğan Kuban da bu önlemlerin sadece nüfus artışını önlemek için olmayıp, kentin büyük bir kısmını tehdit eden yangınların konut sıkıntısı yaratması ve bozulan ekonomik yapı nedeniyle artan anarşiden kaynaklandığını belirtmektedir.⁽⁵⁾

1.1.2. Haliç'in ikametgâh fonksiyonundan endüstriyel yerleşim alanına dönüşmesi ve Boğaz'da iskân olayının gelişmesi.

XVIII. yy.da Haliç ve Boğaziçi'nin gelişmesi giderek artmış ve sur içindeki nüfusu dengelemeye başlamıştır.⁽⁶⁾ Kentin kıyıları boyunca büyümesinde en önemli etmen deniz ulaşımıdır.⁽⁷⁾ Yerleşme alanlarının sıkışık dokusu içinde saray ve konak alanları gibi toplumun çeşitli kesimleri, büyük fiziksel farklılıklar göstermeden, kendi içlerine dönük ayrı bir yaşantı sürdürmekte idiler.⁽⁸⁾

XIX. yy. ın ikinci yarısına kadar İstanbul, topografik oluşuma uyan organik bir gelişme göstermektedir. Yangınlar ve doğal afetler konukların ve sokak dokularının sürekli olarak değişmesine yol açmışlar, fakat yeni oluşum topoğrafyaya bağlı ana yönler ve anıtlar çevresinde doğal olarak biçimlenmiştir.⁽⁹⁾

(4) Aktepe, XVIII. asrın ilk yar...., s.24.

(5) Kuban, op.cit. s.35.

(6) Suher, İst.Böl.Pl., s.74-76.

(7) Kılıçaslan, op.cit., s.155.

(8) ibit., s.160.

(9) Kuban, San.Tar.Sor., s.171.

Tarihsel İstanbul'un en önemli özelliklerinden biri de İstanbul, Üsküdar, Galata, Kadıköy, Boğaziçi ve Haliç arasındaki ilişkilerin niteliğidir. (10) Bunlardan Boğaziçi bir sayfiye yeri olarak gelişmiş, bu işlevinden ötürü ve merkezî alanlara ulaşım zorlukları yüzünden kentleşememiştir. (11)

Avrupa'da meydana gelen büyük parasal dalgalanmalar sonucunda, Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik yapısında XVI. yy.ın ikinci yarısından itibaren büyük değişimler olmuştur. Bunlar Batı yönetimlerinin çıkarları doğrultusunda zincirleme olarak devam ederek 1839 Tanzimat Fermanı ile Osmanlı toplum yapısında ekonomik temellere oturmayan bazı yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesine zorunlu olarak yol açmıştır. "Batılılaşma" adı ile ortaya çıkan bu yapısal değişiklikler XIX. yy. da Sarayın dolayısıyla de İstanbul'un tüketimini de büyük boyutlara ulaştırmıştır. (12)

XIX. yy.da Sarayların, köşklerin ve askerî binaların yer seçimine bakıldığında kentsel gelişmenin kuzeye doğru ilerlediği anlaşılr. XIX. yy.a gelinceye kadar yönetim işlevleri Topkapı Sarayı ile Bab-ı Âli arasında yoğunlaşmıştır. Tanzimatın ilânı ile ortaya çıkan yeni yönetim ve eğitim yapıları gereksinimi sonucunda sur içinde ve sur dışında büyük kışlalar, yönetim binaları ve saraylar yapılmıştır. (13)

(10) Kılıçaslan, op.cit., s.163.

(11) Kuban, San.Tar. Sor., s.172.

(12) Kılıçaslan, op.cit., s.175.

(13) ibit., s.202.

Batılılaşma ve mekânsal değişme sürecine, dış görünüşte katılan Saray tarihsel yarımada dan çıkarak kuzeye taşınmıştır. (14)

II. Mahmut döneminden itibaren suriçi saraylarının öneminin azaldığı ve gözden çıkarıldığı, 1874 de açılan Edirne-Istanbul demiryoluna, Topkapı Sahilsaray ı ile bazı köşk ve kasırlar ki III. Murad yapısı İncili Köşk dahil, ortadan kaldırılmasına Padişah Abdülaziz tarafından izin verilmesi gösterilmektedir. (15)

XVI., XVII., XVIII. ve XIX. yy. boyunca İmparatorluğun geçirdiği sosyal ve ekonomik değişmeler sonucu İstanbul'un ve Boğaziçi'nin fiziksel yapısı çeşitli biçimlenmeler göstermiştir. Önceleri kendi içine kapalı küçük köylerden oluşan Boğaziçi, hükümdarların yazlık sarayları ile devlet erkânının yalı ve konakları ile bunları çevreleyen yoğun bir konut iskân alanı olmuştur. (16)

XIX. yy. da Saray ve devlet erkânının devamlı ikametgâh olarak kullanmaya başladığı Boğaziçi'nde, XVI. yy. dan beri oluşmaya başlayan Sahilsarayları ve Kasırlar bu yüzy ılda en büyük gelişmeyi göstererek İstanbul'u Avrupa başkentleri düzeyine erdirmişlerdir. (17)

(14) ibid., s.204.

(15) Kuban, İst. Tar. Yap., s.44.

(16) idem., Osm. Çağı Boy., s.134.

(17) Yazıcıoğlu, Boğ. Kıyı Yap., s.35.

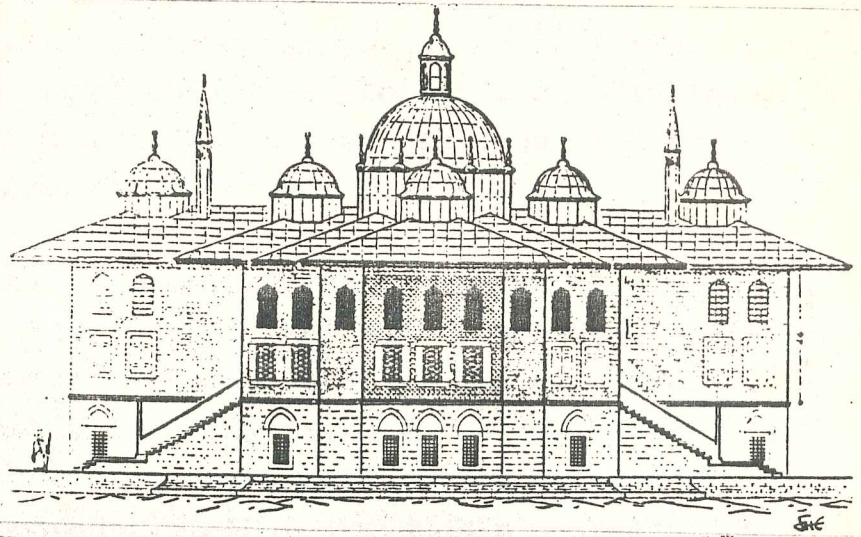
1.1.3. Boğaziçi Sahilsarayları

Dolmabahçe'de III. Selim devrinden beri mevcut bir köşk I. Abdülhamit zamanında zeminden itibaren güzel çinilerle süslenerek sanatkârane bir şekilde yeniden yaptırıldı. Mimar Melling'e yaptırılan Beşiktaş sarayı III. Selim'in gelişlerinde kaldığı kasırdı. 1853-1854 de Abdülmecit tarafından, II. Mahmut'un yaptırdığı saray yıktırılarak mimar Garabet Balyan'a bugünkü Dolmabahçe sarayı yaptırılmıştır. (18)

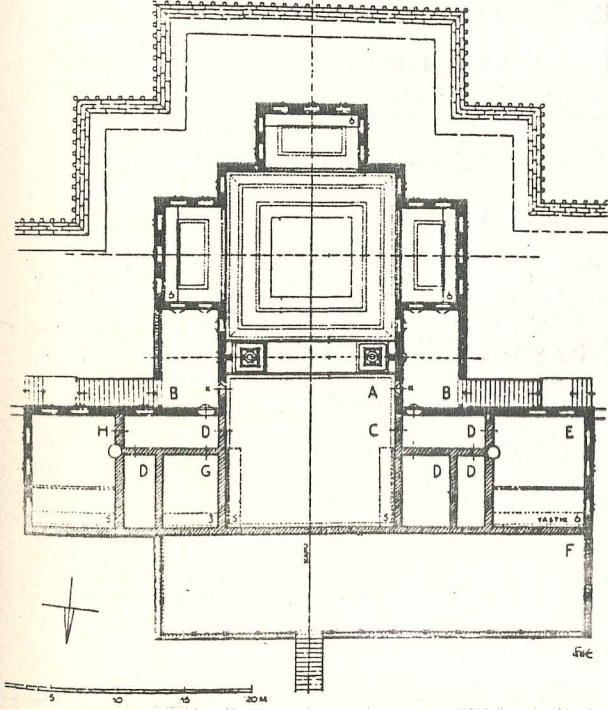
Eski saray, Boğaziçi tarafından Çinili Köşk'le başlıyor ve Dolmabahçe'ye doğru tatlı renkler ve nakışlarla süslü çeşitli kasırlar ve bahçelerle devam ediyordu. Çinili Köşk'le etrafında, hademeler, müzikacılar ve baltacılar daireleri bulunuyordu. Asıl saray Büyük Kasr, Mermer Direkli Kasr, Mabeyn, Kafesli Kasr, Divanhane, Balıkhane kasırlarından oluşuyordu. Sarayın diğer kısımlarını Valde Sultan, Dar-us Saade, Silâhtar, Hazinedar Ağalar, Has Oda ve Hazine daireleri oluşturuyordu. Hekimbaşı dairesinin yanında Koz Bekçiler dairesi, Bostancı Başının dairesinin yanında da Hasekiler Koğuşu yapılmıştı. Yüksek pencere ve sık kafesli Harem dairesi ile Hünkâr dairesinin sütunlu bir dehliz birbirine bağlıyordu. İki bina kütleleri arasında ağaçlı bahçeler vardı. Sarayın öbür iki yeni bölümünü "Mehtabiye Bahçesi" ile "Bayıldım Kasrı" oluşturuyordu. (R. I)

1854 de yapılan saray XIX. yy.ın ağır ve çok süslü stilinde yapılmış olmakla beraber yer yer eski mimarimizden bazı kısımları içermektedir. Saray, genel görünüşü ile orta yerde yüksek bir merasim dairesi ve bu daireye

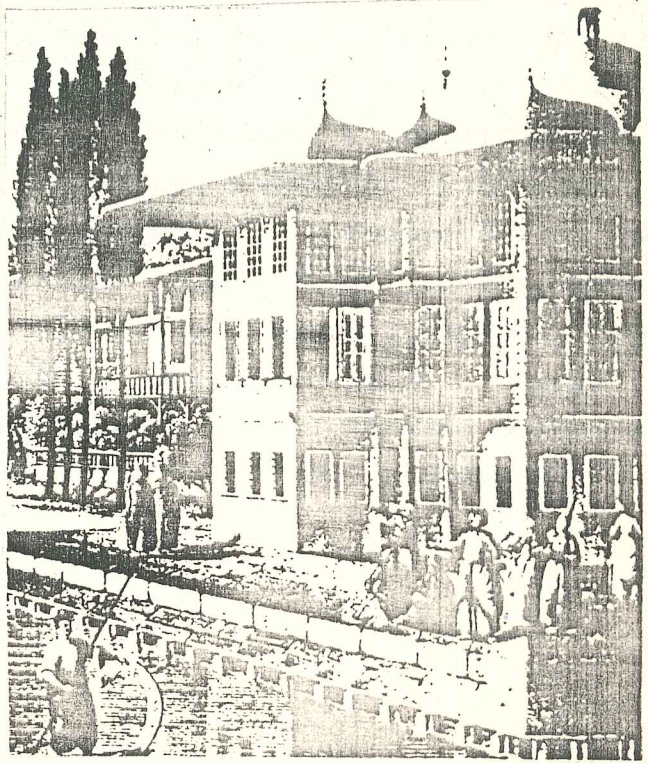
(18) Gökbilgin "Tar.Boğ.", İslâm Ans., s.674.

BESİKTAŞ SARAYINDA ÇİNİLİ KÖŞK 139

ÇİNİLİ KÖŞK (Besiktas)
Kaynak: Eldem, S.H. Boğaziçi Anıları

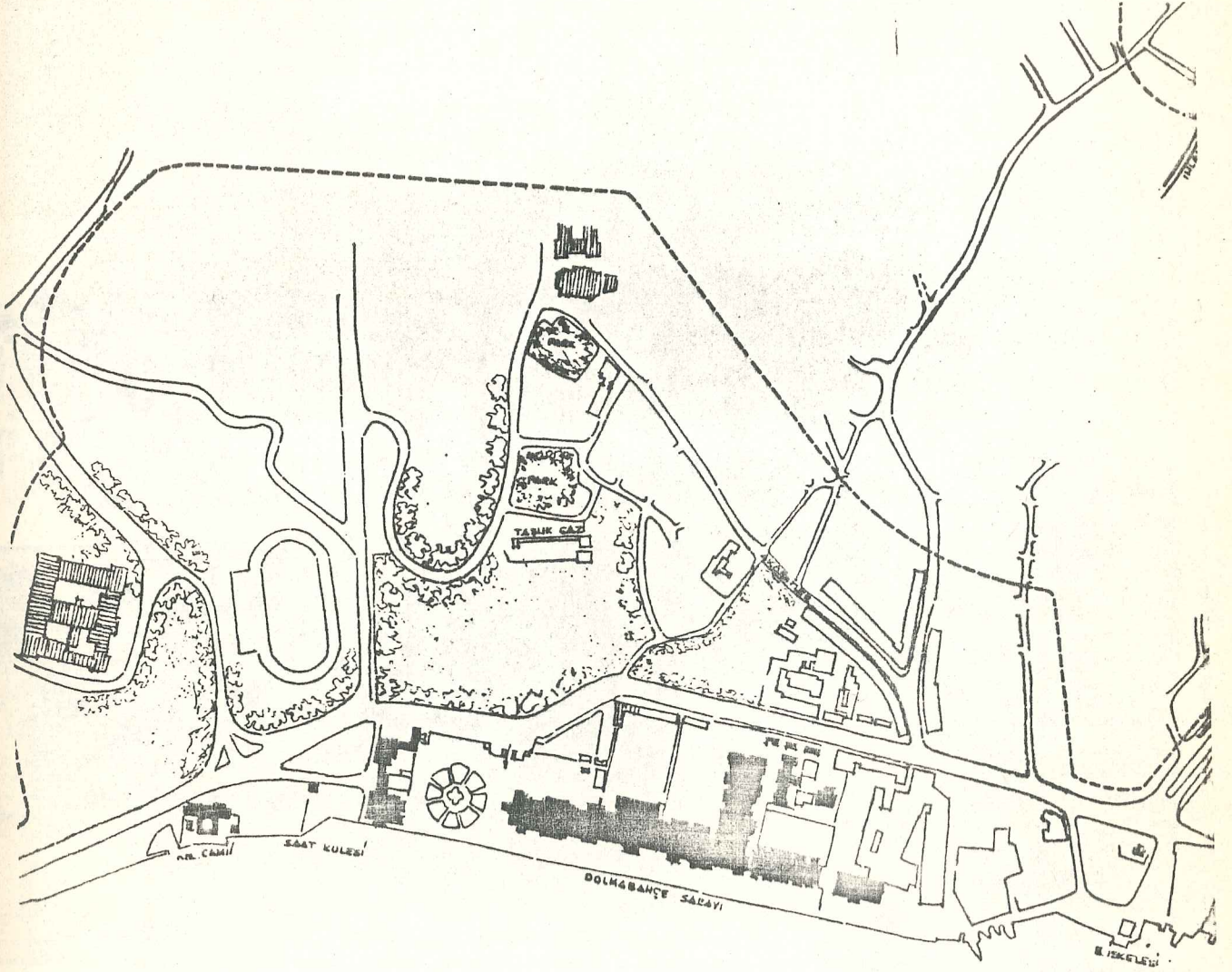
(R:1)

kapalı dehlizler, ile bağlanmış sağlı sollu diğer iki daireden oluşmuştur. Asıl saray Mabeyn, Hünkâr, Muayyede salonları isimlerini alan bölümlerden başka, Valde Sultan, Kadın Efendiler, Şehzadeler ve Veliaht dairelerini de içermektedir. (R: 2)

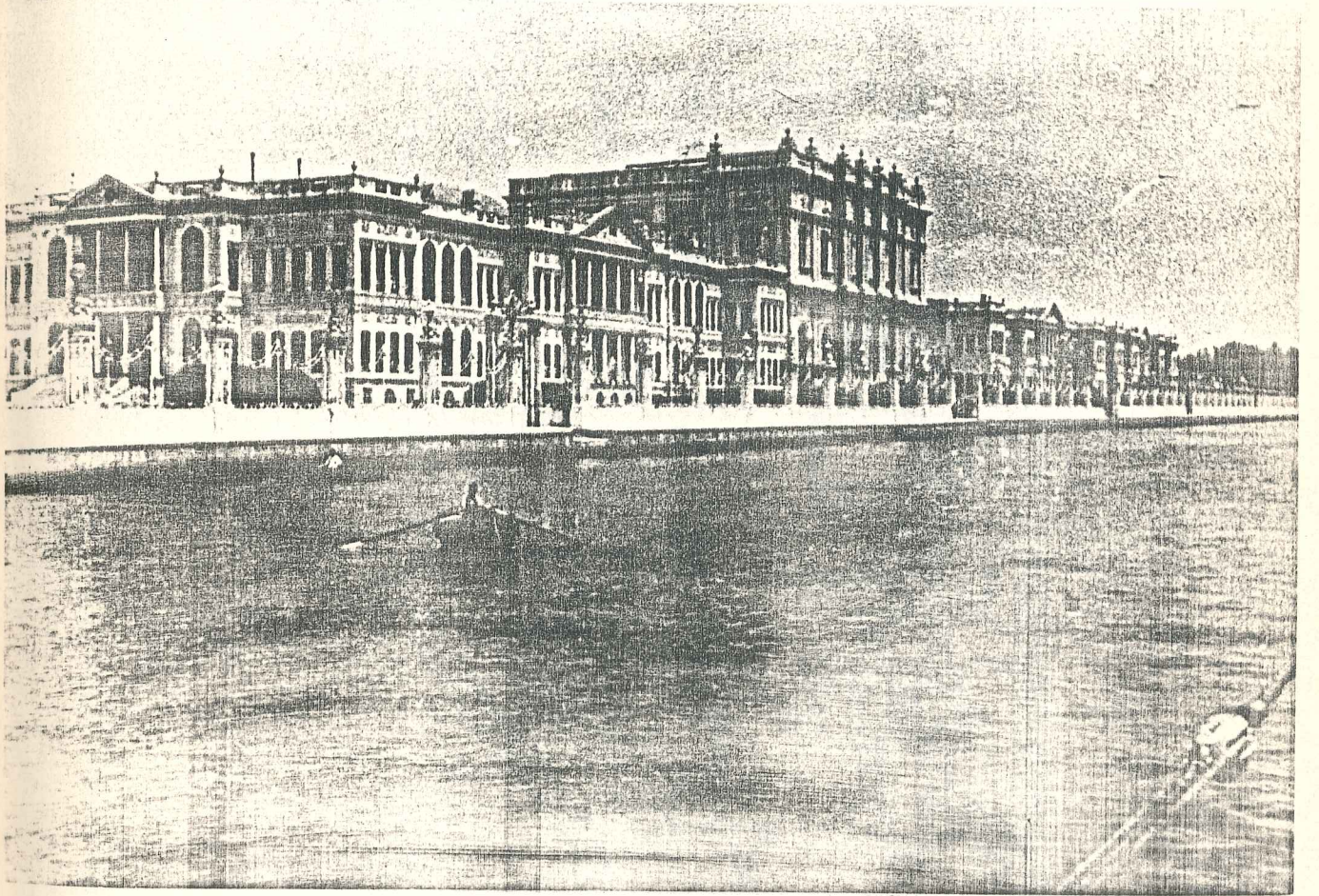
Sarayın müstemilâtı arasında Paşa, Kızlarağası, Musahipler, Harem Kapıcıları, Mefruşat Daireleri ile Camlı Köşk, Kuşlu Köşk, Hareket Köşkleri bulunmaktadır. (R: 3) Sarayın Mabeyn, Hünkâr ve Valde daireleri ile Camlı Köşk bölümü ikiyüzden fazla odayı içermektedir. Mabeyn ve Hünkâr dairelerinde sekiz büyük salon vardır. Bunlar alt katta Methal Salonu, üst katta ise Merasim Salonu, Zülveceyn Salonu, Mavi Salon, Harem Salonu gibi çeşitli isimler almaktadır. Bu geniş salonlardan altısının uzunluğu kırkûç metre, biri otuzbeş metre, Haremdeki en büyüğü ise kırkyedi metredir.

Sarayın içinde tarihi olayların geçtiği meşhur odaların da ayrıca isimleri vardır. Mabeyn daire-sinin üst katında, deniz tarafında ve köşedeki büyük salon "Sefirlerin kabul salonudur". Bu kısma ve Zülveceyn salonuna girerken sağda yer alan salona "Somaki Salon" denilmektedir.⁽¹⁹⁾ Mabeyn dairesinde üst katta bahçe üstünde "Müzik Odası" vardır. Aynı sırada ve Hünkâr Dairesinde sırasıyla Baş Oda, Aynalı Oda, Resim Odası, Esvap Odası sıralanır. Mabeyn'in büyük Methal Salonundan yukardaki Merasim Salonuna çıkan billûr parmaklıklı beş büyük merdiven vardır.

(19) Şehsuvaroğlu, Ist.Sar., s.17.

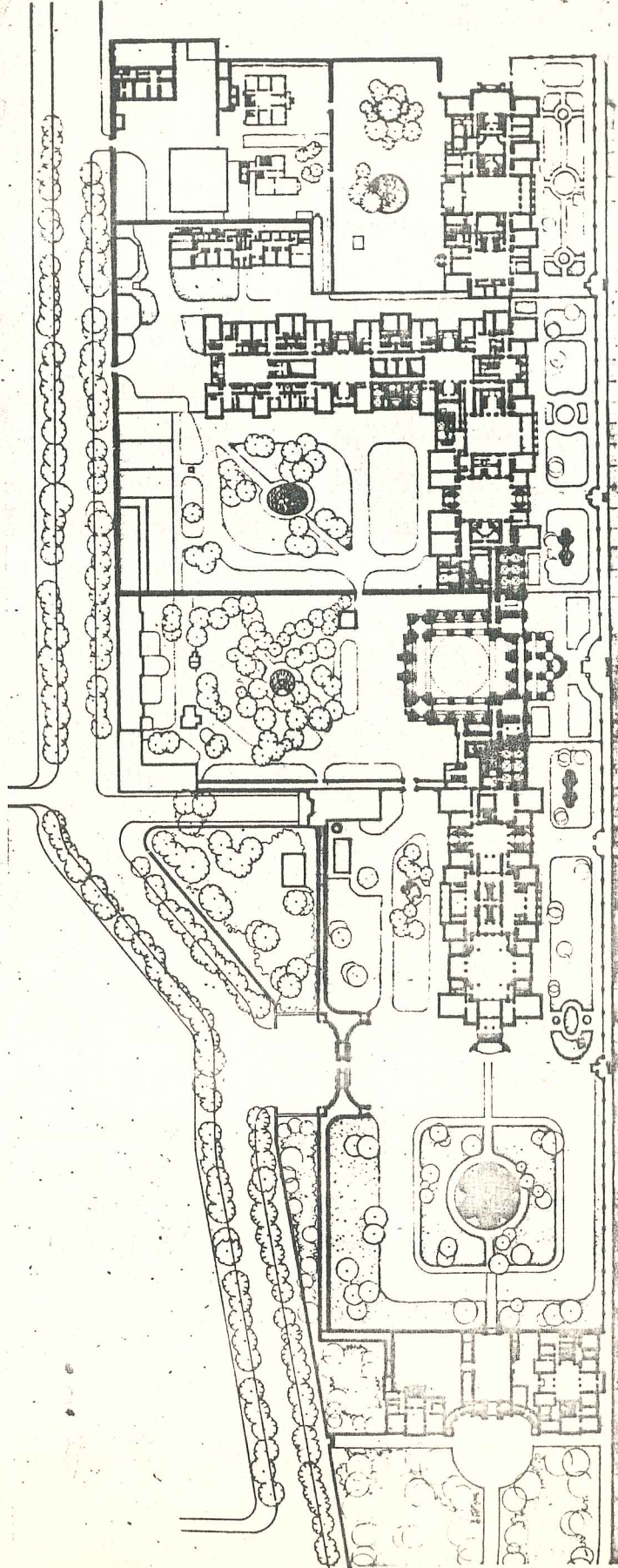

DOLMABAÇE SARAYI VAZİYET PLANI

DOLMABAHÇE SARAYI (YILDIZ ALBÜMLERİ-İÜK-) (R:2)

DOLMABAĞÇE- SARAYI
ZEMİN KAT PLANI

Dolmabahçe Sarayının dış ve özellikle iç süslemesine çok özen gösterilmiştir. Binanın yapımında, Marmara adalarından çıkarılan maviye bakar bir cins mermer kullanılmış, iç süslemede ise billûr, su mermeri, somaki gibi kıymetli malzeme kullanılmıştır. Duvar ve tavan süslemelerinde İtalyan ve Fransız sanat-kârlar çalışmıştır. Ender bir resim kolleksiyonu, saat, şamdan, vazo ve benzeri gibi kıymetli eşyalar yanında avizelerin muhteşemliği göz alıcıdır. (20)

Beşiktaş'ın Osmanlı Donanmasının hareket yeri olması nedeniyle Kaptan Paşa Saraylarının yanında Çırağan Sarayı da yer alır. Evvelden Kazancıoğlu Bahçesi iken, sonradan Has Bahçeler arasına girmiş ve IV.Murat tarafından Melek Ahmet Paşanın eşi ve padişahın kardeşi Kaya Sultan'a armağan edilmişti. Çırağan şenliklerinin yapıldığı bu binaya Çırağan Yalısı denilmiştir. Bu yalı Damat İbrahim Paşa tarafından eşi Fatma Sultan'a tahsis olunmak üzere yaptırılmıştır. (21)

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın yaptırdığı Çırağan Yalısı (1718-1730), III.Selim'in kız kardeşi Beyhan Sultan tarafından 1767 de ahşap bir saray olarak yeniden yaptırılmıştır. Yeni Sarayın en süslü odaları birinci katta bulunuyordu. Büyük Salon ki, buradan Merasim Salonlarına geçilirdi, çok ince bir zevkle döşenmiş duvarları elvan renkli ve yaldızlı desenlerle süslenmiş tavanları da, oymalı ve altın yaldızlı bezemelerle süslenmişti. Sarayın ahşap işçiliğinin dışında çeşmelerinde, sebillerinde ve harem dairesindeki mermerler üzerinde gösterilen işçilik de çok ince bir sanatın ürünü idi. (22)

(20) Ağın, Saraylarımız, s.68.

(21) Gökbilgin, op.cit., s.675.

(22) Ağın, op.cit., s.71-72.

Sarayın bahçesinde kasırlar da vardı. Arka tarafta büyük ağaçları ile, çiçek tarhları ile güzel bahçeler uzanmakta idi. Set, set yapılmış bahçelerin ortasında büyük bir mermer havuz yer alırdı. III.Selim bu sarayı çok beğenmesine karşın Mabeyn bölümünün olmamasından ötürü,sürekli bu sarayda oturamamıştı. Daha sonra saray yanındaki Rodoslu Yalısı satın alınarak, her iki bina yerine büyük bir saray yapımı düşünülmüştü. Fakat, devletin ekonomik, sosyal ve siyasal durumu bu girişimi engellemiştir.(Mısır Seferi).

II.Mahmut Topkapı Sarayında devamlı oturmak istemediğinden zamanının çoğunu Boğaziçinde geçiriyordu. Boğaz'da, kışlık bir ikametgâhın olmamasından yakınıyordu. Kışlık sarayın Çırağan'ın yerine yapımını istemişti. Bunun üzerine Çırağan'ın biri deniz üzerinde yazlık, diğeri tepede kışlık olmak üzere iki Mabeyn dairesi yaptırıldı. 1836 yılında ise, her vakit oturulabilecek büyük bir saray yapımı amacı ile eski saray ve kasırlarla beraber bir mescit, bir okul ve çevredeki diğer binalar da yıktırılmış ve büyük Çırağan Sarayına başlanmıştır. Yeni Çırağan Sarayı Beşiktaş'tan Ortaköy'e kadar uzanan bir kıyı şeridini kaplıyordu. Binalar Merasim Dairesi, Daire-i Hümayun, Harem, Mabeyn Dairesi ve Veliaht Dairesi gibi beş ana kısımdan oluşuyordu. Ayrıca, çeşitli işler için on kadar da daire vardı.(23)

Sarayın en göze çarpan kısmı,ortada bir sıra mermer sütun üzerine oturtulmuş Padişahın özel dairesi idi.

(23) Ağın, op.cit., s.75-76

Bu dairenin mermer merdivenleri denize kadar iniyor, sağ tarafı Hareme, sol tarafı da Saray memurları dairelerini oluşturunuyordu.

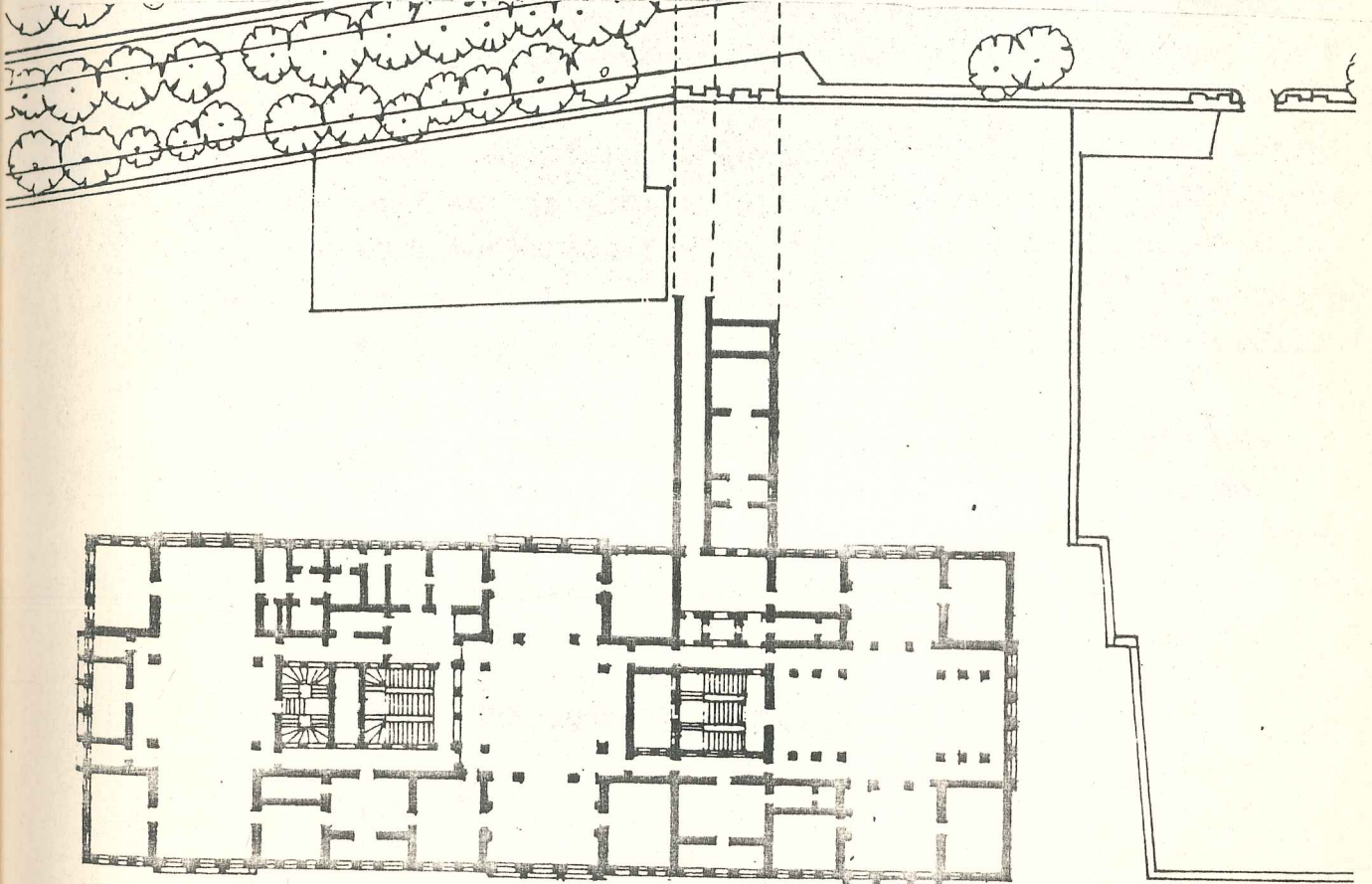
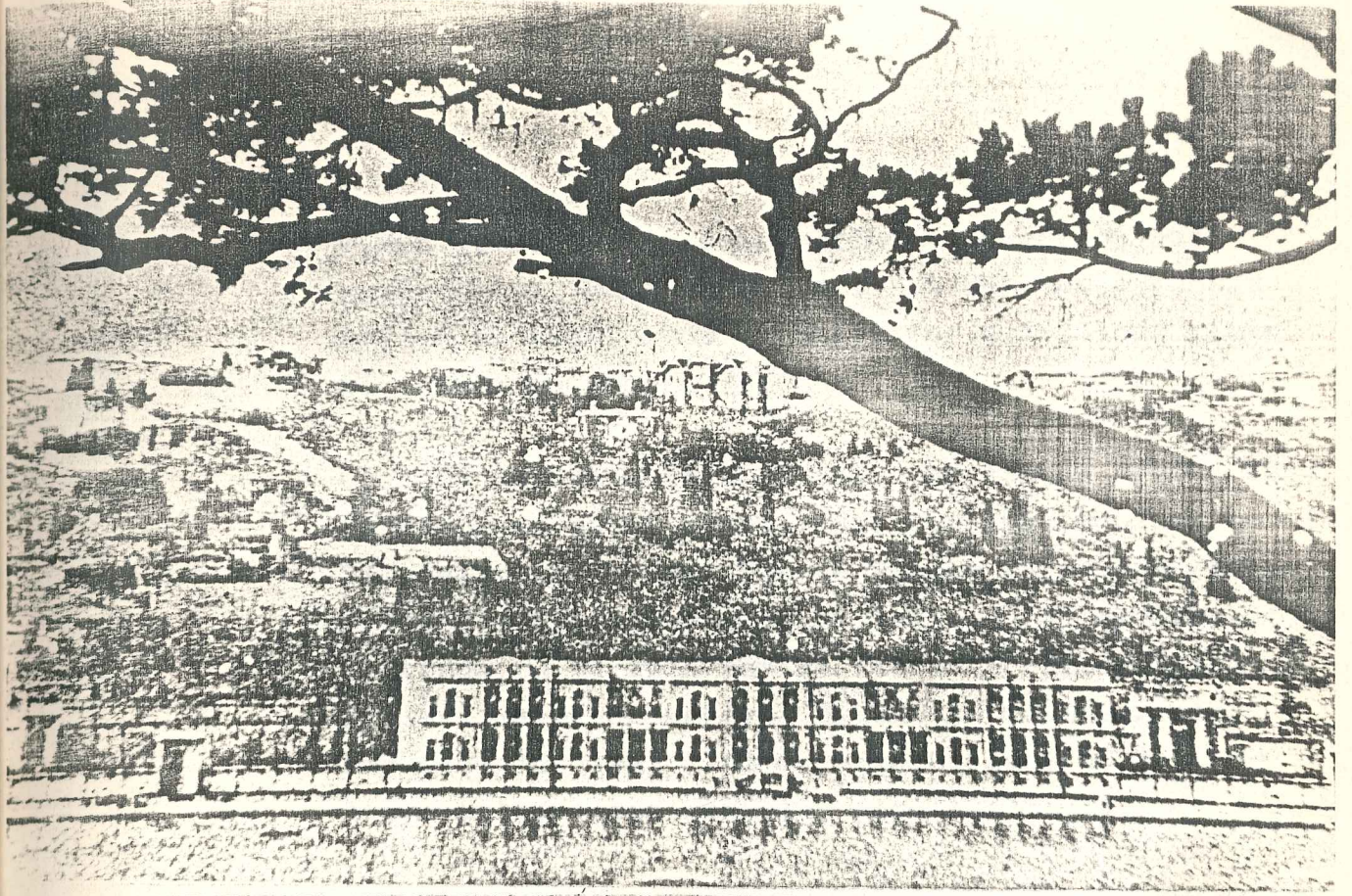
II.Mahmut 1839 da öldüğü vakit, Büyük Sarayın bazı bölümlerinde yapım devam ediyordu. Eski Çırağan Sarayı yerine, yenisi yaptırılmak üzere 1855 de yıktırılmış, Abdülhamit'in başaramadığı yapım Abdülaziz devrinde ve 1871 de Mimar Serkis Balyan tarafından yapılmıştı.⁽²⁴⁾ Çırağan Sarayı gerek plânı, gerek bezemesi bakımından XIX. yy. mimarisinin en güzel örneklerinden biridir.(R: 4).

Dört milyon altın liraya mal olan saray eklentileri dışında üç daireden oluşuyordu. Hünkâr Dairesi, yapının Boğaziçi'ne bakan yönüne yerleştirilmişti. Gözalııcı bezemeli odaların, ahşaptan yapılmış tavanlarına zengin süslemeler yapılmıştı. Duvarlar somaki mermerlerle veya nakışlarla süslenmişti. Mermer sütunlu salonlarda taş işçiliği olağanüstü idi.

Orta kısımdaki daireye deniz cephesinden iki taraflı büyük mermer merdivenlerle çıkılarak giriliyordu. Kırk metre uzunluğunda, yirmi metre genişliğinde ve ondört metre yüksekliğinde "Direkli Sofa" veya "Orta Sofa" diye anılan salona giriliyordu. Görkemli mermer merdivenlerle düşey dolaşım sağlanıyordu. Sarayın üç büyük hamamı vardı. Çırağan Sarayında önceleri "Billûr Köşk" diye anılan bir limonluk da vardı. Sarayın döşemesi de büyük bir zevk ve itina ile seçilmiş, eşyalar da salonların bezemesine uygundu; örneğin Sedef Kakmalı salonlarda sedef ve bağ işlemleri takımlar bulunuyordu. Bunlardan bir kısmını II.Abdülhamit Yıldız'da Merasim Köşküne aldirtmişti.⁽²⁵⁾

(24) Gökbilgin, op.cit., s.680.

(25) Ağin, op.cit., s.21.

ÇIRAĞAN SARAYI (R:4)

V.Murat, hallinden sonra ölünceye kadar burada hapis kaldı. Daha sonra Meclis-i Mebusan'a tahsis edilen bu bina, 1909 da kalorifer dairesinde çıkan bir yangında yandı. (26)

Ortaköy'de Damat İbrahim Paşa tarafından 1725-1726 da Niştabad Köşkü yaptırıldı. Bu köşk yerine, sonra III.Selim'in kardeşi Hatice Sultan tarafından Mimar Melling'e bir saray yaptırılmıştı. II.Abdülhamit devrinde bu sarayın yerine iki ayrı yalı yaptırılıp kızları Naime ve Zekiye Sultanlara tahsis edildi. Kuruçeşme'de ise, 1763 de Esma Sultan, 1838 de de Atiye Sultan için saraylar yaptırılmıştı. (27)

Bebek'te de I.Selim'in bir kasrı ve bahçesi vardı. Daha sonra Kaptan-ı Derya Cezayirli Hasan Paşa tarafından bir kasır yaptırılarak "Kasr Hümayûn-u Abad" diye isimlendirilmiştir. III.Selim bu kasrın yeniden yapımını ve bezemesini yaptırttı, 1876 da da Abdülmecit tarafından yıktırılarak ismi unutulup "Bebek Köşkü" diye tanındı. (R: 5) (28) Tarabya'da da II.Selim tarafından yaptırılmış bir köşk vardı. (29)

Anadolu yakasında ise, Beykoz mesiresi sahilinde "Beykoz Kasrı Hümayûn-u" vardı. Beykoz'da halen mevcut köşk,Mısır valisi Mehmet Ali Paşa tarafından yaptırılarak Sultan Abdülmecit'e sunulmuş, sonradan Abdülaziz tarafından onarım yaptırılmıştır. (30)

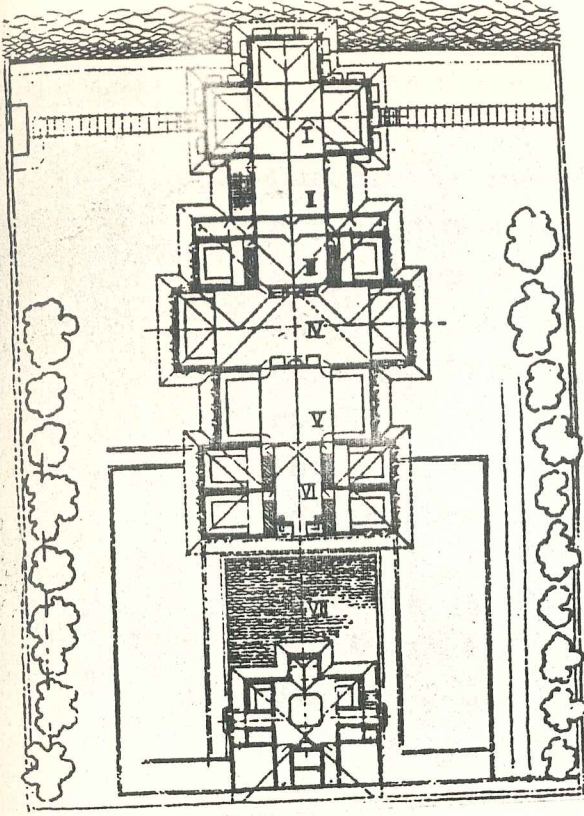
(26) Gökbilgin, op.cit., s.675.

(27) ibid., s.676.

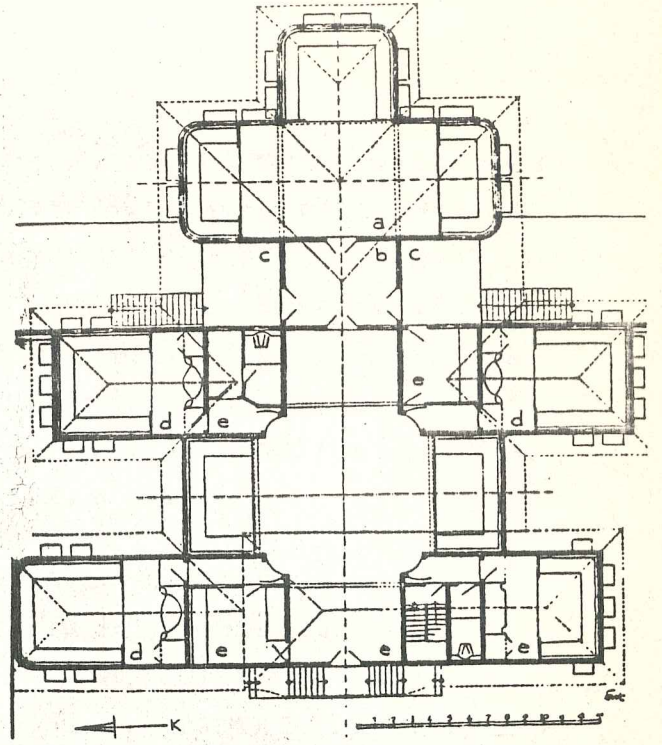
(28) ibid., s.677.

(29) ibid., s.680.

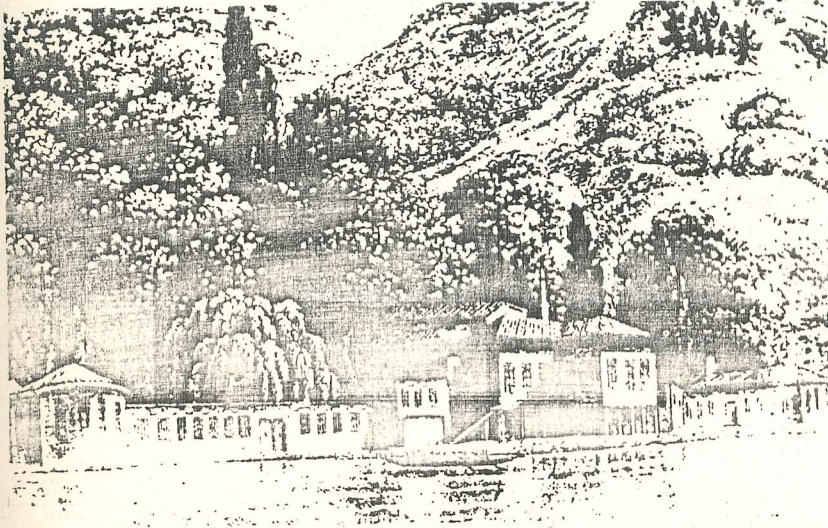
(30) ibid., s.684.

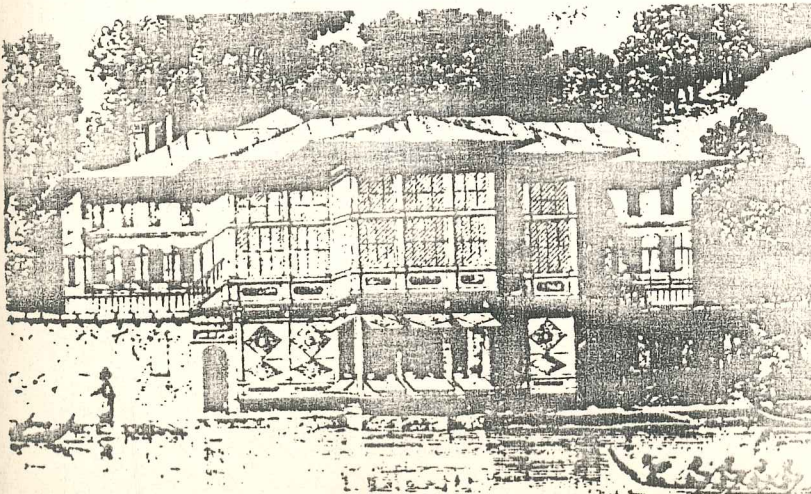
Bebek kasrının 19.yüzyıl
başı restitüsyonu
Eldem S.H.
Boğaziçi Anıları

Bebek kasrının 18.yüzyıl
Gudenus krokisine göre
restitüsyonu

Bebek kasrının Gravürleri
Ch. Gouffier

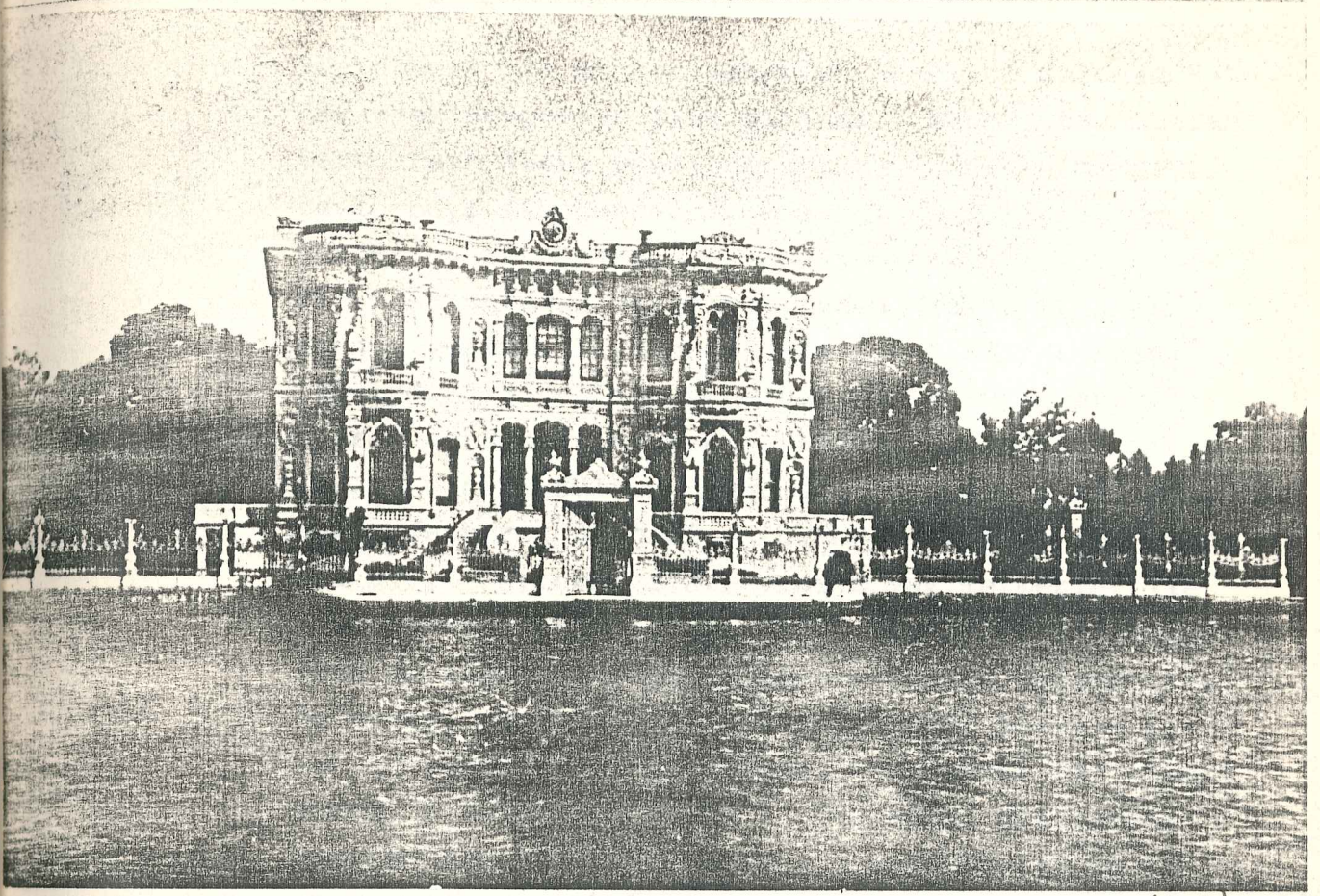

Çubuklu'da ise köşk havuz bir çeşmenin bulunduğu Feyzabad Mesiresi vardı. Küçüksu Deresi yanında da eskiden bir bostancı ocağı vardı. I.Mahmut'un buraya rağbet etmesi üzerine bir kasr yapıldı. Bu kasr III.Selim ve II.Mahmut devirlerinde onarılmış, Abdülmecit devrinde yeniden inşa edilmiş, Abdülaziz devrinde ise, bugünkü şekli ile tekrar onarım görmüştür.⁽³¹⁾ (R: 6)

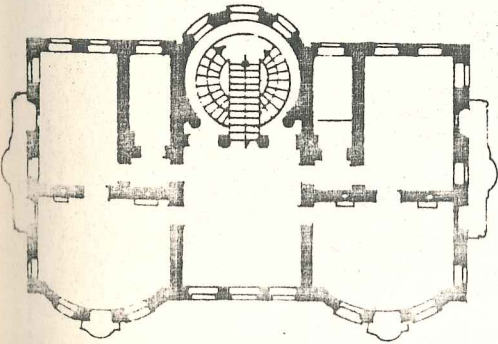
Kandilli Has Bahçesi, Akıntı Burnunda bir kaya üzerinde kasrlarla süslü bir bahçe idi. XVIII.yy. başında Damat İbrahim Paşa Sadrazam olduktan sonra, miri sarayların harap durumlarının yabancılara ve özellikle tam o sırada Hükümet merkezine gelecek olan Avusturya ve Venedik elçilerine kötü etki yapacağı düşünülmüş, onarımlarına karar verilmiştir. Böylece, Kandilli Sarayı da I.Mahmut tarafından imar edilmiştir. 1751-1752 yılında önce buradaki harap olmaya yüz tutan sahil sarayın sınırları tayin edilmiş, Evkaf-ı Hümayûn'a birleştirilmesi tesbit edilmiş ve saray yenilendikten sonra merkezî bir yerde bir cami, bir hamam ve dükkânlar yapılmıştır. Sonra "Leb-i Derya olan sevahil-i taraf-ı hümayûndan icareteyn ile talibine ve sevahilin gayr-i mahalleleri yalnız icare-i mücelle kaydı ile rağbet edenlere verilmiş" ve burası Nevabat tesmiye olunmuştu. Kandilli sarayı zamanla harap olduğundan Abdülhamit'in ilk devirlerinde arsası satılarak Vakf-ı Hümayûn'a katılmıştır.⁽³²⁾

(31) Gökbilgin, op.cit., s.687.

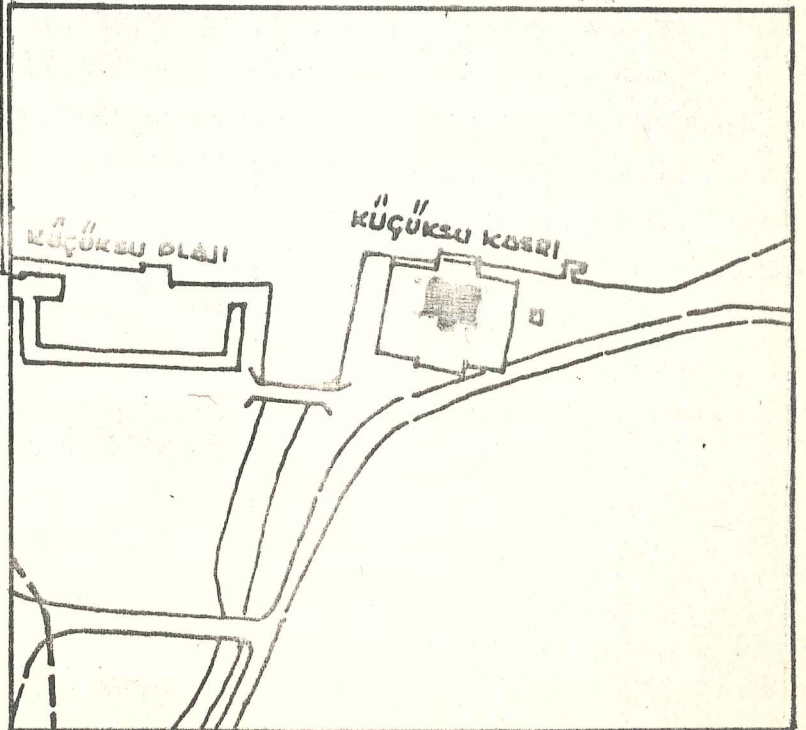
(32) ibid., s.689.

(R:6)

KUÇUKSU KASRI PLANI

KUÇUKSU KASRI
VAZİYET PLANI

Beylerbeyi'nde ki Has Bahçeler arasında bulunan Istavroz Bahçesine 1734 yılında I.Mahmut tarafından Ferah Feza kasrı yaptırılmıştır. Yine bu çevrede, Beylerbeyi ile Çengelköy'ü arasında I.Mahmut'un valdesine ait Şevkabad Kasrı yaptırılmıştır. III.Mahmut devri Beylerbeyi'nden Mehmet Paşa'nın sarayı yerine, II.Mahmut Istavroz sahil sarayını yaptırdı. Sonraları bu saray Beylerbeyi sarayı olarak adlandırılmıştır. Sarayda bir aralık çıkan yangın sonucu Sultan Abdülmecit Çırağan'a taşınmıştır. Bugün Istavroz bahçesi yalnız Bostan Deresine özgü gibidir. Beylerbeyi Sarayını beyaz mermerler ile yeniden yaptırtan Sultan Abdülaziz'dir. Yapımına 1865 de başlanan yapının mimarı Serkis Balyan'dır. (33) Bu saray, müzeyyen salonları içindeki havuzları, üst kattaki hamamı ve bahçesi ile, güzel bir mimarî örneği oluşturur. (R.367) Yazlarını hep burada geçiren Abdülaziz, konukları olan hükümdar ve yabancı devlet büyüklerine bu sarayı tahsis etmiştir. (34)

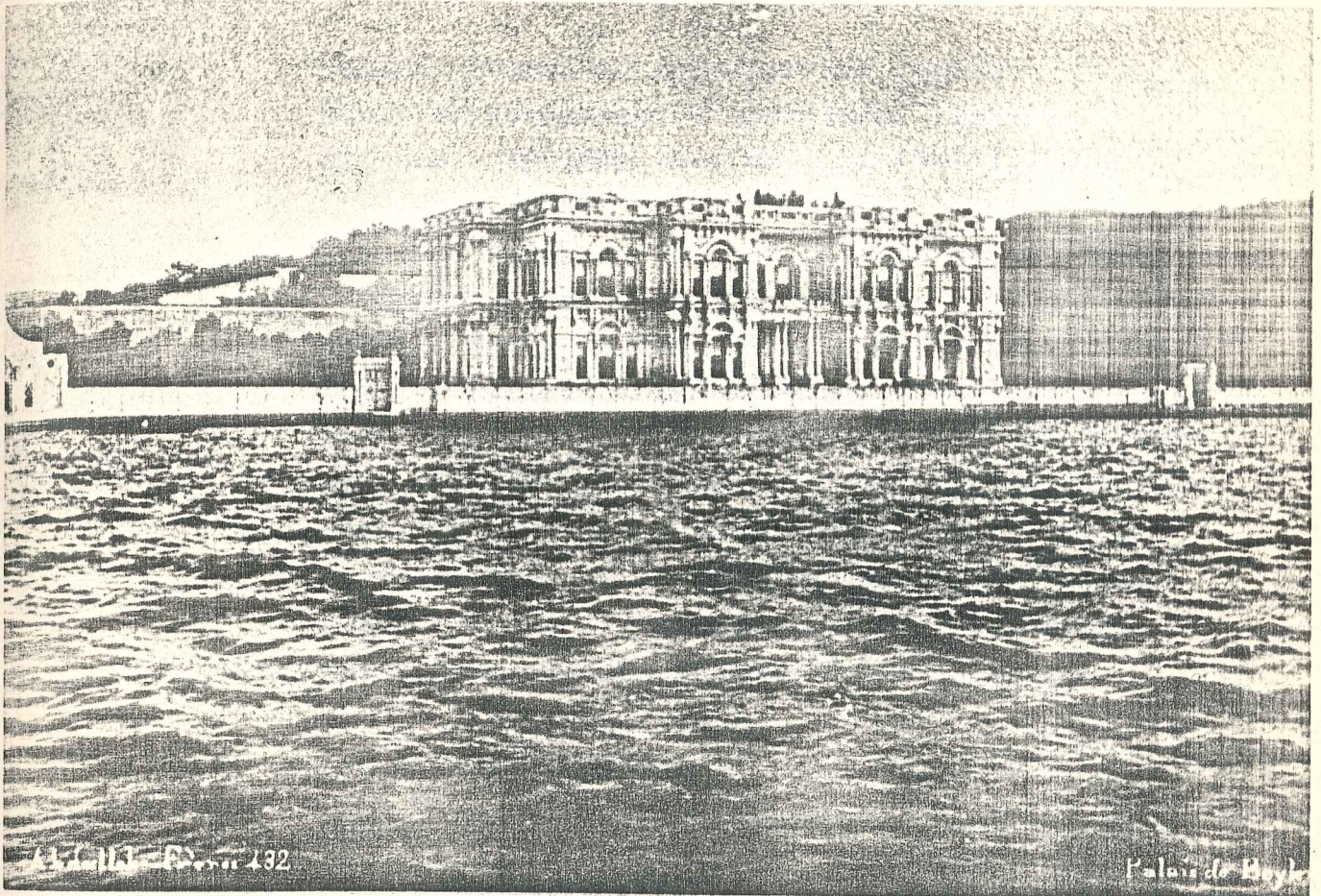
Üsküdar Salacak'ta ise, XVI.yy. da sahil sarayları yer alıyordu. Selimiye'de ise, Büyük Kavak Sarayı vardı. (35) XVIII.yy.da ise Üsküdar'daki kıyı kasr ve saraylarının yüzü bulunduğu bilinmektedir. Çok büyük alanları kaplayan bu saraylar genellikle iki katlı pavyon ve köşklere oluşmuş yapılarıdır. Mme. Montaigne, Üsküdar'daki Ayşe Sultan Sarayının ilgi çekici bir tanımını yapmaktadır. (36) Osmanlı döneminde Boğaziçi ve İstanbul kent mekânı içindeki sahil sarayları, köşk ve kasırların konumları ilişikteki haritada gösterilmektedir. (Bkz. Hr.1)

(33) Gökbilgin, op.cit., s.674.

(34) ibid., s.689.

(35) Kuban, Ist.Tar.Yap., s.34.

(36) ibid., s.39.

Osmanlı döneminde Boğaziçi'nde yapılan sahil saraylarının yerleri, mimarları, yapım tarihleri bir tablo halinde verilmiştir. (Bkz.T.1) (37)

XIX.yy.a kadar sur içinde olan ve devlet yönetiminin üstlenmiş olduğu hükümdar sarayları, bu yüzyıla kadar sadece yazlık sahil saraylarının, köşk ve kasırlarının bulunduğu Boğaziçi'ne taşınmaya başlamıştır. Böylece, Boğaziçi'nde ve onun kentsel mekânı ile, sosyal, fiziksel ve ekonomik bütünlük oluşturan, Yıldız gibi çevrelerde ki saraylar köşk ve kasırların bazıları yönetimin bütün çevresi ile ve ağırlığı ile yerleştiği saray kompleksleri haline dönüşmüşlerdir.

1.1.4. Yıldız Sarayı

Kanunî Sultan Süleyman devrinden beri bir av mesiresi olan, Hazine-i Hassa'ya kayıtlı bulunan Yıldız koruluğunda ilk defa yapım çalışmalarını başlatan I.Ahmet'tir. Küçük ve güzel bir kasr olan yapıda, IV. Murat avlanmağa geldiği zamanlar dinlenmiştir.

XVIII.yy.da, III.Sultan Selim yerinin güzelliği ve Boğaza olan hakimiyetini düşünerek buraya bir kasır yaptırtarak, ismine "Yıldız" demiştir. Bu kasrı annesi Mihrişah Sultan için yaptırtmıştır. ? Özellikle yaz mevsimlerinde Boğaza hakim olan bu tepeden denize seyretmeğe sık sık gelirdi.

(37) Yazıcıoğlu, op.cit., s.114.

BOĞAZIÇI

Mikyas 1: 75.000

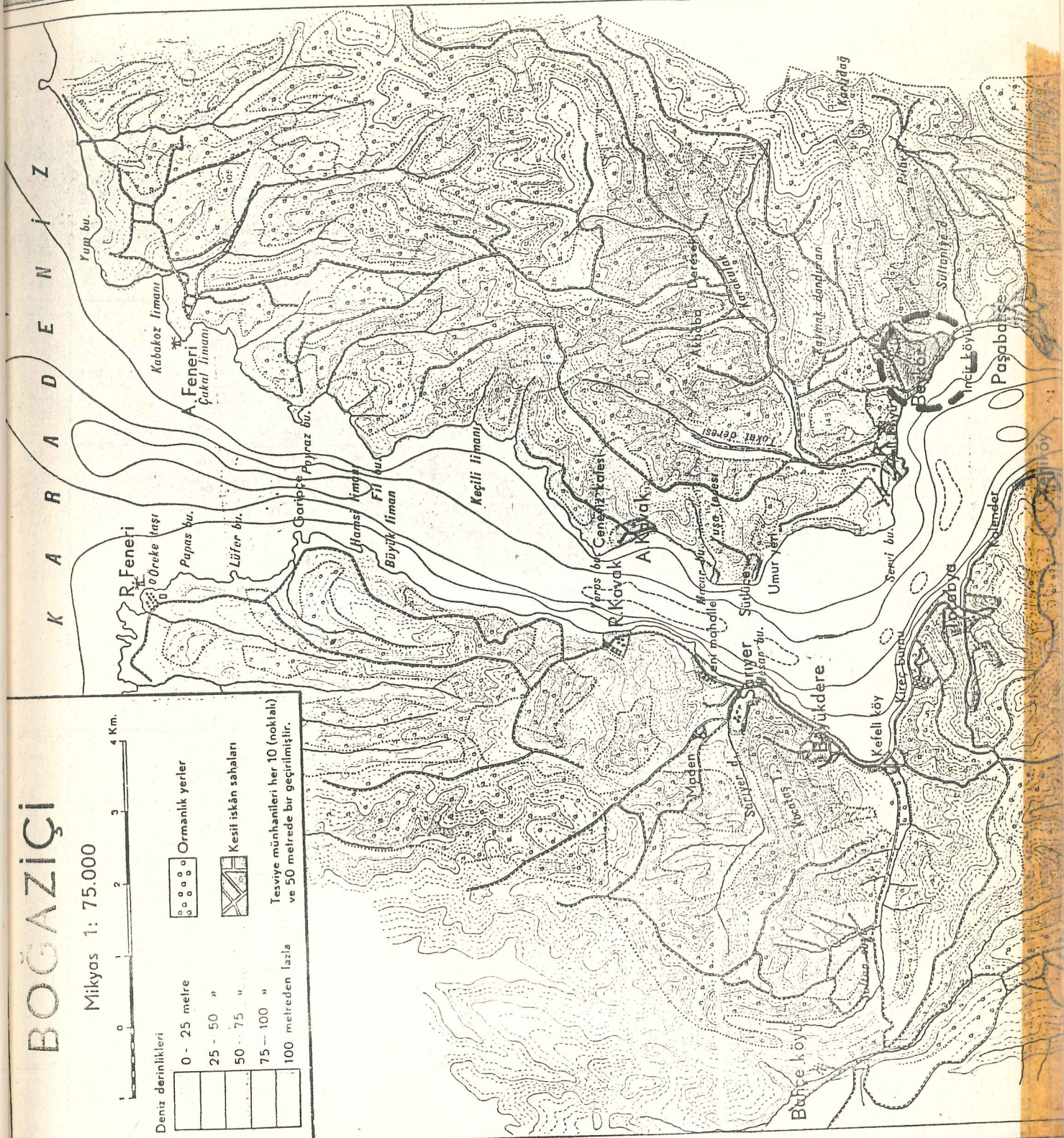
Deniz derinlikleri

0 - 25 metre
25 - 50 "
50 - 75 "
75 - 100 "
100 metreden fazla

Ormanlık yerler

Kesil iskan sahaları

Tesviye münhanileri her 10 (noktalı) ve 50 metrede bir geçirilmiştir.

TABLO 1. - OSMANLI DÖNEMİ BOĞAZIÇI SAHİL SARAYLARI

BULUNDUĞU YER	YAPININ ADI	MİMARİ	YAPTIRAN	YAPIM TARİHİ					Son durum
				XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	
TOPHANE	TOPHANE KASRI	Nikogos Balyan	Abdûlmecit (1839 - 61)					1854	
FINDIKLI	EBNABAD KASRI		III.Ahmet (1708 - 30)				1724		yıkıldı
	CEMİLE SULTAN S.SARAYI		II.Mahmut (1808 - 39)					1820	
	ADİLE " "		" "					1820	
BEŞİKTAŞ	BEŞİKTAŞ S. ÇİNİLİ KÖŞK	İsmail Ağa	IV.Mehmet (1648 - 87)			1679			yıkıldı
	İFTARİYE KÖŞKÜ		I. Mahmut (1730 - 54)				1735		"
	SEYABAN " "		" "				1748		"
	SERVİLİK " "		" "				1748		"
	BEŞİKTAŞ YAZLIK SARAYI	Mimar Melling	III.Selim (1784 -1807)				1780		"
	BEŞİKTAŞ SARAYI	Kirkor Balyan	II. Mahmut (1808 -39)					1830	"
	DOLMABAĞÇE SARAYI	Karabet Balyan	Abdûlmecit (1839 - 61)					1854	
ÇİRAĞAN	KAYA SULTAN S.SARAYI		IV. Murat (1623 - 40)			1625			yıkıldı
	ÇİRAĞAN S.SARAYI		III.Ahmet (1708 - 30)				1715		"
	ÇİRAĞAN SULTAN S.S.		III. Selim (1784 -1807)				1790		"
	ÇİRAĞAN YAZLIK SARAYI		II. Mahmut (1808 - 39)					1810	"
	ÇİRAĞAN SARAYI	Serkiz Balyan	Abdûlaziz (1861 - 76)					1865	yandı
ORTAKÖY	NEŞETÂBÂD KASRI		III.Ahmet (1708 - 30)				1722		yıkıldı
	HATİCE SULTAN S.S.	Mimar Melling	III.Selim (1784 -1807)				1793		"
	NAİME SULTAN YALISI		II.Abdûlhamit (1876 - 1908)					1900	
	ZEKİYE " "		" "					1900	
KURUÇESME	SÜREYYA KASRI		III.Ahmet (1708 - 30)				1726		yıkıldı
	ESMA SULTAN S.S.		III. Mustafa (1757 - 74)				1763		"
	ATİYE " "		I.Abdûlhamit (1774 - 89)				1784		"
ARNAVUTKÖY	İZZETÂBÂD		III.Ahmet (1708 - 30)				1720		"
	BEYHAN SULTAN S.S.	Mimar Todori	III. Selim (1789 - 1808)					1800	"
	ÇİFTE SARAYLAR		Abdûlmecit (1839 - 61)					1850	
BEBEK	I.SELİM KASRI		I.Selim (1512 - 20)		XVI				yıkıldı
	HÜMAYUNÂBÂD		III.Ahmet (1708 - 30)				1720		"
	BEBEK SARAYI		I.Abdûlhamit (1774 - 89)				1780		"
	NİSBETİYE KASRI		III. Selim (1789 - 1838)					1800	"
BALTALIMANI	BALTALIMANI S.S.		Abdûlaziz (1861 - 76)					1865	
KALENDER	KALENDER KASRI		" "					1870	
BEYKOZ	SULTANİYE " "		III. Murat (1576 - 95)		XVI				
	BEYKOZ " "		Abdûlmecit (1839 - 61)					1850	
	TOKAT KASRI		Fatih (1451 - 81)	1460					
CUBUKLU	FEYZÂBÂD		III.Ahmet (1708 - 30)				1720		yıkıldı
GÖKSU	GÖKSU KASRI	Şehmini Yusuf	I. Mahmut (1730 - 54)				1749		"
	" "	Nikogos Balyan	Abdûlaziz (1861 - 76)					1865	
KANDİLLİ	KANDİLLİ SARAYI		IV. Mehmet (1648 - 87)			1650			
BEYLERBEYİ	ŞEVKABAD KASRI		III.Ahmet (1708 - 30)				1712		yıkıldı
	IV. MURAT S.S.		IV. Murat (1623 - 40)			1620			"
	FERAHHFEZA KASRI		I. Mahmut (1730 - 54)				1730		"
	BEYLERBEYİ SARAYI	Kirkor Balyan	II. Mahmut (1808 - 39)					1830	yandı
	" "	Serkis "	Abdûlaziz (1861 - 76)					1865	
ÜSKÜDAR	ESKİ SULTAN SARAYI		Fatih (1451 - 81)	1460					yıkıldı
	KAVAK SARAYI		Kanuni 1520 - 66)		1530				"
	ESKİ YAZLIK SARAY	Sinan ?	" "		XVI				"
	ŞEMSİ PAŞA KASRI	"	IV. Murat (1574 - 95)		XVI				"
	ŞEREFABAD " "		III.Ahmet (1708 - 30)				1720		"
	" "		II. Mahmut (1808 - 39)					1820	"

II.Mahmut, 1834 yılınad etrafında bir bahçe bulunan bir köşk yaptırtmıştır. Bu köşkten, özel olarak düzenlenen güreşleri seyreder ve atış talimlerinde bulunur, attığı okların düştüğü yerlere de kitabeli taşlar diktirirdi. Yenigerilerin kaldırılması ile kurulan Asâkir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun Yıldız bahçesinde yaptıkları talimleri ve tatbikatları izler özellikle de Ortaköy sırtlarında yapmış oldukları tatbikatlarda bulunmaktan çok hoşlanırdı. (38)

II.Mahmut'un oğlu Abdülmecit bu köşkü yıktırarak, daha büyük ve daha çekici bir stilde bugün mevcut olanı yaptırmıştır. Yıldız bahçe ve kasırlarına olan ilgi, özellikle Abdülmecit devrinde fazlasiyle artarak, genç hükümdarın valdesi Bezm-i Âlem Sultan'ın 1842 yılında "Kasrı Dilküşad" isimli kasrın yapımına yol açmıştır. Abdülmecit de kasr ve köşkler çevresinde, bahçeler düzenlettirdiği gibi, birçok bağ ve bahçeleri de istimlâk ettirerek bahçeyi genişletmiştir. Yıldız köşkü, Şerefraz hanımın hikâye ve masalları ile büsbütün ün salmıştır. Çünkü, Şerefraz hanım, Abdülmecit'in beşinci kadını idi ve maiyeti ile beraber Yıldız köşküne çekilmişti. Abdülmecit Şerefraz hanım Sultan'dan tekrar saraya dönmesini rica etmiştir.

Abdülaziz zamanında yapım çalışmaları devam etmiş, Malta, Çadır ve Çit köşkleri yaptırılmıştır. Bahçenin birçok yerlerine kuş kafesleri, tünek yerleri ve havuz yaptırılmıştır. Abdülaziz özellikle yazlarını burada geçirirdi.

(38) Ağın, op.cit., s.185.

Çırağan Sarayının yapılmasından sonra, Yıldız Parkı ile Çırağan Sarayı arasındaki zafer takı görünümündeki köprüyü Abdülaziz'in yaptırması ile saray canlanmaya ve çevresi genişlemeye başlamaktadır. (39)

V.Murat hastalığının bazı sayılı günlerini Yıldız sarayında geçirdi. Nitekim, Çerkez Hasan olayının olduğu gün de Yıldız'da bulunuyordu. Hatta, sarayın bir saldırıya uğramak olasılığına karşı bazı önlemler alınmıştır. II.Abdülhamit, Dolmabahçe sarayını, her yönde güvenliği bulmadığından ve kendisini de güvencede hissetmediğinden 7 Nisan 1877 de Yıldız'da oturmak üzere saraya taşındı ve o günden sonra bu yapılar "Yıldız Sarayı Hümayunu" olarak isimlendirildi.

II.Abdülhamit'in Yıldız'a taşındığı bu tarihte, II.Mahmut, Abdülmecit ve Abdülaziz devirlerinden kalmış Daire-i Hümayun denilen Yıldız Kasrı ki bugün Yıldız Üniversitesi Rektörlük binası olarak kullanılmaktadır, Büyük Mabeyn, Şale Kasrı, Malta ve Çadır Köşkleri ile diğer binalar bulunuyordu.

II.Abdülhamit bu yapılardan babasının ve amcasının harem dairesi olan "Yıldız Kasrı" na kadınları ve çocukları ile beraber yerleşmişti. Hükümdar, bu dairenin arkasındaki alana yaptırdığı Hususi Daire-den sonra bu binayı terk etmiştir. Yalnız alt katındaki sofaya ara sıra dinlenmeye gelirdi. (40)

(39) Ağı, op.cit., s.127.

(40) Şehsuvaroğlu, op.cit., s.27.

Abdülhamit zamanında Yıldız, klâsik Osmanlı dönemindeki Topkapı Sarayının bir benzeri olmuştur. Sarayda onikibin kişi yaşıyordu. Adeta şehir içinde şehir olan sarayın birçok gereksinimleri sarayı oluşturan binalar tarafından karşılanıyordu. Bu binalar, fabrikalar, kışlalar ve benzerleri idi. Sarayın hemen dışında Birinci Orduya bağlı Hassa Tümeninin onbeşbin askeri yerleştirilmişti. Saray Saltanat Kapısının az ötesinde de Yıldız camii yaptırılınca (1886), Abdülhamit Cuma selâmlıkları için artık başka camiyegitmez oldu. (41)

31 Mart olayından (13 Nisan 1909) sonra II. Abdülhamit tahtan indirilince, V. Mehmet Reşat (1909-1919) tahta çıkmıştır. Hususi Daire de denilen Yeni Köşkün "Dört Mevsim Salonu" nda ameliyat olmuştur.

3 Temmuz 1918 de ölümünden sonra VI. Mehmet Vahidettin (1918-1922) tahta çıkmıştır. Daha çok Dolmabahçe Sarayında oturan Vahidettin bazı zamanlar Yıldız Sarayında kalmış, burada Küçük Mabeyin Köşkünün üst kat odasında 15 Mayıs 1919 da Mustafa Kemal ile görüşme yapmıştır. Daha sonra Mustafa Kemal, İstanbul'dan ayrılarak 19 Mayıs 1919 da Samsun'a çıkmıştır. 17 Kasım 1922 de İngiliz donanmasının Malaya zırhlısına sığınan Vahidettin, ülkeyi terk etmiştir.

Bundan sonra Yıldız Sarayı bir süre boş kalmış, daha sonra "Erkân-ı Harbiye" okuluna tahsis edilmiştir. 1941-1946 yılları arasında Silâhlı Kuvvetlerin başka kademelerinin yerleşmiş olduğu Yıldız Sarayı'na 1946 dan sonra yeniden Harp Akademileri gelmiş ve 1974 yılına kadar burada kalmışlardır.

(41) Şehsuvaroğlu, op.cit., s.28.

1974 yılında Harp Akademilerinin Ayazağa'ya taşınması dolayısıyla boşaltılan Yıldız Sarayı 1978 yılına kadar Harp Akademilerine bağlı bir hizmet bölümünün korunmasına bırakılmıştır. 1978 yılından sonra Kültür Bakanlığı'na geçmiştir. (42)

Sonuç olarak, Yıldız Sarayı ve çevresi, Kanunî devrinden beri sürekli bir gelişme, değişme içinde olmuş, özellikle II.Abdülhamit devrinde yönetim merkezi olması ile, bu gelişme ve değişme en yüksek noktayı ulaşmıştır. Kısa süre önce yapılmış olmasına karşın yıkılıp yerine yenisi yapılan, çeşitli eklerle büyütülen, genişletilen, birbirine bağlanan yapılar ve bu çalışmaların zamanımıza kadar kalan izleri değişme ve gelişmeyi açık bir biçimde gözler önüne sermektedir.

(42) Yıldız Sarayı Dergisi, s.17.

1.2. YILDIZ SARAYI GENEL MEKÂNSAL DÜZENİ

Yıldız Sarayı birinci bölümde de açıklandığı gibi kentsel konumu açısından bir kıyı sarayı olmamakla beraber, Boğaziçi kentsel mekânı ile olan sıkı ilişkisi nedeni ile bir boğaz sarayı olarak değerlendirilmektedir.

Saray ve çevresi, Beşiktaş ile Ortaköy arasındaki Yıldız tepelerinde, hem kapladığı alan hem de II. Abdülhamit devrindeki yoğun durumu ile, çevresi ile oluşmuş olan sosyal ve ekonomik ilişkileri ile bir kent içi etkileşim alanı oluşturmuştur.

Sarayın yönetim çekirdeğini oluşturduğu ve birinci derecede ilişkili olduğu bölgelerin dışında, Beşiktaş ve Ortaköy'e dağılmış sarayda, veya bu bölgelerin birinde çalışanların oluşturduğu konut alanları vardı. (Bkz.H.1) Beraberinde bu çevre ekonomik açıdan büyük bir canlılık içine girmiştir. (43) Beşiktaş, Ortaköy, Maçka, Teşvikiye mahalleleri bu devirde en fazla gelişmeyi göstermişlerdir. (44) Hatta Halit Ziya Uşaklıgil, anılarında Yıldız mutfaklarında pişen yemeklerin artanını çok ucuza satın alabilmek amacı ile, bu çevrede yerleşenlerin çokluğundan söz eder. (45)

(43) Şehsuvaroğlu, op.cit., s.31.

(44) Kuban, op.cit., s.37.

(45) Uşaklıgil, Sar.ve Öt., s.21.

Yıldız sarayını oluşturan ana bölümler şunlardır:

1. Saray
2. Dış bahçeler
3. Kışlalar
4. Talim yeri
5. Camiler

1.2.1. Saray

Vaziyet plânında da görüldüğü gibi saraya, Hamidiye Camii önünden geçen bir yolla yaklaşılmaktadır. Solda set üzerinde bulunan küçük yapı Seyir Köşküdür, arkasındaki bina ise Büyük Mabeyn Köşküdür. (R: 12) Alman imparatoru Kaiser Wilhelm'in, II. Abdülhamit'i 1889 yılında ziyaretinde Cuma selâmlılığını seyretmesi için Koltuk Kapısı ile Saltanat Kapısı arasına ve Büyük Mabeyn'e bitişik ve ilişkili olarak yapılan yapıdır. Daha sonraları, yabancı devlet ricalinin Cuma selâmlıklarını seyretmesi için kullanılmıştır. Bu kullanım özellikle yağışlı günler içindir. (46)

Seyir Köşkünün bitişik olduğu Büyük Mabeyn köşkü ise 1886 yılında Sultan Abdülaziz tarafından dinlenme salonu olarak yaptırılmıştır. 1877 yılında da Sultan II. Abdülhamit'in Yıldız'a taşınması ile geçici bir süre ikâmetgah olarak kullanılmış, sonraları Küçük Mabeyn dairesinin yapımı ile bu yapı mabeyn olarak kullanılmıştır. Altın yaldızlı kapı ve tavanlar, yine altın yaldızlı büyük çini sobalar, görkemli kristal avizeler, konsollar, vazolar ve saatler de çok değerlidir. Alt kattaki Oda-ı Âli ile üst kattaki simetrik cephedeki oda, II. Abdülhamit'in resmi odaları olup, diğer odalar Mabeyinci ve Mabeyn Müşiri " Plevne Kahramanı " Gazi Osman Paşa'ya aitti.

(46) Sevgin, Yıl.Sar., s.12.

Bu yapıda geçen tarihi olaylar:

1. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşının yenilgi ile sonuçlandığı günlerde, II.Abdülhamit bir Saltanat Şûrası toplamış ve savaş stratejisi konusunda bir karara varmak istenmiş, fakat bu olanaksız olup, Şûra dağılmıştır.
2. 17 Nisan 1884 yılında Avusturya-Macaristan Veliahtı Arşüdük Rudolph ile eşi, Sultan II.Abdülhamit tarafından bu yapıda kabul edilmiş, şereflerine de bir ziyafet verilmiştir.
3. 1882-1885 yılında Amerika Cumhur Başkanı General Grant'da, II.Abdülhamit tarafından bu yapıda kabul edilmiştir.
4. II.Abdülhamit'i, 1889-1900 yılları arasında iki defa ziyaret eden Alman İmparatoru Kaiser Wilhelm'in onuruna çeşitli resmi kabuller ve ziyafetler verilmiştir.
5. 26 Mayıs 1919 günü, öğleden sonra Damat Ferit Paşa Hükümetinin daveti ile toplanan Şûra-Saltanat, Vahidettin'in bir söylevi ile bu bina-da açılmıştır.
6. Sèvres Andlaşmasının onayı için bu yapının üst katındaki büyük salonda toplanılmış ve seçilen kurul Paris'e gönderilmiştir. (47)

Seyir Köşkünün yanındaki kapı "Koltuk Kapısı" dır. Bu kapı sabahları güneşi doğuşu ile açılır ve , akşamın geç saatlerine kadar açık kalırdı. Paşalar, nazırlar, yabancı ziyaretçiler,saray memurları,

(47) Sevgin, op.cit., s.13.

saray müstahdemleri, Yıldız Sarayına girmek isteyen kimseler hep bu kapıdan geçerlerdi. Bu kapıdan girince sağda Büyük Mabeyn köşkü, biraz daha ilerde sağda, Çit Kasrı yer alır; solda ise mutfak binalarının bir bölümü "Kiler-i Hümayun" , Hazine-i Evrak, Tercüme Odası, Başkâtip ve Teşrifat Nazırının daireleri, mutfığın karşısında Yaveran ve Bendegân dairesi, daha ileride Harem Ağalarının ve Tüfekçibaşı Tahir Paşa'nın dairesi vardı. Bu daireden özel bir kapı ile ikinci bölüme geçilebilirse de, Tahir Paşa'dan başka hiç kimse buradan geçemezdi. (48) Soldaki bu binaların altındaki sette ise, Hünkâr çavuşları ve seçme süvarilerin kışlasından bir yolla ayrılan yerde mutfaklar vardı. (49) Ayrıca, yola bakan duvar incelendiğinde bunun eskiden bir yapının cephesini oluşturduğu anlaşılır.

Koltuk Kapısından yukarıda, yine solda altın yaldızlarla süslü kapıya "Saltanat Kapısı" denirdi. Bu kapı sadece padişah dışarıya çıkacağı zaman açılırdı. Yıldız Sarayının Birinci Avlusuna geçiş verirdi. Bu avluda, solda dışardan da görülen Büyük Mabeyn dairesi ve kapının hemen karşısında ise, Çit Kasrı bulunurdu. (50) Çit Kasrı, Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılmıştır. Padişahı ziyarete gelenler Koltuk Kapısından girerler, bu binanın alt katında bir hol ve bir odadan oluşan yerde, Saray Muhafızı Tahir Paşa tarafından sorguya çekildikten sonra, üst kata alınırlardı. (51)

(48) Ezgü, Yıl.Sâr., s.4.

(49) ibid., s.5.

(50) ibid., s.5-6.

(51) Tahsin Paşa, Abd., Yıl.Hat., s.125.

Yapıdaki birbirine açılan salonlara, geliş sıralarına göre alınırlardı. Sırası gelenler de, Çit Kasrının büyük salonunda veya Küçük Mabeyn(de padişah tarafından kabul olunurlardı. Önemli devlet işlerini görüşmek üzere Devlet Erkânı oniki metre kare boyutundaki altın yaldız işlemeli iki büyük masa etrafında toplanırlardı. Padişah da bu toplantılara katılırdı. Bu salonun duvarları, vişne çürüğü atlas üzerine işlenmiş beyaz yıldızlarla kaplı idi. Diğer salonlar ise, çeşitli desende işlenmiş Hereke halıları ile kaplı olup, pencereleri de aynı renk perdeler ile örtülü idi.

Bu yapıda geçen tarihi olaylar:

1. 1896-1897 Türk-Yunan Savaşı kararı bu odada verilmiştir.
2. 1905 yılında Harp Akademilerini bitiren Mustafa Kemal, II.Abdülhamit tarafından Büyük Salonda sorguya çektirilmiş ve padişah tarafından gizlice dinlenmiştir.
3. Sultan Vahidettin, kaçıışından bir gün önce İngiliz elçisini bu yapıda kabul etmiştir.⁽⁵²⁾

Sarayın üçüncü kapısı, Hamidiye Camii önünden yokuş yukarı çıkılırken tam karşıya gelen "Valde Kapısı"dır. Bu kapıdan girince, karşıdaki uzun cepheli bina Yaveran ve Bendegân daireleridir. Bu dairelerin karşısında ise mabeyn ikinci kâtibi İzzet Paşa Dairesi bulunurdu.⁽⁵³⁾ Bu yapı II.Meşrutiyet'in ilânından sonra yıktırılmıştır.⁽⁵⁴⁾

(52) Sevgin, op.cit., s.21.

(53) Osman Nuri, Abd.San.ve Devr.Sal., s.468.

(54) Ezgü, op.cit., s.6.

Valde Kapısının sağında ise, Tüfekçilerin nöbet yeri, onun yanında aşağı doğru, sırasıyla Abdülhamit'in Hususi Mutfağı ve Kileri, Silâhane, Arabacılar Koğuşu, Arnavut Tüfekçiler Koğuşu ve Arabalık, Eski Saray Kütüphanesi, ki bugün Başbakanlık hizmetinde kullanılmaktadır, vardır. Ayrıca, bu binaların karşısında ortada Güvercinlik Köşkü denilen saray eczanesi vardır. (55)

Yaveran ve Bendegân daireleri ile İzzet Paşa Dairesinin arasından geçilince, tam karşıya gelen kapı "Harem Kapısı" dır. Bu kapıdan küçük bir bahçeye girilir, sağda bir cephesi bu küçük bahçeye, bir cephesi de "İç Bahçe" ye bakan Küçük Mabeyn dairesi bulunur. (56) Bu yapı, 1900 yılında II. Abdülhamit tarafından yaptırılmıştır. O devirde, bir koridorla Hususi Daireye ve Tiyatro-ya bağlı idi. (57)

II. Abdülhamit devlet işlerine burada bakar, sadrazam ve nazırlarla görüşmek istediği zaman onları, bu yapıda kabul ederdi. Alt katta, kendine ait bir çalışma odası vardı. Hal'inden sonra tahta çıkan V. Mehmet Reşat ve VI. Mehmet Vahidettin de bu odayı aynı amaçla kullanmışlardır. (58)

Bu avluda, daha ilerde solda Hünkâr Dairesi, Yıldız Kasrı, Valde Sultan Köşkü gibi isimlerle anılan ve çeşitli eklerle günümüzdeki durumuna ulaşmış olan sarayın en eski binalarından biri vardır. (59)

(55) Ezgü, op.cit., s.81.

(56) ibid., s.90.

(57) Sevgin, op.cit., s.44.

(58) ibid., s.48.

(59) Şehsuvaroğlu, op.cit., s.5.

Bu yapı, 7 Nisan 1293 (1877) yılında II. Abdülhamit'in Yıldız'a taşındığı ilk yapıdır. Bu yapının yanında ise 1899 yılında yapılan Tiyatro yer almaktadır. Tiyatronun duvarları kırmızı üzerine yıldız süslerle bezenmiştir. Localar ve koltuklar da kırmızı kadife ile döşenmiştir. Sahnenin tam karşısında, Hünkârın özel locası yer alır, onun da altında orkestra bulunurdu. Kafes ile örtülü yan localar ise şehzade ve davetlilere aitti. Sıcak havalarda ise, İç Bahçeye sahne kurularak oyunlar açık havada oynanırdı.⁽⁶⁰⁾ Hünkâr dairesi ve Tiyatronun karşısında ise, halen mevcut olmayan 1919 yılında yanan, Abdülhamit'in 1885-1886 yılları arasında yaptırdığı ve haremi ile beraber yerleştiği Hususi Dairesi vardı.⁽⁶¹⁾ Hususi Daire ile Hünkâr dairesi arasındaki geçitle, günümüzde Usta Kalfalar ve Gedikli Cariyeler Dairesi olarak adlandırılan yanmış yapıların bulunduğu küçük bir avluya girilir. Osman Nuri bu binaların ve tiyatronun yerinde arabalıklar ve ahırlar bulunduğunu yazar.⁽⁶²⁾ Bu avludan kuzeye doğru gidilince Dış Bahçedeki en büyük köşk olan Şale Köşkü Bahçesine girilir. (Bkz. Ç. 5)

Hususi Dairenin kuzeyinde ve batısında ise, bu yapı ile koridorlar aracılığıyla bağlantısı bulunan Harem Daireleri, Kızlarağası Dairesi ve Seralar yer alır.⁽⁶³⁾

Hususi Dairenin güneyinde ise, Küçük Mabeyn Dairesinin de bir cephesinin baktığı Yıldız Sarayı Has Bahçesi vardır. Burada ırmak şeklinde

(60) Sevgin, op.cit., s.41.

(61) Şehsuvaroğlu, op.cit., s.1008-1009.

(62) Osman Nuri, op.cit., s.460.

(63) Ezgü, op.cit., s.20.

büyük bir havuz kuzey batısındaki büyük yapılardan başka çeşitli köşkler, kameryeler, limonluk ve seraların bulunduğu ikiyüzkırkbin metre karelik bir alandır. (64) Bu bahçeye bakan batıdaki binalar, daha önce sözü edilen Küçük Mabeyn, güneyde Hamam ve yine güneye doğru sırasıyla birbirine bitişik olarak yapılmış, Marangozhane, Kilithane, Güzel Sanatlar Dairesi ve Müze vardır. Bu binalar, Has Bahçeye Birinci Avludan ayıran duvara bitişik olarak yapılmışlardır.

İç Bahçedeki diğer önemli binalardan Kebap Köşkü diye bilinen, aslında Kahve Ocağı olarak kullanıldığı kesinlik kazanan bir köşk (65), III. Selim tarafından yaptırılmış bir Çeşme ve Namazgâh (66), güneye doğru ada üzerinde ise, Ada Köşkü ve Kuşluklar vardır. Daha güneyde ise bütün İstanbul'u ve Boğazı gören geniş açılı bir manzara arz eden Cihannüma Köşkü vardı. Bu köşk II. Abdülhamit tarafından dinlenme köşkü olarak yaptırılmıştı. (67)

Bugün Yıldız Üniversitesinin binaları olan Çukur Saray, Bekâr Sultanlar, Şehzade Köşkları, Sünnet Köşkü, Damatlar Dairesinin bulunduğu bölüme, II. Abdülhamit döneminde Hünkâr Dairesi ile Çit Kasrı arasındaki geçitten geçilmekte idi. (68)

(64) Öztuna, Ist. Yıl. Sar., s. 35.

(65) Dolmabahçe Arşivi, Yıldız tamirat zarfları No. 673-691.

(66) Ezgü, op.cit., s. 4.

(67) Sevgin, op.cit., s. 42.

(68) Ezgü, op.cit., s. 82.

1.2.2. Dış Bahçeler

Bu bahçeler bugünkü Yıldız Parkıdır. Bugün halka açık olan bu büyük park, Osmanlılar döneminde saraya mahsustu. Dış Bahçelerin Şale Köşkünün bulunduğu bölümü, bugün Millî Saraylar Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır ve Devlet kabullerinde kullanıma açılmaktadır. Şale Köşkünün "Merasim Köşkü" isimli bölümü Abdülhamit tarafından yaptırılmıştır.⁽⁶⁹⁾ Dış Bahçede bugün de mevcut olan Malta, Çadır Köşkleri ve Seralardır.⁽⁷⁰⁾

Ayrıca, Dış Bahçede, II.Abdülhamit döneminde mimar D'Aranco tarafından yapılmış Çini Fabrikası, ki bugün Yıldız Porselendir.⁽⁷¹⁾ Dış Bahçeler Çırağan Sarayına bir köprü ile bağlanmıştır. Bu köprü, Yıldız Sarayı henüz yönetim merkezi haline gelmediği Abdülaziz (1861-1876) döneminde yapılmıştır.⁽⁷²⁾

Dış Bahçelerin güneyinde Çırağan Sarayı tarafındaki giriş kapısı "Mecidiye Kapısı"dır.⁽⁷³⁾ Bundan başka Has Bahçe ile Şale Bahçesi, Dış Bahçelerle Has Bahçe arasında da geçit veren kapılar da mevcuttur.

1.2.3. Kışlalar

Bu büyük kompleksin etrafında özellikle II.Abdülhamit devrinde bir çok kışla oluşturulmuştur.

(69) Ezgü, op.cit., s.24.

(70) Öztuna, op.cit., s.17.

(71) Osman Nuri, op.cit., s.480.

(72) Öztuna, op.cit., s.15.

(73) Ezgü, op.cit., s.17.

Bu kışlaların başlıcaları şunlardır:

1. Dış Bahçelerin batısında Orhaniye Kışlası,
2. Kuzeybatı sınırında şarıklı ve fesli Zuhaf Alayı Kışlası,
3. Mızraklı Süvari Alayı Kışlası,
4. Ertuğrul Kışlası⁽⁷⁴⁾,
5. Güneyde Yıldız Bahçesi Mecidiye Kapısı yanında, Maiyet Süvari Kışlaları vardı.⁽⁷⁵⁾

Ayrıca, II. Abdülhamit Devrinde sadece Birinci Orduya bağlı Hassa Tümeninin, saray etrafındaki kışlalarda onbeşbin askeri vardı.⁽⁷⁶⁾

1.2.4. Talim Yeri

Hamidiye Camisinin batısındaki geniş alan, Yıldız çevresindeki kışla erlerinin talim yaptıkları alandı. Ayrıca, burada İstanbul'a gelen yabancı devlet büyükleri şerefine resmi geçitler düzenlenirdi. Bu törenleri seyretmek amacı ile yapılan Talimhane Köşkü, Vahidettin zamanında çıkan bir yangında yanmıştır.⁽⁷⁷⁾

1.2.5. Camiler

II. Abdülhamit'in, Yıldız'a yerleştiği 1877 yılından sonra, Cuma selâmlıklarında ve diğer önemli günlerde Sarayın çok uzağındaki camilere gitmekten, can güvenliği açısından hoşlanmadığı için 1886 yılında Hamidiye camiini yaptırtmıştı.

(74) Ezgü, op.cit., s.11.

(75) Müh. Necip Bey, "1918 Beş. Har.", Ist. Ans., s.624.

(76) Öztuna, op.cit., s.30.

(77) Ezgü, op.cit., s.46.

Bugün Yıldız Sarayına çıkan yolu üzerinde sağ tarafta yer almaktadır. Kârgir, yüksek kasnaklı ve tek kubbelidir. Caminin Hünkâr Mahveli, Selâmlık Merasimi kabulü için de bir dairesi vardır. Avlunun sağ köşesindeki saat kulesi II. Abdülhamit'e düzenlenen bir suikast sonucu, konulan bomba ile yıkılmış 1890 yılında yeniden yapılmıştır. (78)

Ertuğrul camii ise, Beşiktaş meydanından Yıldız'a çıkarken, yolun sağ tarafında çam ve çınar ağaçları arasındadır. 1886-1887 yıllarında, Hamidiye ve Orhaniye camileri ile aynı anda yapılmıştır. Kuzey güney yönlerinde uzanan bir plân şemasına sahiptir. Batı cephesinde ise, II. Abdülhamit tarafından Şeyh Zafir için, saray mimarı D'Aranco'ya yaptırılan bir türbe, kitaplık ve çeşme yer alır.

Mecidiye Camii ise, Sultan Abdülmecit tarafından Yıldız Parkı, Mecidiye Kapısının yanına, Çırağan Sarayının arkasına yaptırılmıştır. Tek kubbeli, somaki taşından minberli bu caminin bir de Hünkâr Dairesi vardır. (79)

Bu camilerden başka, 1884 yılında Orhaniye Kışlası içinde, II. Abdülhamit tarafından yaptırılmış minaresi ön tarafta, tek kubbeli Orhaniye Camii vardır. (80)

(78) Ezgü, op.cit., s.46.

(79) Öz, Ist.Cam., s.29.

(80) ibid., s.34.

2.1. BÜYÜK MABEYN VE ODA-I ÂLİ MEKÂNSAL OLUŞUMU

2.1.1. Büyük Mabeyn

III,Ahmet (1703-1730) devrinde Avrupa ile düşünsel ve yönetsel ilişkiler başlamış, XVIII.yy.ın ikinci yarısında batı uslup ve tarzlarının Osmanlı Mimarisine girdiği gözlenir. XVIII.yy.ın birinci yarısında Osmanlı Mimarisinde köklü bir değişim gözlenir. Alışılan sütun başlıkları, kemer biçimleri, yapısal oranlar ve yüzeylerin geleneksel tasarımı değişmiş, yepyeni bir bezeme uslubu egemen olmaya başlamıştır. Geleneksel olanı silip atma eğilimi, Abdülaziz döneminde yeni bir geriye bakış görülmeye başlayıncaya kadar artarak sürmüş ve ondan sonra da gücünü yitirmemiştir. Sanat tarihçilerimiz bu döneme Barok ya da Rokoko adını vermişlerdir.

Osmanlı Mimarisinde, XVIII. yy.ın başında floral bezemelerde İran etkisi altında bir maniyerizm göze çarpar. Mimarideki esas değişme bezemede başlar ve XIX. yy.a kadar genel çizgisinde bu alanla sınırlı kalır.

XVIII. yy.ın bütün Hassa Baş Mimarları Türk asıllıdır ve sahip olduğumuz bilgiler bu yeni usluba, örnek olabilecek birçok yapının bunların eliyle inşa edildiğini göstermektedir. Yabancıların çalışmalarının çoğunlukla Saraylar, Sultan, Sadrazam ve zengin köşkleri ile sınırlı olduğu gösterilebilir. Avrupa'nın Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki etkileri arttıkça,

mimari biçimlerin ve bezeme motiflerinin kopya edilmesi de artmış, bu işi daha büyük yetkinlikle yapan Hıristiyan kalfa ve mimarların rolü de önem kazanmıştır. II.Mahmut'tan sonra, saray mimarlarının çoğunluğunu ermeniler oluşturmaktadır.

Yıldız Sarayı Büyük Mabeyn Köşkü 1865 yılında mimar Garbis Balyan tarafından Sultan Abdülaziz zamanında yaptırılmıştır.⁽⁸¹⁾

Köşkün mimarisi Balyan'ların "Neo-osmanlı" dan önce uyguladıkları son mimari usluptadır. Olgun ve sade bir kitle ve mimari nizam içinde son derece süslü ve ince oyulmuş ayrıntıları vardır. Yivli pilastrları üzerinde kompozit başlıkları, onların üzerine de oturan konsollu ve dilimli arşitravlar vardır.

Mermerden yan girişli sahanlık ve yine mermer korkuluklu basamaklardan mermer sütunlu, mermer döşemeli haç şeklindeki orta sofaya girilir (Z07 mekânı). Plân eski geleneğe dayalı olarak kurulan en son plânlardan biridir. Esası kesişen iki eksen üzerine oturtulmuştur. Uzun eksen başta Oda-ı Âli (Z06 mekânı), sonra orta sofadan (Z07 mekânı), sonunda merdiven sofasından (Z08 mekânı) geçmektedir. Kısa eksen ise orta sofayı enine kesmektedir. Plânın bu kesin aksiyalitesi aldatıcıdır. Bu simetriği elde etmek için Oda-ı Âli ile merdiven sofası aynı dengeye getirilerek aynı büyüklükteki hacimler içersine zorlanmıştır. Oysa fonksiyonları birbirinden çok farklıdır.

(81) Gökbilgin, op.cit., s.657.

Oda-1 Âli (Z06 mekânı) bir kabul salonu merdiven sofası ise (Z08 mekânı) düşey dolaşımı sağlayan mekânlardır. Ancak, mimar, plânı simetrik bir sisteme bağlamak isteğine uyarak orta sofanın kısa eksenini, uzun eksenin tam ortasından geçirmiştir. Böylece merdiven havuzlu Oda-1 Âli'nin karşısında, aynı hacim içinde yer almıştır.

Bina, kat yükseklikleri arasında hemen, hemen fark olmayan eş yüksekliklerde iki katlıdır. Bu özellikte binayı klâsik şekilden ayıran temel bir etmendir. Gayet geniş ve oranlı hacimler, yapının içine ayrı bir zenginlik ve ferahlık getirmektedirler.

Uzun ekseni bodrum katında, yirmiiki adet sütuna oturan, uzunlama doğrultusunda çalışan tonozlar taşımaktadır. Bodrum katında da, giriş katında görülen kısa eksende yer alan karşılıklı servis giriş kapıları bulunmaktadır. Koltuk Kapısına bakan B103 mekânındaki servis kapısı yabancı konukların armağanlarının içeriye alınması için olan kapıdır.

Döşeme kaplamaları B101, B102, B103, B104, B105, B110 ve B111 mekânlarında mermer; B106, B107, B108, B109 mekânlarında düz karo mozaik ve B113 ile B114 mekânlarında ahşaptır. B115, B116, B117, B118 ve B119 mekânlarında ise yeni karo mozaiktir.

Döşemeler, B101, B102, B104, B105, B110, B111, B113 ve B114 mekânlarında putrelli volta döşemedir. B107, B108, B109, B112, B116, B117, B118, B119 mekânlarında ise ahşap kirişli döşemedir.

Bodrum duvarlarının tümü Büyük Mabeyn Harp Akademileri Yönetim binası olduğu sırada yeniden sıvanmıştır.

Kapıların tümü ahşap ve orijinaldir. Pençerelerde ahşap ve orijinaldir. Pencere demirleri de orijinaldir.

Giriş katı Z03 ve Z13 mekânlarında 2.38 m. kotundadır. Z07 mekânına üç basamakla açılan bu iki mekân Z07 de kotun, 2.89 m. ye çıkmasını sağlar. Giriş katında kot genellikle 2.89 m.dir. Yalnız Oda-1 Âli'de setler nedeniyle havuzun bulunduğu Z06 mekânında 2.73 m.dir.

Döşeme kaplamaları Z01, Z02, Z04, Z05, Z08, Z09, Z10, Z14, Z15, Z18 ve Z19 mekânlarında ahşap; Z03, Z06a, Z06, Z06b, Z07, Z11, Z12, Z13, Z16 ve Z17 mekânlarında mermerdir. Döşemeler ise Z01, Z02, Z04, Z05, Z08, Z09, Z10, Z14, Z15, Z18 ve Z19 da ahşap kirişli döşemedir.

Duvarlar Z01 ve Z02 mekânı dışında, tümü orijinal sıvalıdır. Z01 ve Z02 İslâm Tarihi ve Kültürü Araştırma Merkezine ait olduğu için onarım görmüşlerdir. Büyük Mabeyn'e açılan kapılar da iptal edilmiştir. Z03, Z07 ve Z13 mekânları duvarlarında sıva üzerinde kalem

işleri vardır. Kapıların hepsi ceviz kaplama olup, profilleri altın yaldızlıdır. Tümü de orijinaldir. Z01, Z02, Z06, Z09 kapıları Harp Akademileri döneminde bir elektrik kontağından çıkan yangın sonucu hasar görmüşlerdir. Pencereleer de orijinal olup, iki tiptedir. (R:30-31)

Z02 mekânında bir çini şömine, Z04, Z06b, Z13 mekânlarında çini sobalar yer almaktadır. Bu konuya üçüncü bölümde Büyük Mabeyn ısıtma projesi önerilerinde değinilecektir.

Giriş katında mermer kaplamalı ve mermer döşemeli iki de alaturka tuvalet yer almaktadır. Tuvaletlerin önündeki bekleme holünde mermerden gayet sanatkârane işlenmiş lavabolar yer almaktadır.

Z103 ve Z13 mekânları ile Z07 mekânı arasındaki korkuluklar yekpare mermerden olup, çok ince bir biçimde şekil verilmişlerdir. (R:34-35) Mermer sütunların üst başlıklarında ise nefis bir ahşap işçiliği vardır.

Tavan süslemesi ise, üst kata nazaran daha sadedir. Z01, Z02, Z05, Z06, Z07, Z14, mekânlarının tavanlarında göbekler vardır. Bunlar çeşitli geometrik biçimlerdedir. Z14 deki göbek ise Abdülhamit'in sembolü olan Yıldız biçimindedir. Diğer tavan motifleri ise, geometrik şekillerin arabesk tarzında düzenlenmesinden oluşmuştur.

Birinci kata uzun eksen doğrultusu üzerinde yer alan kristal billûr parmaklıklı üç kollu ahşap merdivenden çıkılmaktadır. 107 mekânında oniki metre karelik fes rengi çuha kaplı iki büyük masa yer almaktadır. Bir basamakla çıkılan 103 ve 112 mekânlarında ise devrin döşeme özelliğini yansıtan koltuklar ve kanapeler yer almaktadır. Ayrıca, duvarlardaki konsol aynalar ve paha biçilmez vazolar da mermer masalarla beraber dekoru bütünleştirir. 103, 107, 112 haç şeklindeki mekânları "Andlaşmalar Salonu" dur. (82) (R:

103 ve 112 mekânları mermer bir basamakla yükseltilmiş, mermer sütunlu ve yine yekpare mermerden sanatkârane oyulmuş korkuluklarla 107 mekânından ayrılmaktadır. 103 ve 112 mekânları gözlemcilerin yer aldığı bölümlerdir. (83)

Büyük Mabeyn'in en harap odası 101 mekânıdır. Harp Akademileri döneminde bir elektrik kontağından çıkan yangın sonucu tanınmayacak boyutlarda harap olmuştur. Döşemesi tamamen yanmış, yerine muhdes bir ahşap döşeme atılmıştır. Zengin bir alçı dekorasyonuna ve ahşap dekorasyonuna sahip olan bu mekânda ancak bu dekorasyonun izlerini görebiliyoruz. Duvardaki evrak dolabı olan ahşap kaplamalı dolap tamamen yanmış, bugün sadece nişini ve çıplak tuğlaları görülmektedir. (R: 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56) Zengin bir bezemeye sahip tavanında yine Abdülhamit'in sembolü olan yıldız, göbekte temsil edilmiştir.

(82) Ezgü, op.cit., s.117.

(83) ibid., s.118.

Birinci katta tüm döşemeler ahşap kirişli olup, döşeme kaplamaları da ahşaptır. Bunlar, zemin katından daha zengin olan tavan bezemesinin de geometrik motiflerine ahşap döşeme kaplamalarında tekrarlamaktadırlar.

Duvarların tümü 108 mekânı dışında orijinal sıvalıdır. 108 mekânı Harp Akademileri döneminde yeniden mavi renge sıvanmıştır. Kapıların hepsi altın yaldızlı profilli ceviz kaplamadır. 102 mekânında bir çini şömine yer almaktadır.

Tavan ve duvar bağlantıları her mekânda birbirinden değişik ve çok zengin kornişlerle bezenmiştir. Tavan bezemesinde ise 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 112 mekânlarında Abdülhamit'in sembolü olan yıldız şekli göbeklere işlenmiştir. Yine geometrinin tanıdığı şekil değişimlerinden yararlanarak arabesk bir sürü motif oluşturularak göbeklerin etrafı çevrelenmiştir.

Duvar kaplamalarında bitkisel motifli çinilerin yerini zamanla boyanın alması, yine Batı kökenini gösterir. Yalnız, çalışan yabancılardan düşük kalitesi ve bizde boyalı resim geleneğinin zayıflığı olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Duvar yüzeylerinin bölünmesiyle oluşan dikdörtgen panolar çerçeveleri oluşturur.

2.1.2. Oda-1 Âli

Giriş katında uzun eksen doğrultusunda yer alan Z06a, Z06 ve Z06b mekânıdır. Z06a ve Z06b bölümleri gayet ince çift mermer sütunlarla Z06 mekânından ayrılmıştır. Ayırıcı işlevi olan korkuluklar da yekpare mermerden gayet sanatkârane işlenmiştir. Tavan kornişleri ile bu mermer sütunlar arasındaki geçiş çok iyi işlenmiş ahşap sütun başlıkları ile zenginleştirilmiştir. Ortadaki havuz basit tutulmuş, buna karşın sayıları altıyı bulan duvar selsebilleri en süslü bir arabesk tarzında mermerden oyulmuş ve yaldızlanmıştır.

(R:

Su motifi İslâm Mimarisinde de olduğu gibi Osmanlı Mimarisinde de büyük önem taşımaktadır. Oda-1 Âli'nin bir bekleme salonu olduğu düşünülse kabul bekleyen yabancıların kendi aralarındaki konuşmalarını gizlemek için su sesi titizlikle düşünülmüş bir öyedir.

Odanın tavanı Z06b ve Z06a da yıldız şeklinde geometrik süslerden oluşmuş ahşap çıtalar ve müzeyyen kalem işli muşamba tavanlardır. Z06'nın tavanı ise göbeğin etrafında yer alan ve Abdülhamit'in sembolü olan yıldızın irili ufaklı olarak serpiştirildiği bezemeli tavandır. Odada Z06b de yer alan iki büyük çini soba mevcuttur. Bu odanın ısıtılması ilerdeki bölümde ele alınacaktır.

Pencerelerdeki zengin perdeler de dönemin tefriş zevkine bir delildir. Aynalarla mekân genişletilmek istenmiştir.

**2.1.3. Büyük Mabeyn ile Geç Devir Saray
Yapıları Mabeyn Bölümlerinin Karşılaştırılması**

Sultan Abdülmecit tarafından 1853 yılında eski Beşiktaş Sarayının yerine yaptırılan Dolmabahçe Sarayının mimarı Garabet Balyandır.⁽⁸⁴⁾ Büyük Mabeyn ise, 1865 yılında mimar Garbis Balyan tarafından Sultan Abdülaziz zamanında yaptırılmıştır.⁽⁸⁵⁾ Beylerbeyi Sarayı ise 1865 yılında Serkes Balyan tarafından Sultan Abdülaziz zamanında yaptırılmıştır.⁽⁸⁶⁾

Görüldüğü gibi, Balyan ailesinin üç ferdi tarafından gerçekleştirilen bu yapılarda gerek dış görünüş gerekse plân tipinde bazı benzerlikler vardı. Fransız Rokokosundan esinlenen bu mimarlar, motifler yanında silme düzeninde de bu esinlenmeyi yansıtmışlardır. Ayrıca ikili, üçlü sütun ve pilastrları tekrar duygusu verecek biçimde kullanmışlardır. Sivri kemer yerine, yarım daire kemerler "S" biçimlerinden oluşan bezemeli kemerler kullanmışlardır.

Her üç yapının da Mabeyn bölümleri simetrik anlayışa dayanmaktadır. Yapıların dışından algılanan Avrupa etkisi içeri girildiği anda klâsik Türk evi plân tiplerinin çeşitli uygulamaları biçiminde ortaya çıkmaktadır. Her üç yapıda da haçvari sofalar olup, haçın kısa kollarını oluşturan mekânlar orta mekândan mermer sütunlar ve mermer korkuluklarla ayrılarak bir kademe farkı oluşturmuşlardır.

(84) Gökbilgin, op.cit., s.674.

(85) ibid., s.657.

(86) ibid., s.675.

3.1. BÜYÜK MABEYN VE ODA-I ÂLİ RESTORASYONU
VE DEĞERLENDİRME ÖNERİLERİ

5 Nisan 1982 tarihli T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 13372 kararı ile Yıldız Sarayı Büyük Mabeyn Köşkünün müze olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Bunun yanında otuzdört önemli yapının ondört tanesine de müze fonksiyonu verilmiştir. Diğerleri için ise, büro ve kapsamı açıkça belli olmayan turistik hizmet fonksiyonu verilmiştir. Yıldız sarayının büyük bir kısmının müze yapılmak istenmesi fonksiyon seçiminde büyük bir yanlışlığın yanında çağ dışı bir tutumdur. Bugün restorasyon temel ilkeleri arasında yer alan neyi kimin için restore etmek görüşüne aykırı düşen bir davranıştır.

Istanbul'un sürekli artan nüfusu, kentsel mekân içindeki faaliyet alanlarının hareketliliği, rekreasyon ve dinlenme alanları ile sosyal faaliyetlerin düzenleneceği yapılara büyük gereksinim göstermektedir. Büyük Mabeyn dairesi avlu içindeki konumu ile sosyal bir faaliyet düzenlendiğinde seyircilerin veya dinleyicilerin arabalarını park etme olanağını tanımaktadır.

Büyük Mabeyn giriş katı gerekli tefriş yapıldıktan sonra Z03, Z07, Z13 mekânları çok amaçlı bir salon şekline dönüştürülebilir.

Bu salonda konferanslar, seminerler, dia gösterileri, klâsik müzik resitalleri, moda defileleri düzenlenebilir. Z06 mekânı ise, bu faaliyetlerin aralarında seyirci ve dinleyicilerin dinlenebilecekleri bir mekân olarak düzenlenebilir. Hatta, bazı sosyal faaliyetler sonucu kokteyl ve soğuk büfe şeklinde de düzenlenebilir. 108 mekânı bu tür davetlerin hazırlık mahali olmaya çok elverişlidir. Z04, Z05 ve Z14 mekânları ise gösterilerin hazırlanması için gerekli kapasiteye sahiptirler. Bu katlarda bulunan iki tuvalette islâh edilerek kullanıma açılabilir.

Giriş katında bulunan dönemin eşyaları yukarı kata taşınarak o katta bir müze anlayışına uygun biçimde sergilenebilir.

3.1.1. Büyük Mabeyn Isıtma Projesi

Büyük Mabeynfayans karolu çini sobalarla ve çini şöminelerle ısıtılmıştır. Bu sobalar, yapılarında sadece ya da büyük ölçüde seramik malzemeler kullanılan ısıtma apareyleridir.

(R:78,79,80,81)

Ortaya çıkışlarından beri birçok değişiklikler geçirmişlerdir. Eskiden odun yakan ve şöminelerin yer değiştirebilen şekli olarak yapılmış olan bu yüksek ve ağır sobalar, sonraları daha basitleştirilmiştir. Odunla ısıtmanın aksine kömürle sağlanan ısıtmada yakıta taşıyıcı görevini yapan ve yanma havasının dağıtımına yarayan bir ızgara gerekmektedir. Bu sobaların

ağır seramik malzeme konstrüksiyonu ile iç tuğla örgü düzeni sayesinde sağlanan ısı birikimi kapasitesi yüksektir. Fayans karolu sabit sobaların temel özelliği ısı üretimi operasyonu ile ısı dağıtım operasyonunun zaman içinde ayrılık göstermesidir. Yakıt yüklenmesi günde bir ya da iki kere yapılır. Yakıtın hızlı yanmasına rağmen, açığa çıkan ısı sobanın yüzeylerinde depo edildikten sonra, yavaş yavaş mahale dağılır. Karo örgülü cidar, diğer kısımlar ısı kaçaklarına olanak tanımayacak şekildedir. Bu sobalar geç ısınıp geç soğudukları için sürekli ısıtma için çok uygundur. Bunlarda yakılabilen yakıt türleri: linyit, odun, turp ve diğer kömür çeşitleridir. (87)

Simetrinin hakim olduğu Büyük Mabeyn'de çini sobalarda simetri anlayışı içinde büyük salonlarda çift olarak kullanılmışlardır. Bu aynı zamanda ısıtma yönünden de yararlı bir kullanım olmuştur. Şekil 2 de ana salonlardaki çini sobaların yerleri gösterilmiş. Şekil 3 de ise Oda-1 Âli'nin ısıtma şeması gösterilmiştir.

Oda-1 Âli'nin ısıtılması için gerekli sürenin ve yakıtın yaklaşık hesabı:

Isıtılacak bina içindeki hava kütlesi	702 m ³
Isıtılacak duvar kütlesi G-V.d	247460 kg

(87) Rietschel, Isı ve Hav.Tek., s.4.

İç duvarların yarısının ısıtılacağı düşünülerek gerekli ısınin hesaplanması:

$$Q'' = K.G (t_i - t_d)$$

$$Q'' = 0.2. 247400 (20-2)$$

$$Q'' = 890.856 \text{ KCal/h}$$

$$Q' = V. (t_i - t_d)$$

$$Q' = 702. (20-2)$$

$$Q' = 12.636 \text{ KCal/h}$$

$$Q = Q'' \pm Q'$$

$$Q = 890.856 \pm 12.636$$

$$Q = 903.492 \text{ KCal/h}$$

İki sobanın ızgara alanı 0.21 m² dir. Bir metre kare ızgaraya (1 m²) 40 kilo kömürün 1 saatte yanacağı düşünülerek, 0.21 X 40 = 8.4 kilo kok kömürü. Bu sobaların %80 verimli olduğu göz önüne alınarak 1 saatte 1 kilo kömürden 6000 KCal/h kalori verdiği kabul edilebilir.

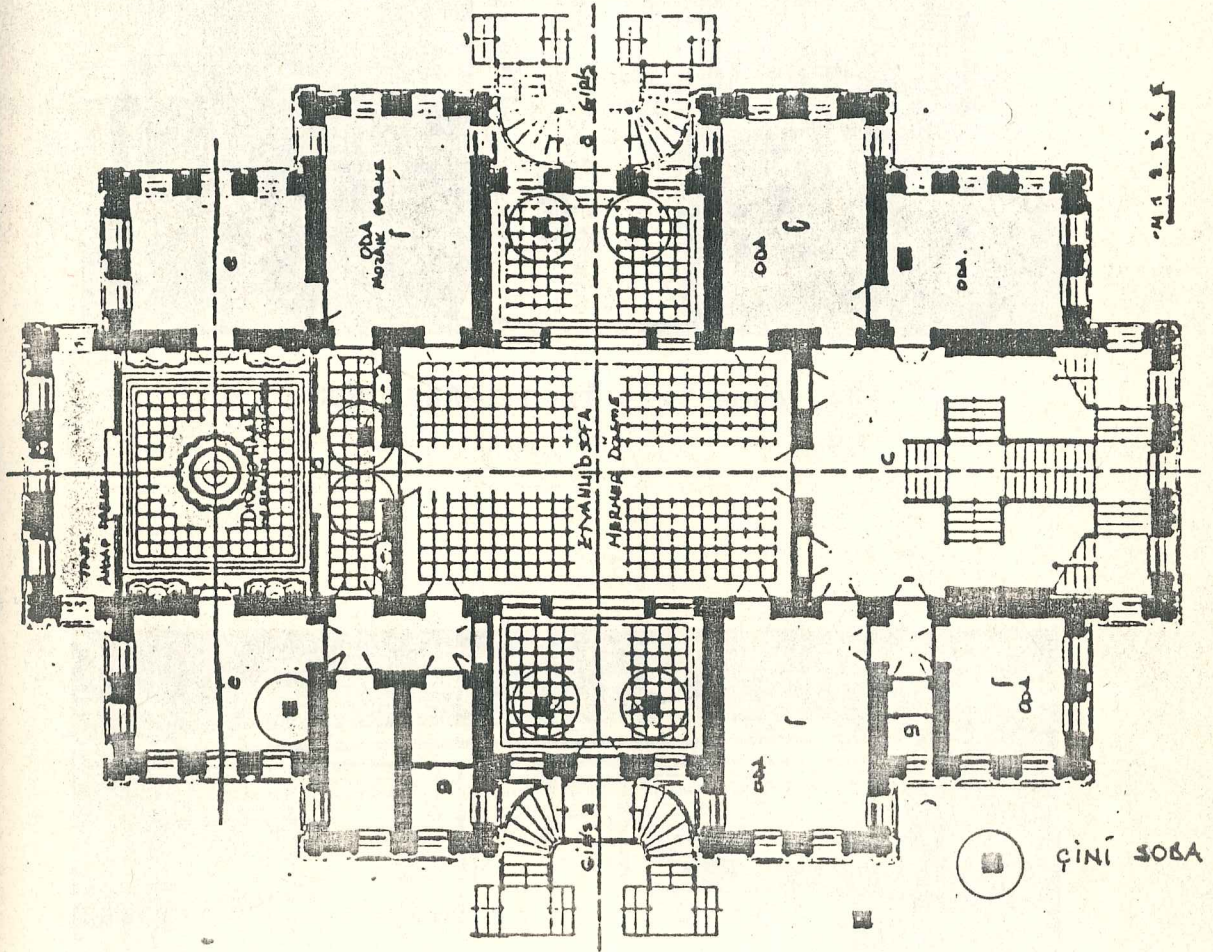
6000 x 8.4 = 50.400 KCal/h iki sobanın 1 saatte verdiği kalori.

$$903492/50400 = 18 \text{ saat}$$

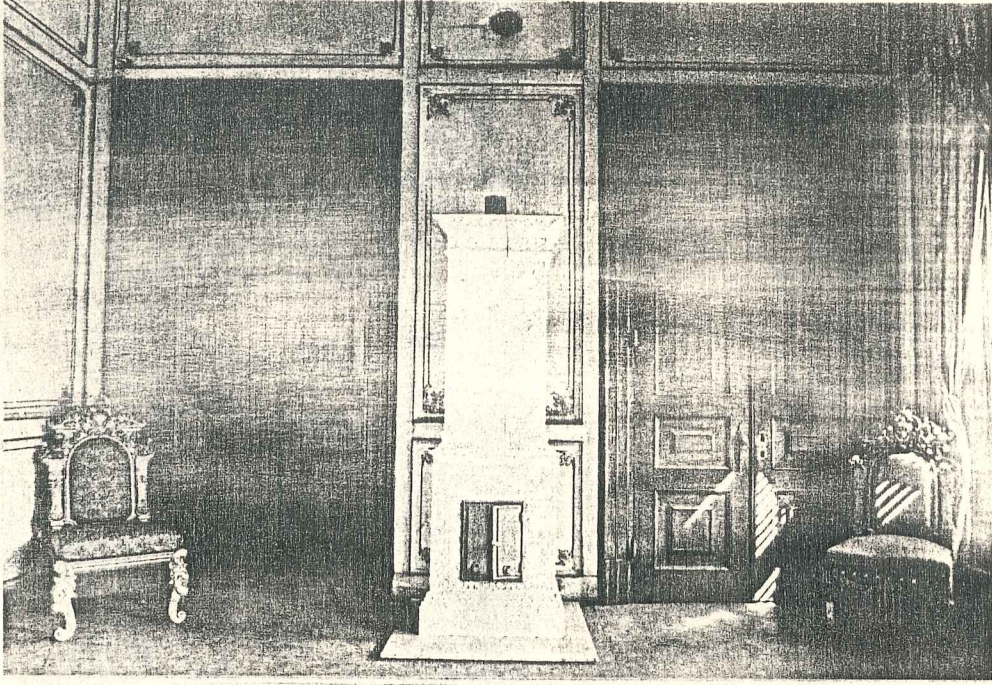
903492/6000 = 150 kilo kok kömürü ile 18 saatte ısı dışarda 2°C iken içeride 20°C ye yükselmektedir.

202 ve 102 de de birer çini şömine vardır.

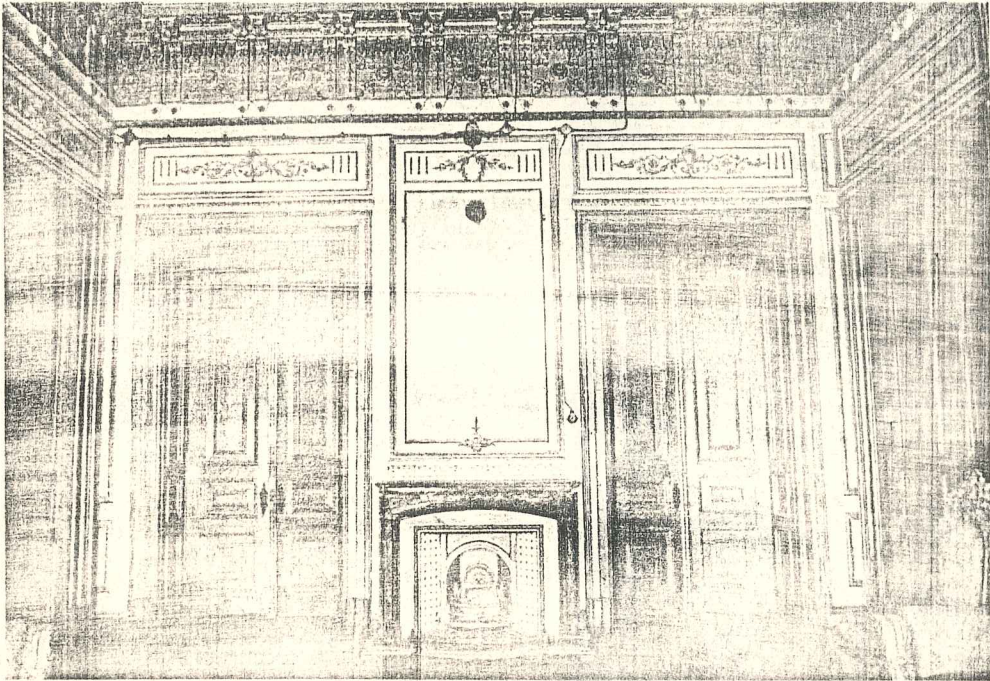
(Bkz. Ç.

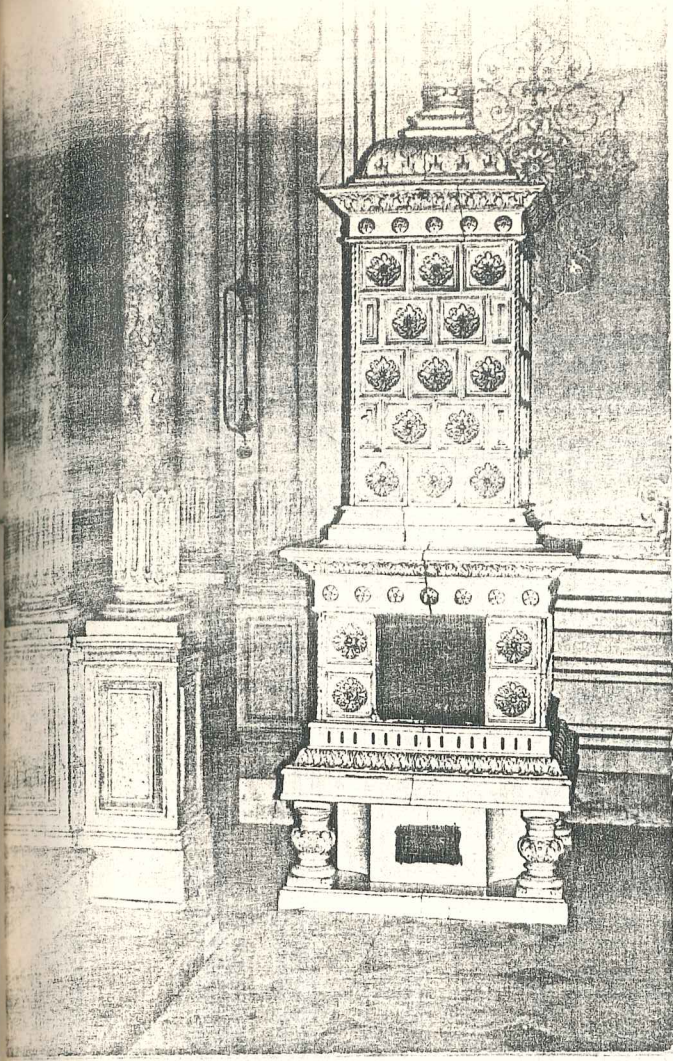
BÜYÜK MABEYN ANA SALONLARINDAKİ SOBALARIN YERLERİ
(Şekil: 2)

Z08 MEKÂNINDAKİ ÇİNİ SOBA (R:78)

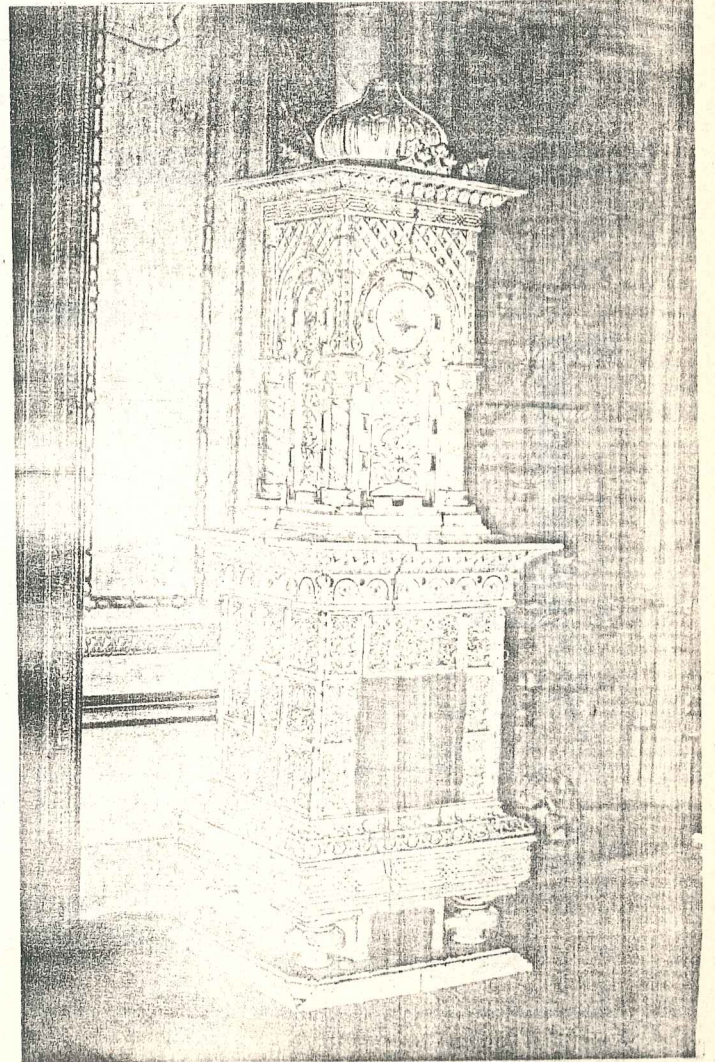

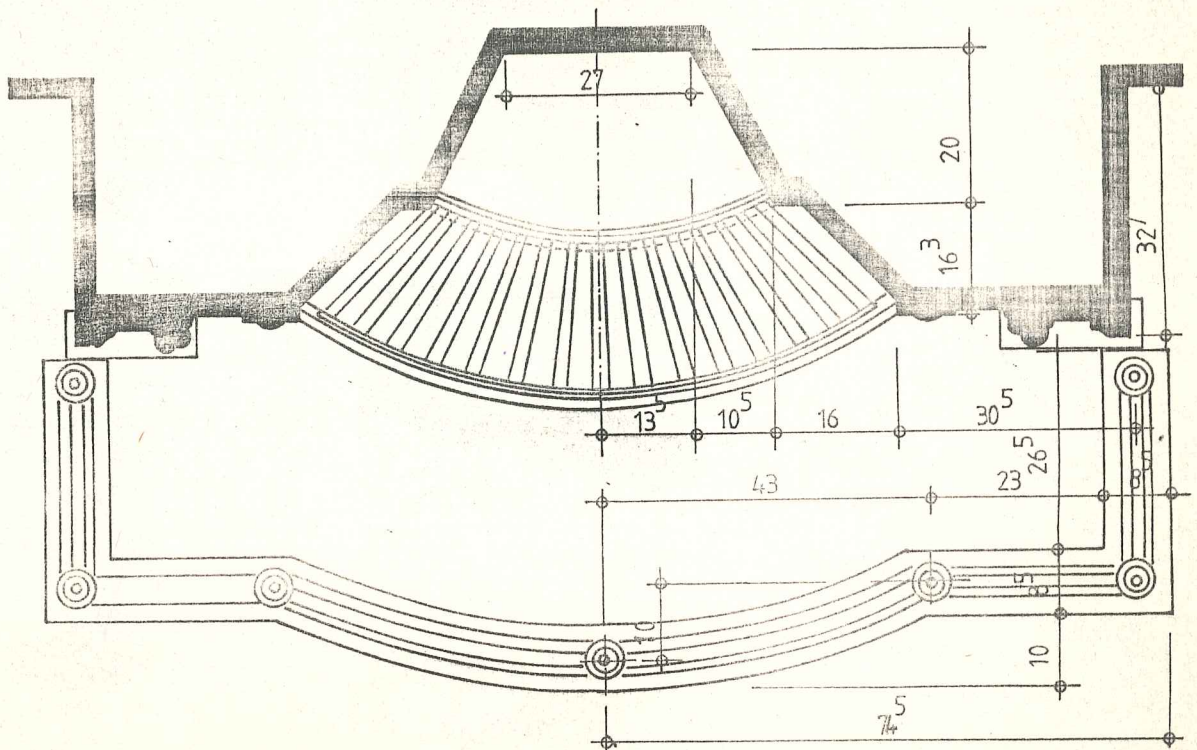
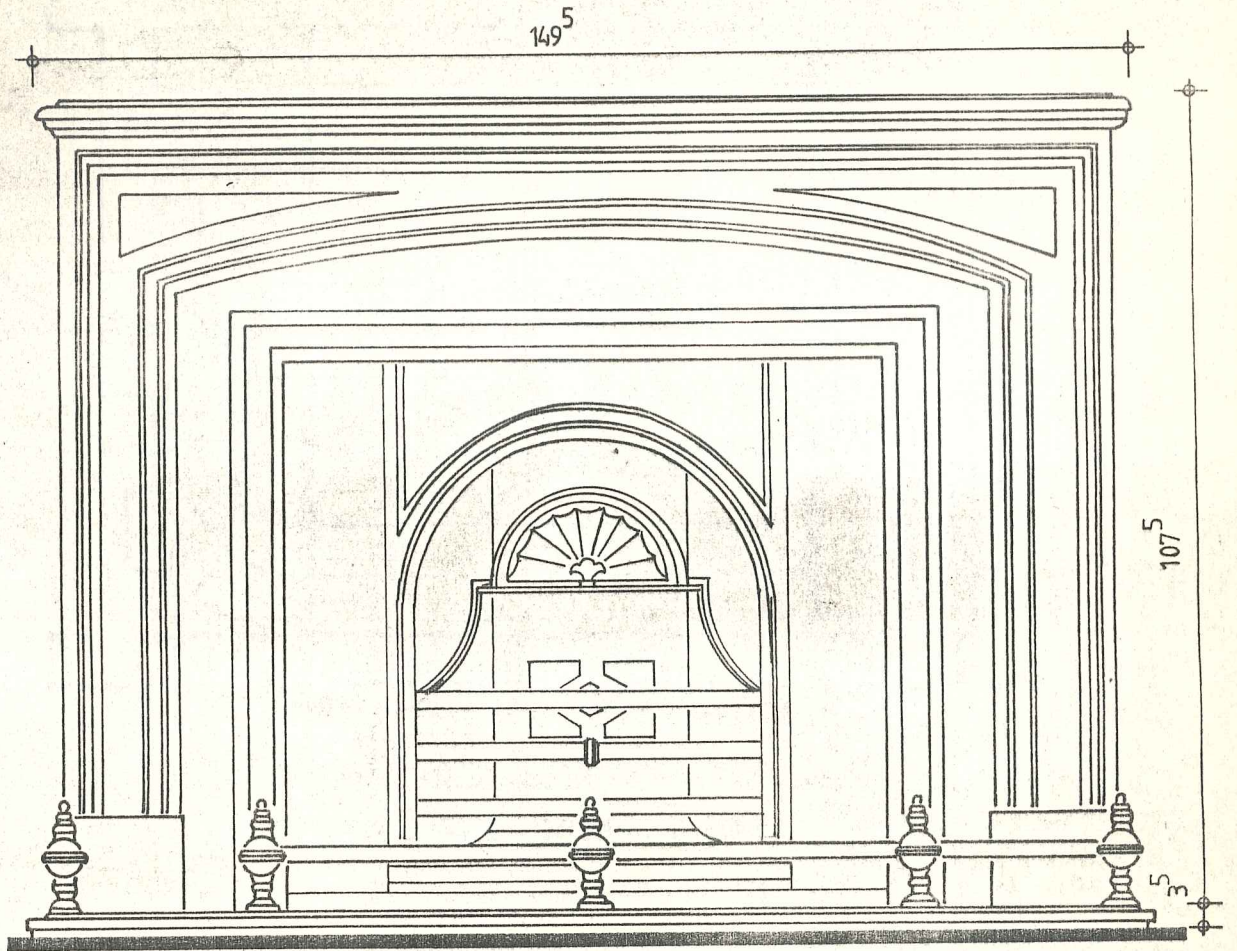
102 MEKÂNINDAKİ ÇİNİ ŞÖMİNE (R:79)

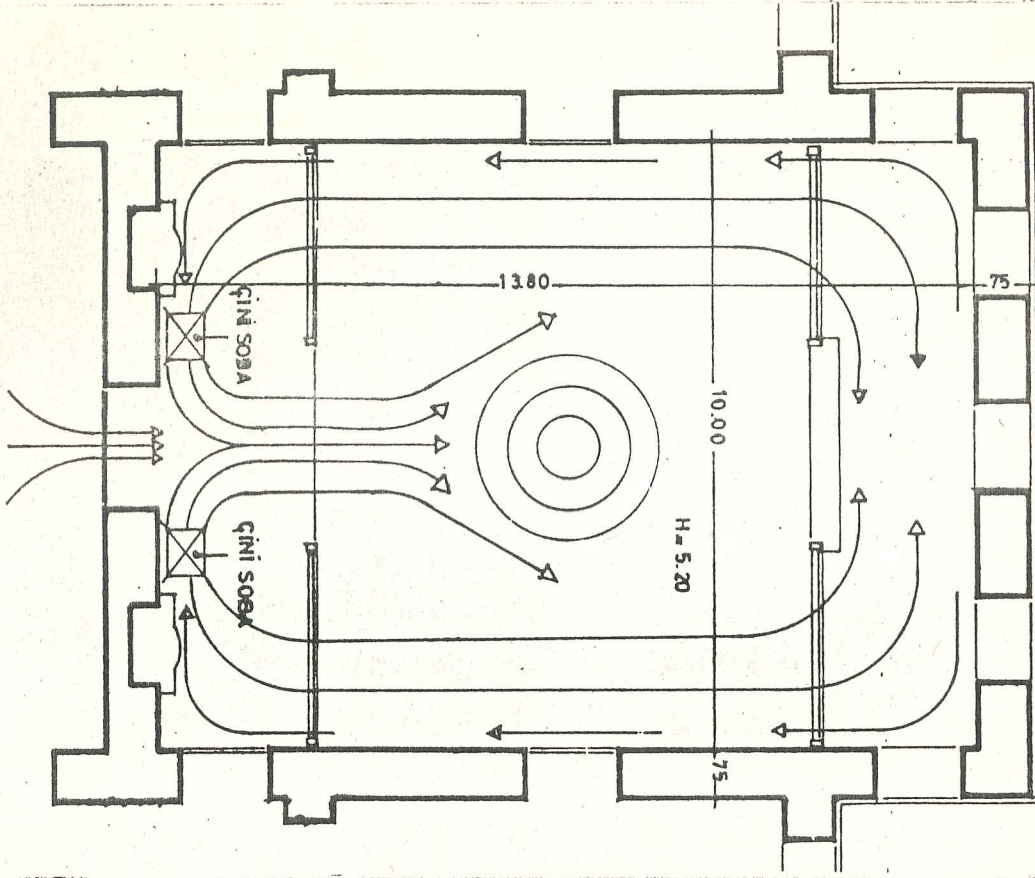

Z03 ve Z13 MEKÂNLARINDAKİ ÇİNİ
SOBA (R:80)

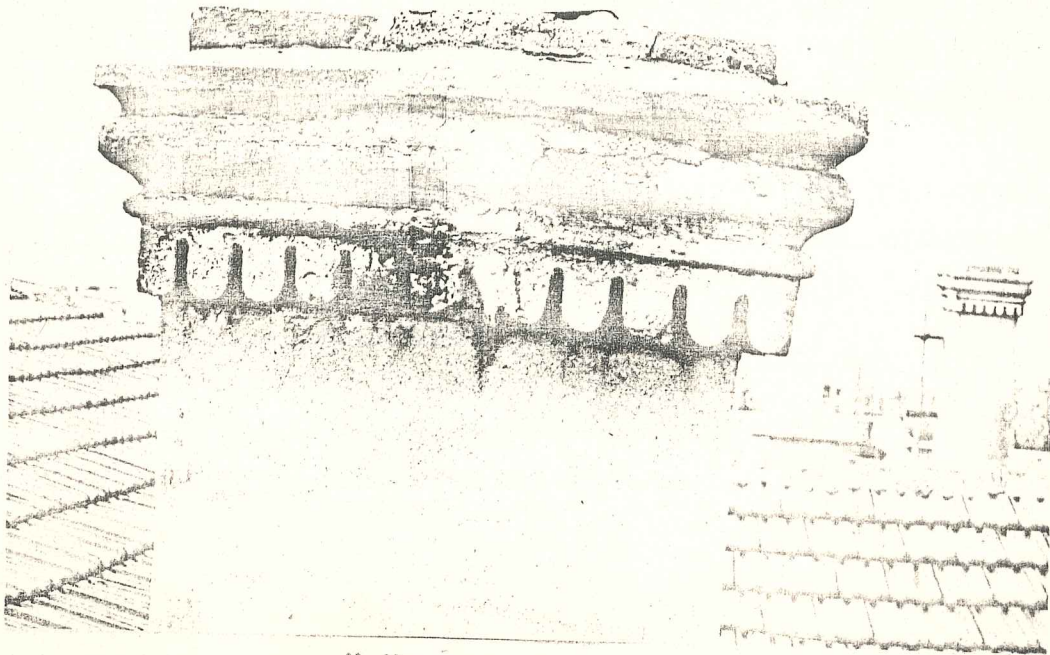
Z06b MEKÂNINDAKİ ÇİNİ SOBA
(R:81)

Z06 "ODA-I ALİ" ISITMA ŞEMASI (Şekil:3)

BÜYÜK MABEYN BACA DETAYI

3.1.2. Büyük Mabeyn Aydınlatma Projesi

Mum peryodu avizeler Rönesans'tan XIX. yy.a kadar olan dönemde görülür. Avize en mükemmel ve olgun şeklini XIX. yy.da alır. Mum aşağı ışık verdiği için, avize konstrüksiyonunda amaç ışığı yukarı doğru vermektir. Fanus, ışığı rüzgârdan korumak amacı ile geliştirilmiştir. Süslemelerin fonksiyonu ise ışığı kırıp zenginleştirmektir. ~~Avize~~

Avize başlıca üç kısımdan oluşur:

1. Avizenin konstrüksiyonu,
2. Etrafına takılan genişletici kollar,
3. Süsleme malzemesi,

Avize konstrüksiyonunda her ülkenin kendine göre "konstrüksiyon dişi" vardır. Genişletici kollar başlıca omurga, fanus, prizmalardan oluşur. Kol avizeye yuvası ile oturur. Avizenin katlarına "mantar" denir. Kol başının üstüne kol tabağı gelir. Lâle kısmı da kol tabağının üzerine oturur. Lâle, mumu veya bujiyi korur. Eğer sistem havagazi ise, kol başında bir musluk yer alır. Kollar avizenin cesameti ile değişir. (88)

Prizmalar avizenin büyüklüğü ile orantılıdır. Prizmaların formları devrin aynasıdır. Avizenin etrafına yayılması bir yapı özelliği olup, farklılık gösterir.

(88) Wechssler-Kümmel, Chandeliers..., s.125-127

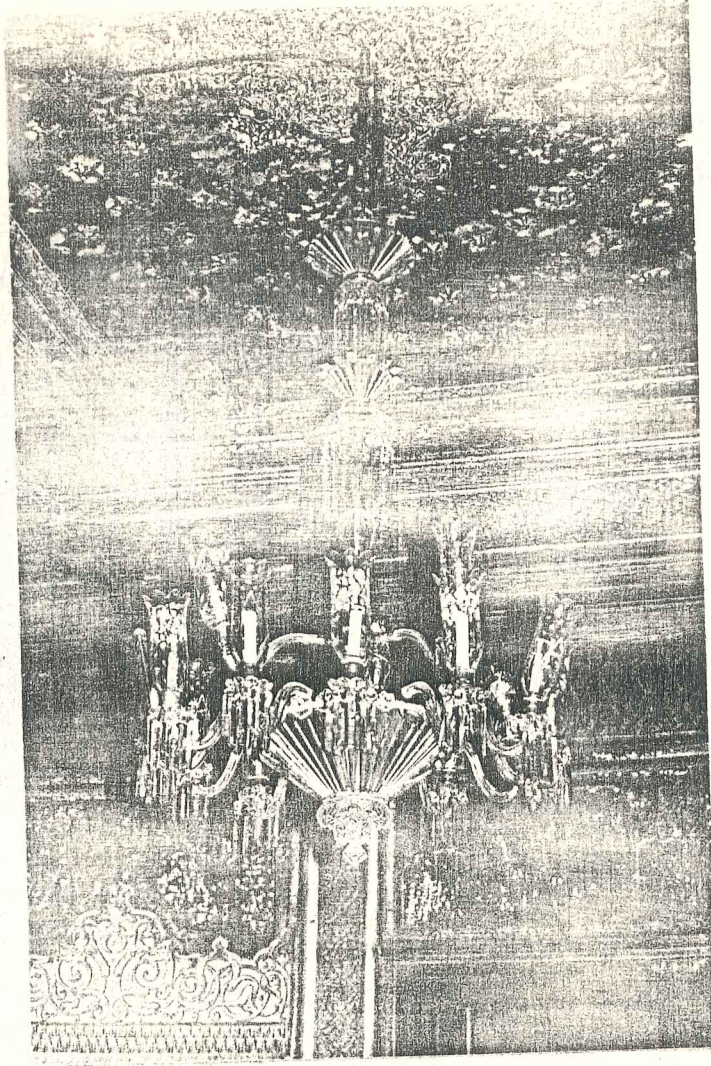
Havagazi sisteminde ana mil borudur. Dış camlıdır, havagazi bir noktaya kadar gelip oradan kollarla dağılır. Her lâmba çanağında da bir musluk vardır. Yıldız Sarayında Harem Avlusunda yer alan binaların tümü havagazi sistemi ile aydınlanır.

Avize restorasyonunda dikkat edilecek noktalar şunlardır:

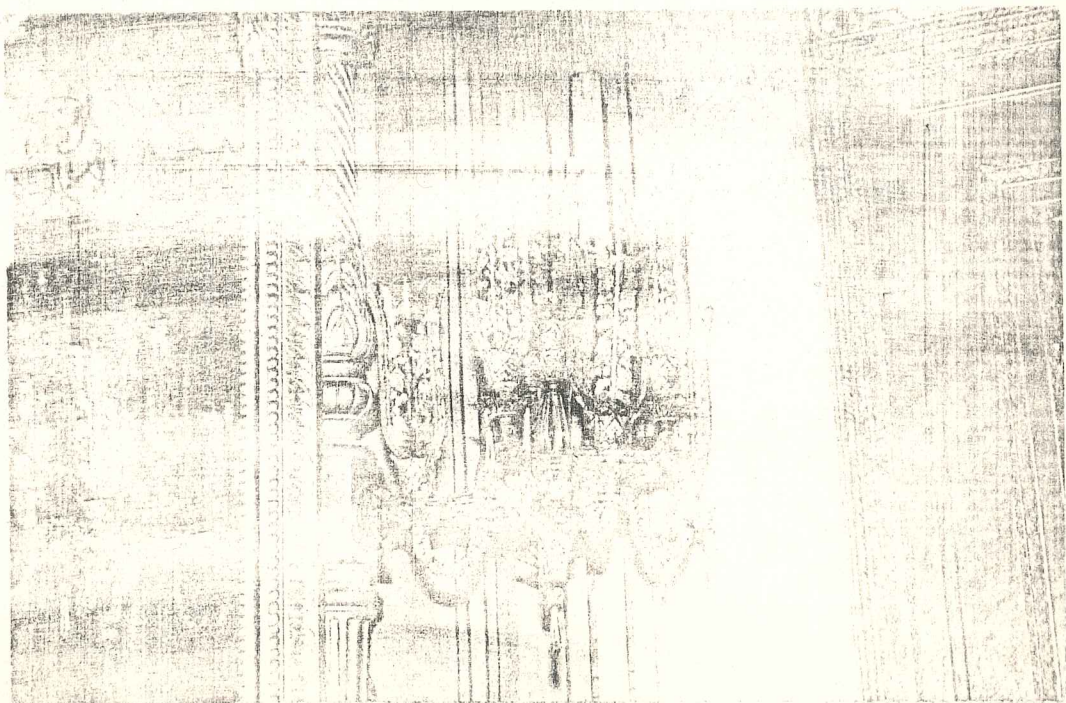
1. Kendi orijinal parçası ile onarma, yoksa bugünün tekniği ile o parçayı oluşturup yerine monte etme,
2. Orijinleri tesbit etme, ki en zor aşamadır. Dönemin küçük esnaflarının yaptığı avizelerdeki tesbit zorluğu gibi,
3. Avizelerin bozulma miktarlarını saptama ve bozulma yüzdesini çıkartma,
4. Avizelerdeki sicil numaralarını tesbit ederek, onarım için katalog araştırması yapmak. (89)

Büyük Mabeyn'de Z19 mekânında bulunan avize parçaları ve boyutları çizim 4, 5, 6, da gösterilmiştir. Bunlardan yararlanarak avizeler onarabilir, eksik kalan parçalar ise eldeki parçalar anahtar olmak üzere bugünün tekniği ile yeniden oluşturulup yerine monte edilebilir.

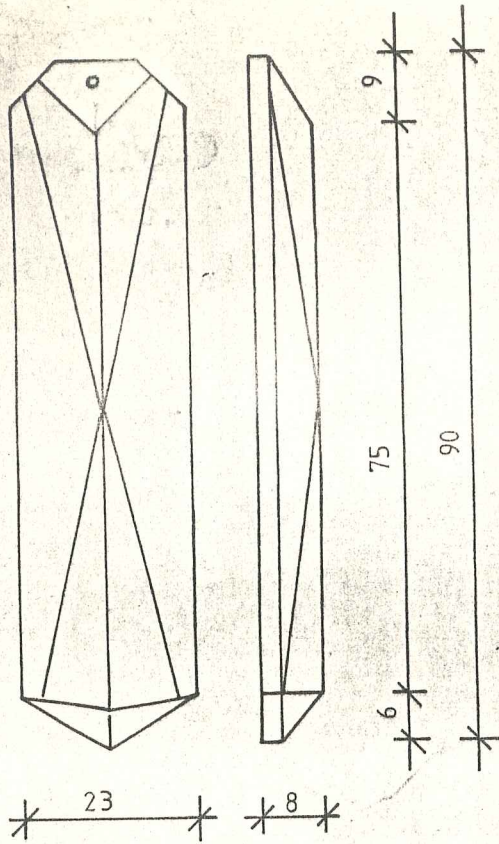
(89) Wechssler-Kümmel, op.cit., s.202.

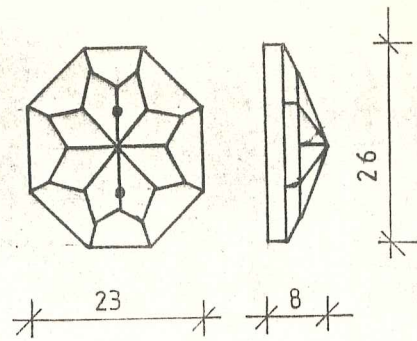
Z06 MEKÂNINDAKİ AVİZE (R:76)

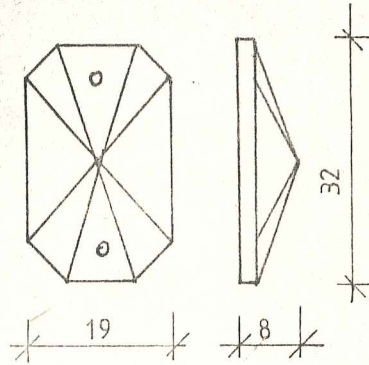
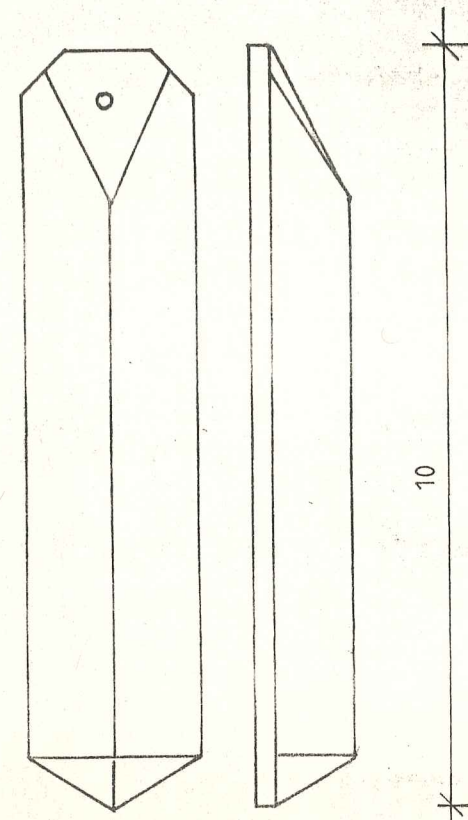
Z07 MEKÂNINDAKİ APLİK (R:77)

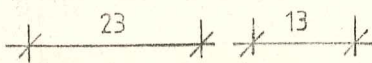
A

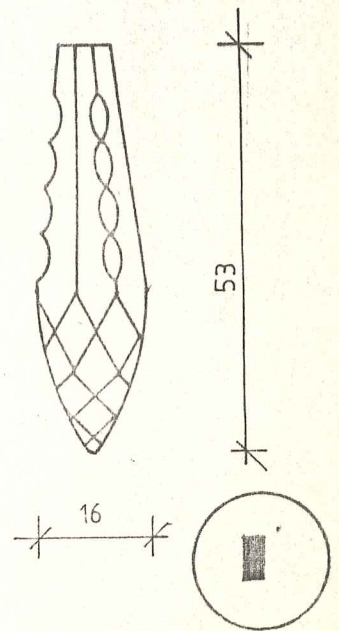
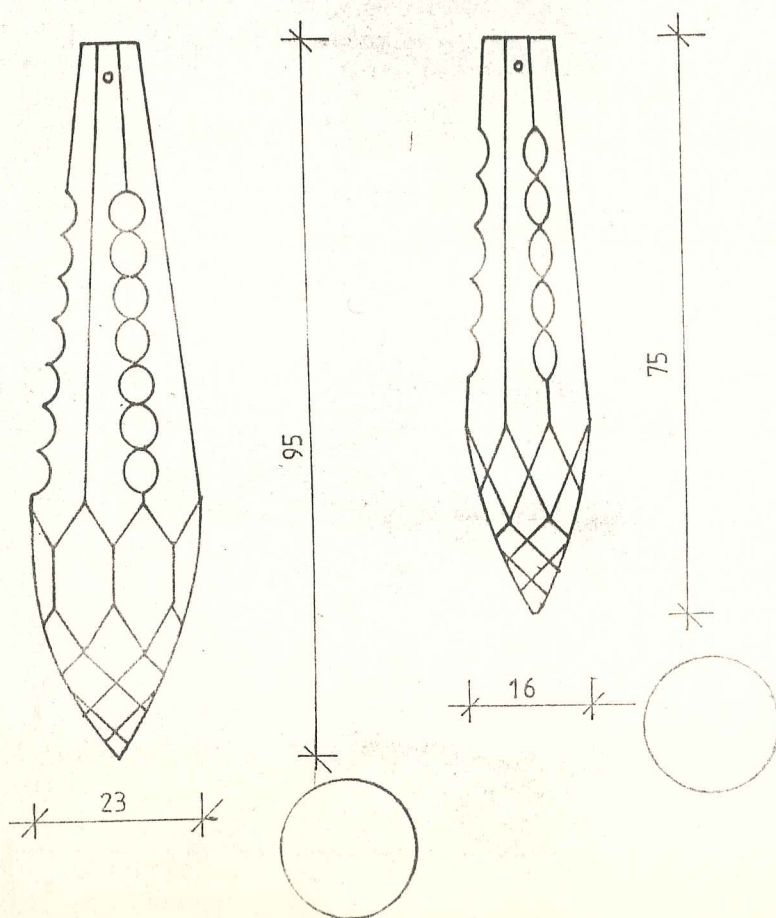
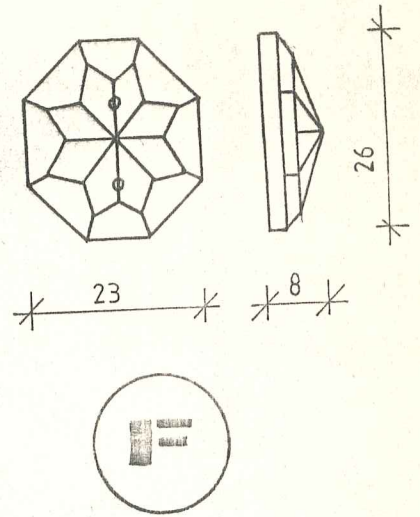
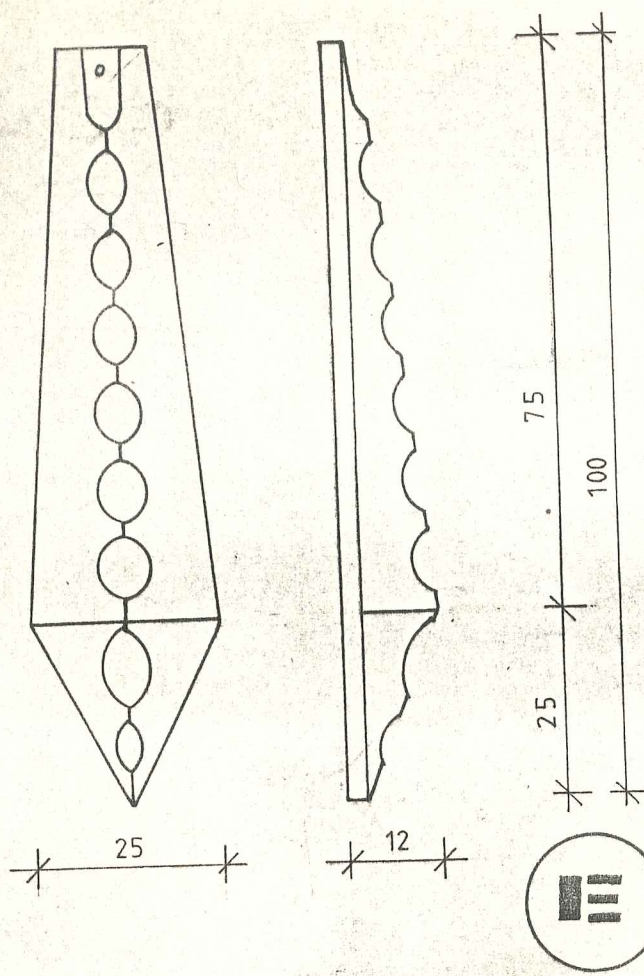

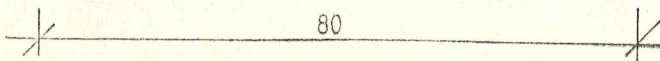
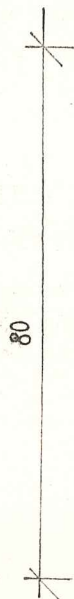
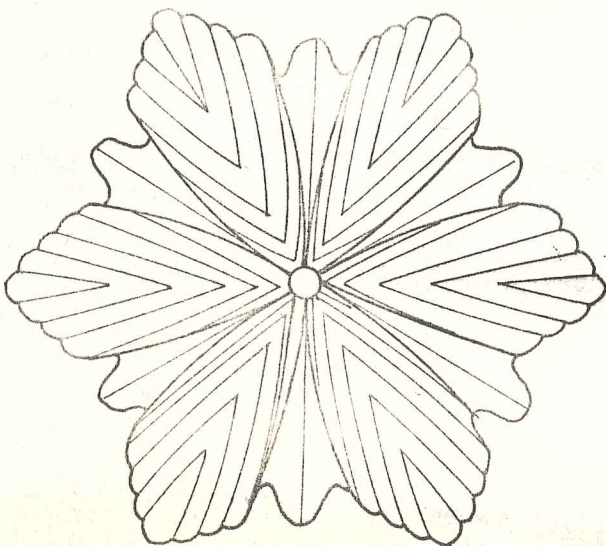
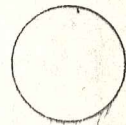
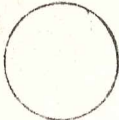
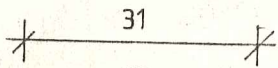
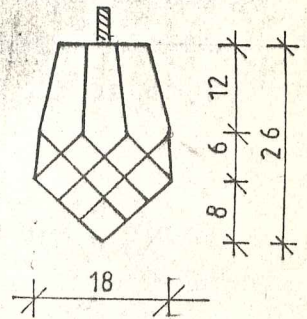
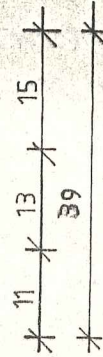
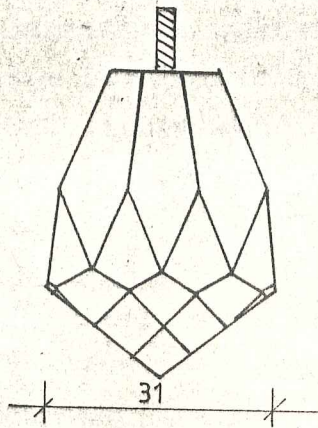
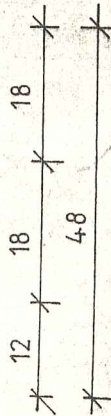
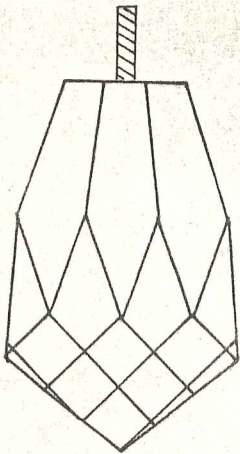
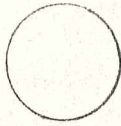
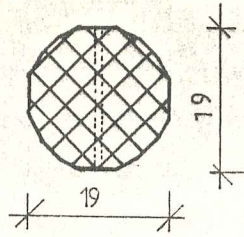
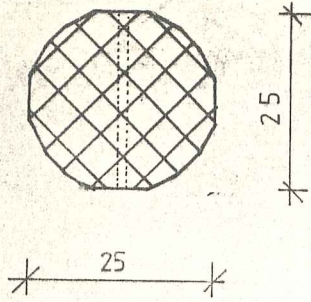
B

D

3.1.3. Keşif Analizi ve Metraj

Büyük Mabeyn günümüze kadar gelebilmiş iyi durumda olan ender yapılardandır. Strüktürel bakımdan bir hasarı yoktur. Dış cephedeki kırık ahşap kepenkler onarım istemektedir. Dış cephe sıvanıp boyanarak bina tamamen yeni bir görünüme kavuşabilir.

Öncelikle yangın geçirmiş Oda-1 Ali, 101 ve 106 mekânlarının iç bezemesi ile diğer hasarların onarılması gereklidir. Yapılan keşife göre işin 1984 birim fiyatlar esası ile maliyeti 3,842,512 lirave onarım süresi en az dört, en fazla altı aydır.

Oda-1 Ali'nin tavanında birbirinden farklı üç büyük motif mevcuttur. Birinci ve üçüncü motiflerden birer adet, ikinci motiftten ise iki adet dökülecektir. Birbirinden farklı desende ki iki sıra bordür için de kalıp alınıp, her birinden en az on metre dökülecektir. İki ayrı yıldız motifinin kalıbı alınarak büyük yıldız için kırk adet, küçük yıldız için yirmi adet döküm yapılacaktır. Ponponların da kalıbı alınarak eksik olanlar için dört adet dökülecektir.

Kornişteki bir sıra bordürün kalıbı alınarak, on metre dökülecektir. Büyük motifin de kalıbı alınarak elli adet dökülecektir.

Duvardaki iki büyük motifin kalıbı alınarak, birinden dört, diğerinden onbeş adet döküm yapılacaktır. İki farklı desendeki bordürlerin de kalıbı alınarak her birinden on metre dökülecektir.

Oda-1 Ali'nin üstündeki 106 mekânının tavanında üç ayrı desendeki bordürün, dört ayrı desendeki motifin, dal biçimi motifin ve köşe motifinin kalıpları alınacaktır.

Kornişdeki iki farklı desendeki bordürlerin de kalıpları alınacaktır.

Duvarda ise, üç farklı desendeki bordürlerin kalıbı alınacaktır. Aşağıdan bakıldığında sadece göbek sağlam gibi gözükmetedir. İskele kurulduğunda, daha sağlıklı bir tesbit söz konusu olacaktır. Bu tesbitin sonucunda eğer orta göbeğin değişmesi gerekli ise, dört ayrı motifin de kalıplarının alınıp, dökümlerinin yapılması gereklidir.

Kalıp almak için boncuk tutkal ve lateks kullanılırsa yapım süresi kısa tutulabilir. En az üç kişilik bir ekiple her kısım üç ayda tamamlanabilir. Montajda, desenin deseni tutması ve sağlamlık önemli iki özellik olduğundan, yapım süresini uzatabilir.

K E Ş İ F Ç İ Z E L G E S İ

Sıra No.	İ ş i n	C i n s i	Birim	Birim fiatı	Tutarı TL.
1	İş iskelesi		600 m3	200	120,000.-
2	İnce badana raspası		10 m2	7932	79,320.-
3	Sıva raspası		110 m2	500	55,000.-
4	Yeni alçı sıva		110 m2	1000	110,000.-
5	11-15 cm. genişlikte alçı korniş yapımı		30 mt.	2836	85,080.-
6	16-20 cm. genişlikte alçı korniş yapımı		50 mt.	2789	139,450.-
7	Ahşap üzerine cilâ yapımı		300 m2	952	285,600.-
8	Ornemanlı varak tavan ve duvar temizlenmesi		500 m2	5517	1,853,712.-
9	Mermerin temizlenip cilâsı		150 m2	2472	375,800.-
10	Sıva üzerine yağlı boya		500 m2	1019	50,950.-
11	Ahşap üzerine yağlı boya		50 m2	1121	56-050.-
12	İmitasyon altın varak yapımı		10 m2	37455	374,550.-
13	Her türlü doğrama aksamı		72 m2	2250	162,000.-
					<u>3,842,512.-</u>

YAPI MAHAL NO:

ALAN (M²)

YÜKSEKLİK

AHŞAP
MERMERKARO
MOZAİK

DÜZ

MÜZEYyen

YENİ

SIRLI

SERAMİK

DÜZ

MÜZEYyen

YENİ

BETON

PVC

PUTRELİ VOLTA DÖŞEME

AHŞAP KIRIŞI DÖŞEME

TONDZ

KOBBE

SIVA

ORİJİNAL

YENİ

SIVA ÜZERİNE KALEM İŞİ

AHŞAP KAPLAMA

AHŞAP DEKORASYON

KOMAS KAPLAMA

KAPI

AHŞAP

DEMİR

YENİ

PENCERE

AHŞAP

DEMİR

YENİ

KEPENK

AHŞAP

DEMİR

YENİ

K KAPAK

AHŞAP

DEMİR

YENİ

PENCERE

ORİJİNAL

DEMİRİ

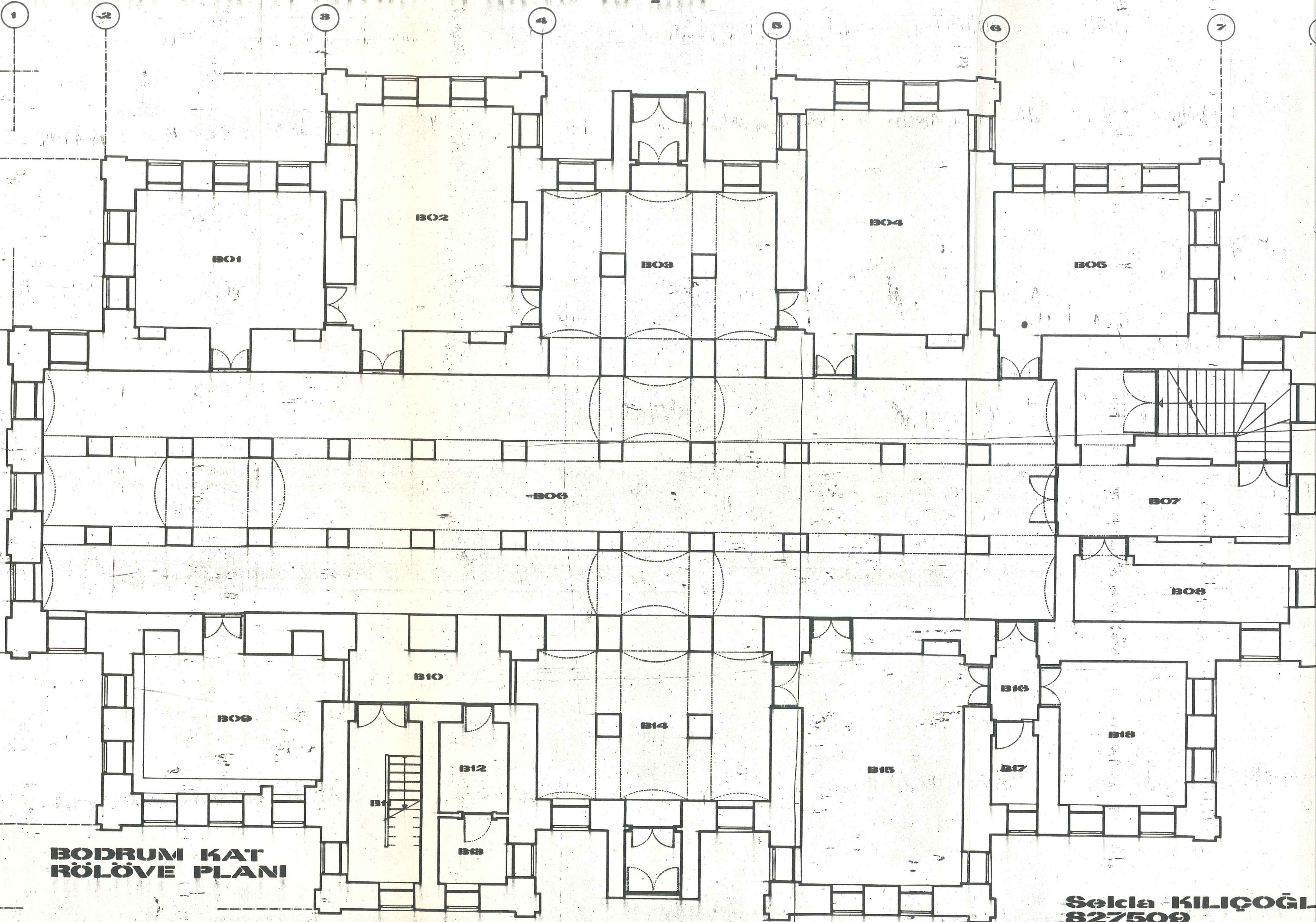
YENİ

İNİ ŞÖMNE

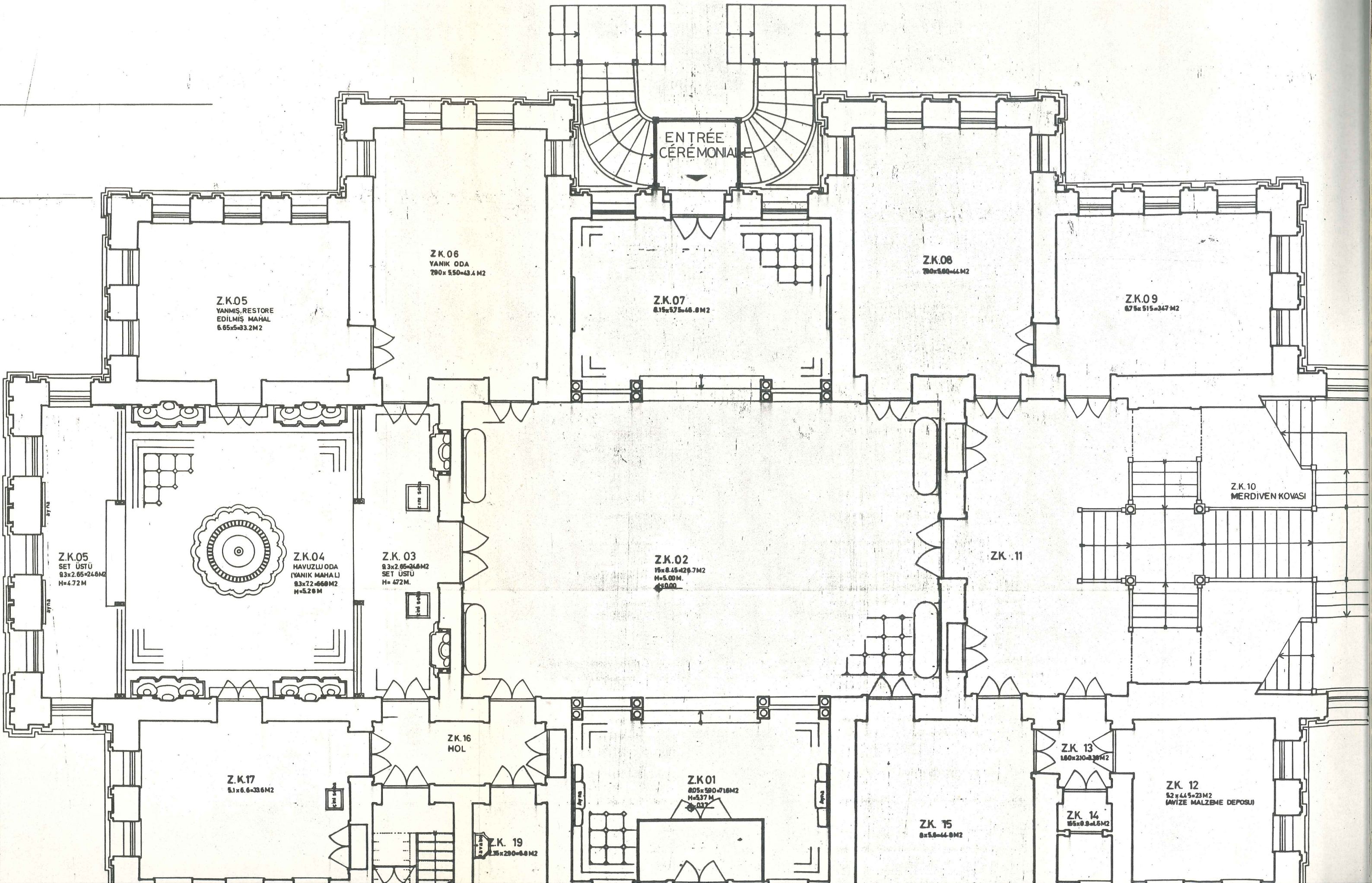
RÖDYATÖR

ORİJİNAL

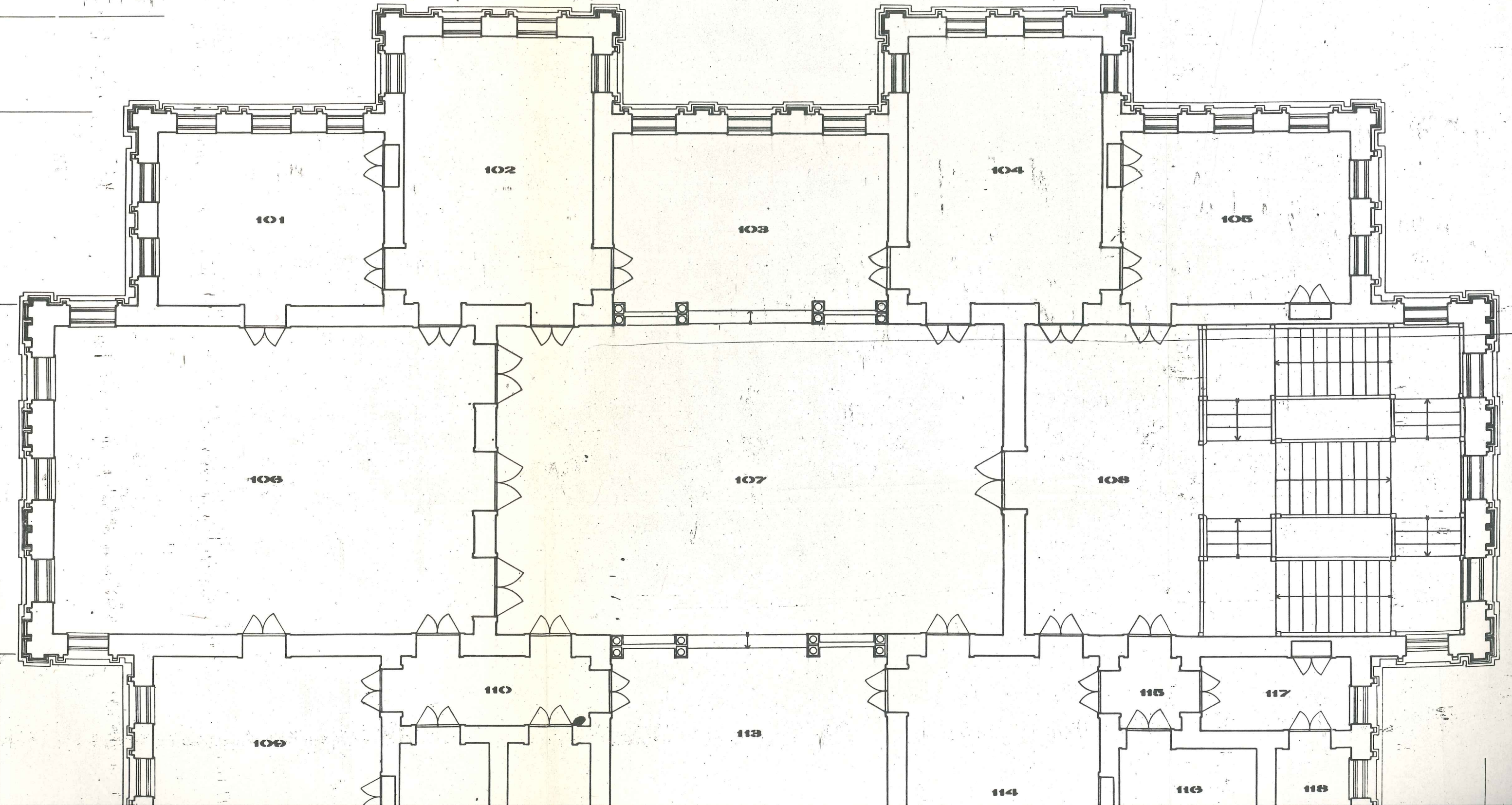
YENİ

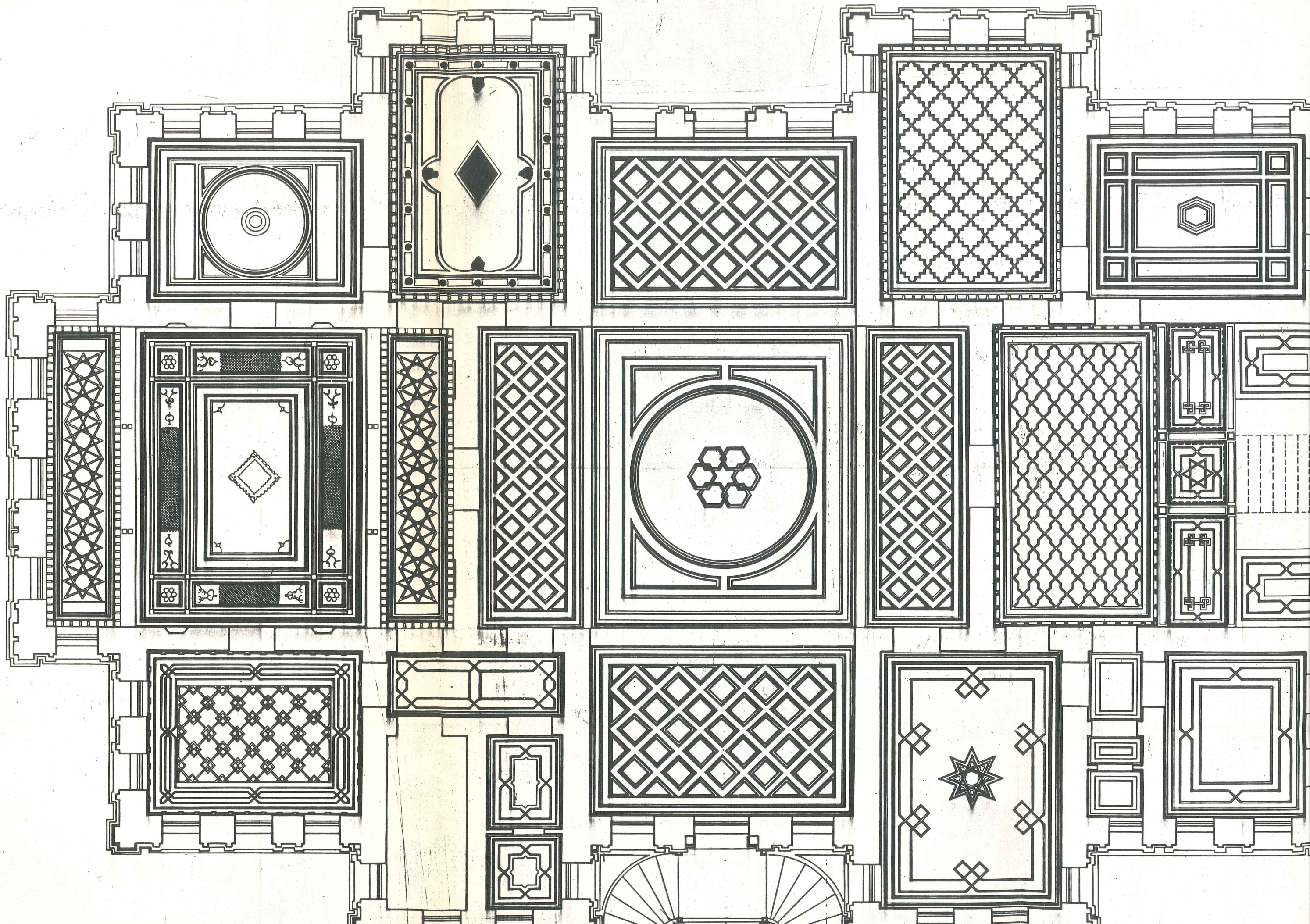
ISTANBUL, PALAIS DE YILDIZ

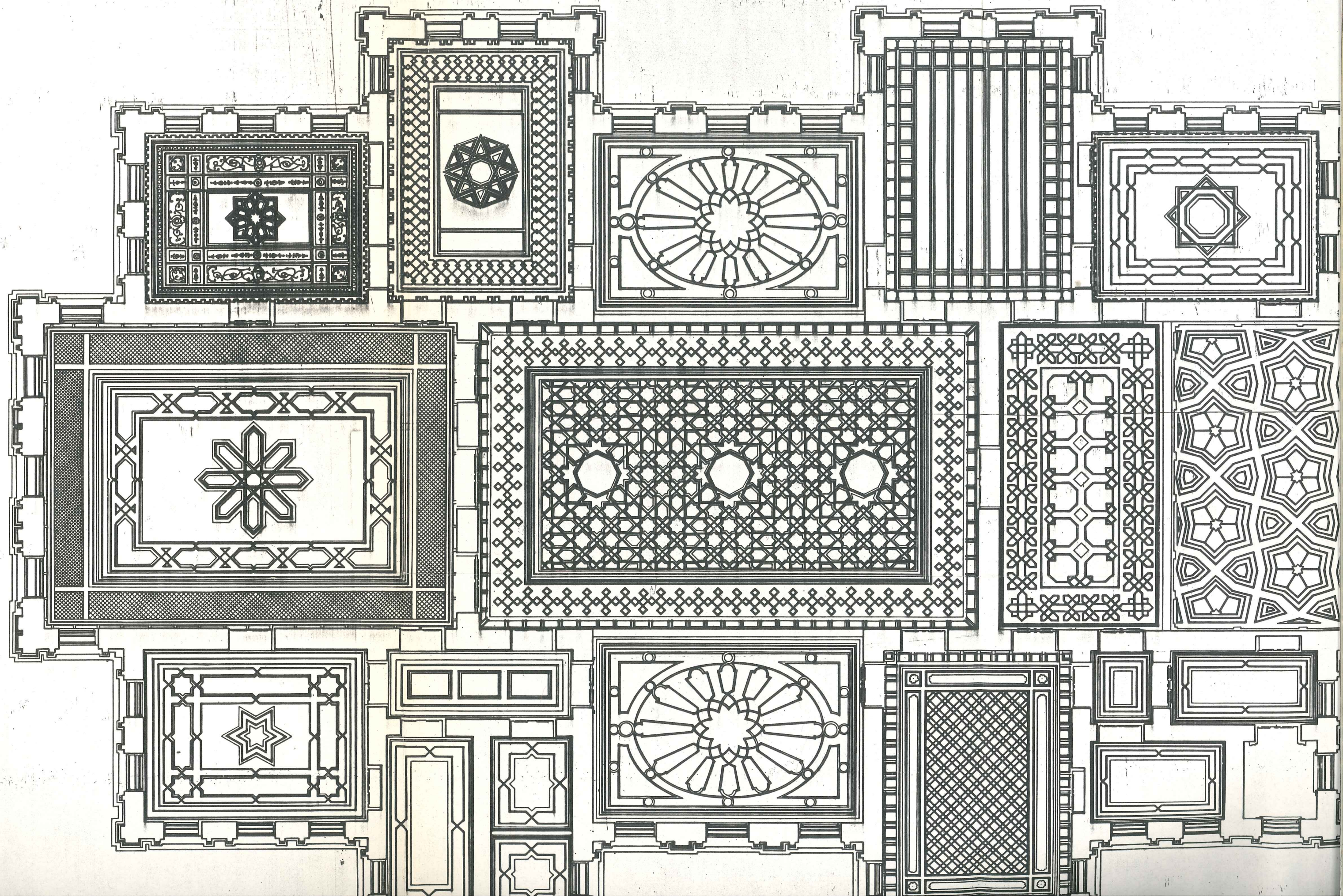
STANBUL, YILDIZ SARAYI
BÜYÜK MABEYN KÖŞKÜ

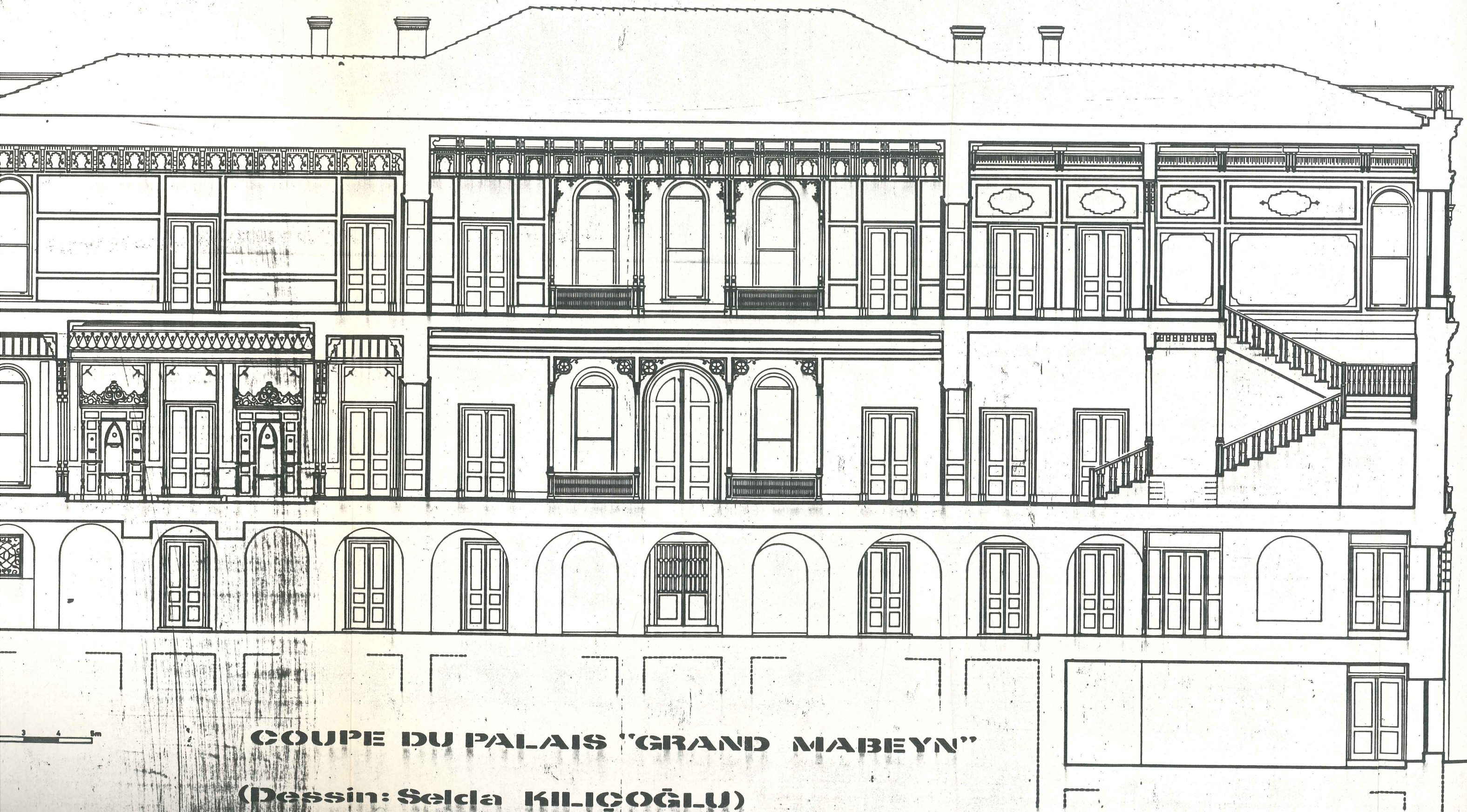

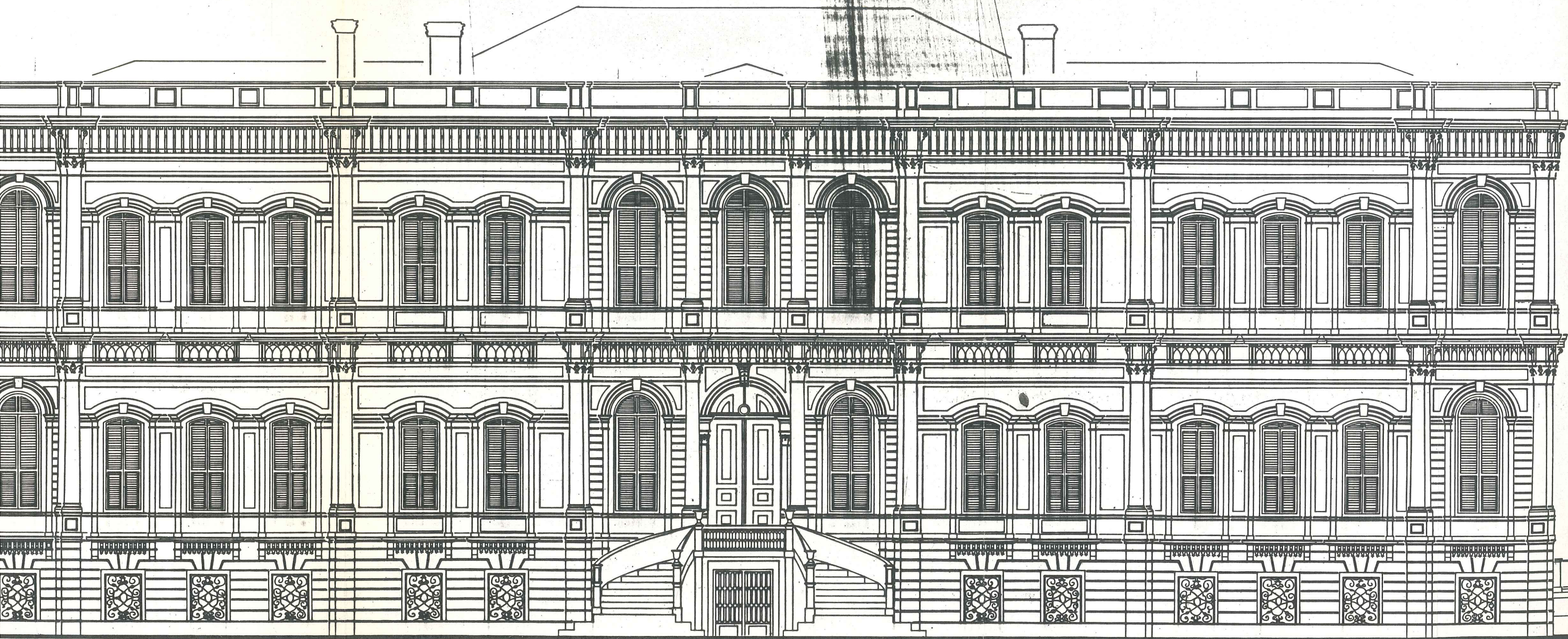
ISTANBUL, PALAIS DE YILDIZ

ISTANBUL, PALAIS DE YILDIZ

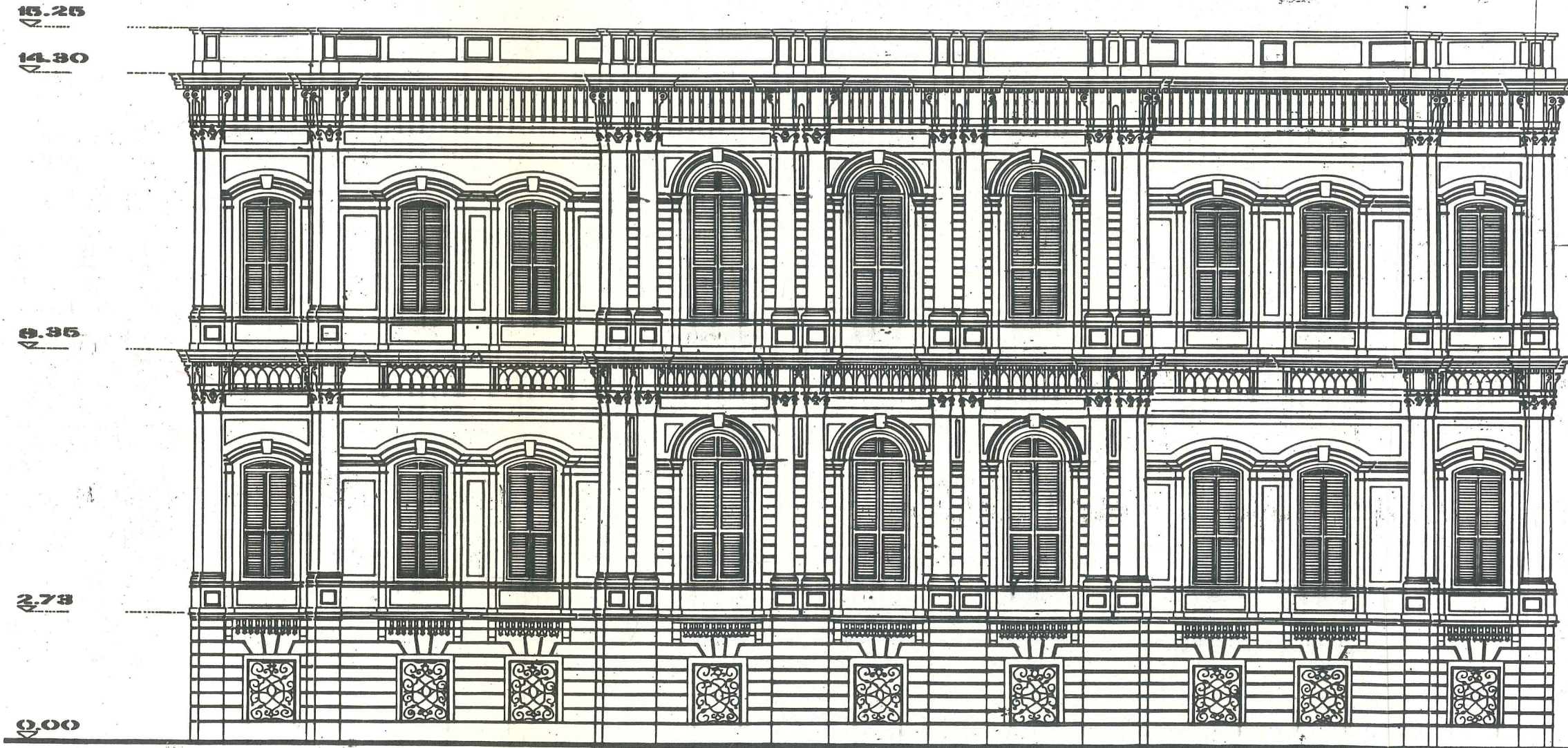

ELEVATION DE LA FAÇADE DU P
"GRAND MABEYN"

(Dessin: Selda KILIÇOĞLU)

**İSTANBUL YILDIZ SARAYI
YÜK MABEYN KÖŞKÜ**

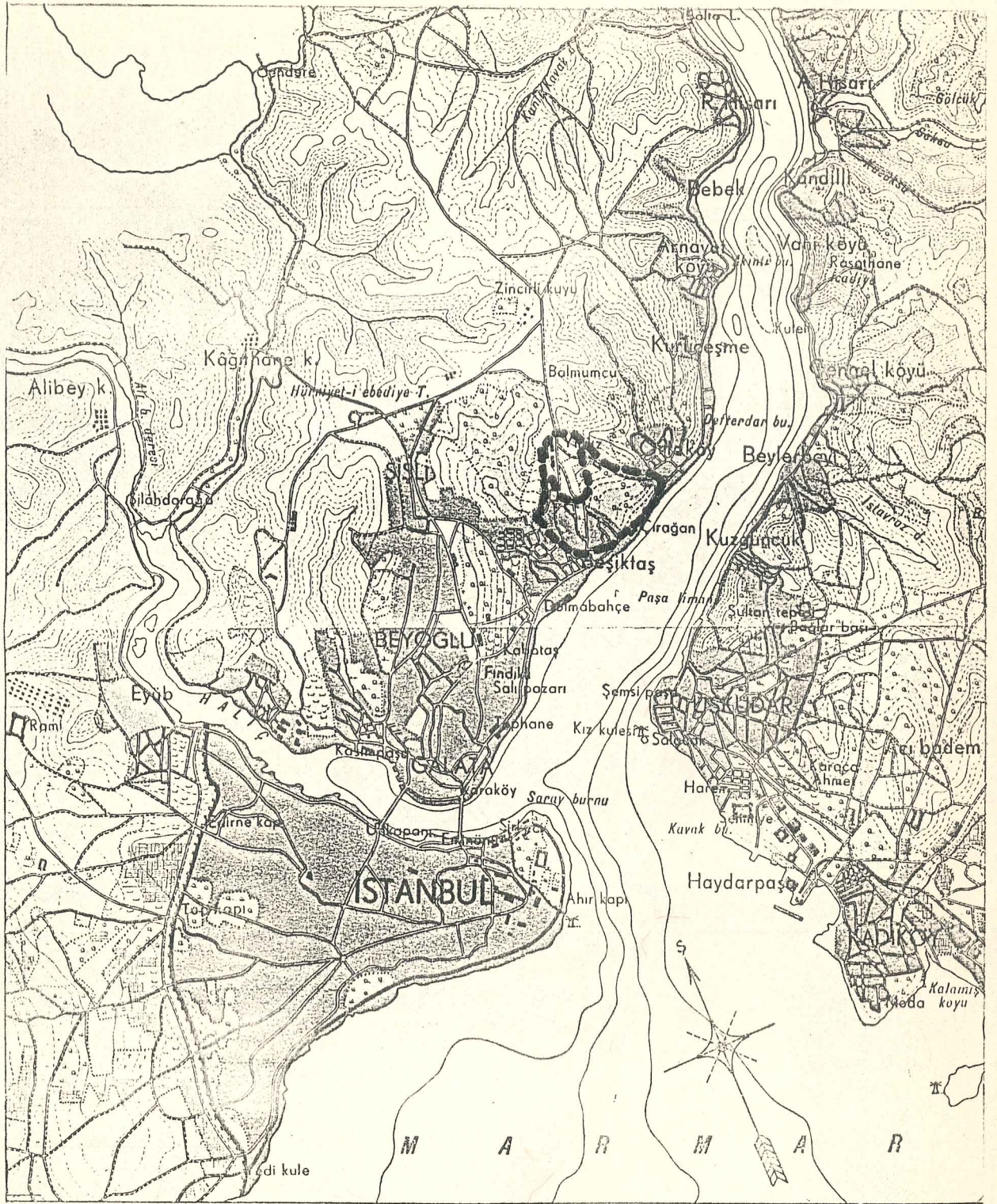
2 3 4 5m
**NEY CEPHESİ
LÖVESİ**

**Selda KILIÇ
827509**

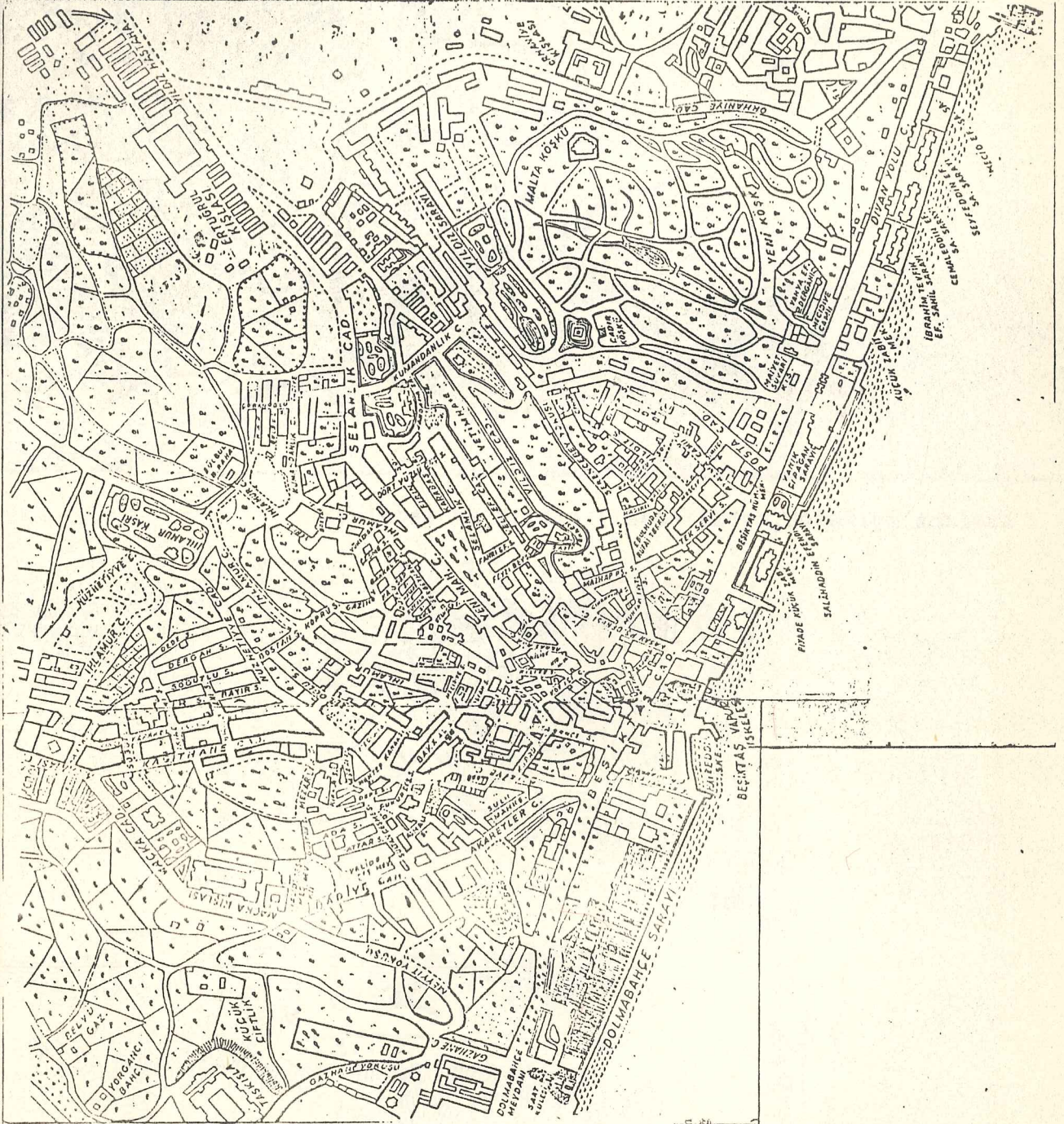
BÜYÜK MABEYN ELEKTRİK PROJESİ

BÜYÜK MABEYN RESTORASYON PROJESİ I.

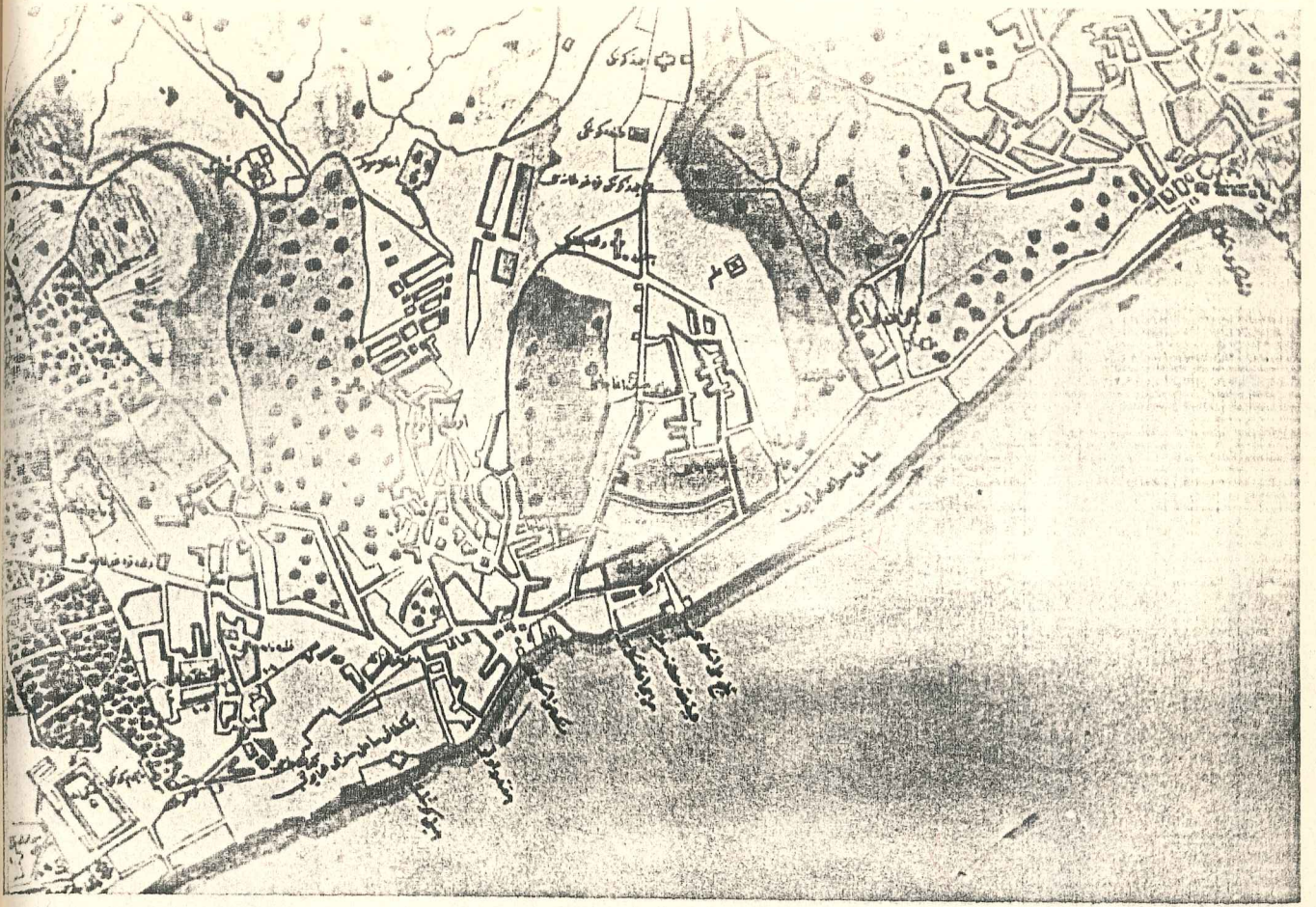
BÜYÜK MABEYN RESTORASYON PROJESİ II.

Yıldız Sarayının İstanbul içindeki yeri (H:2)

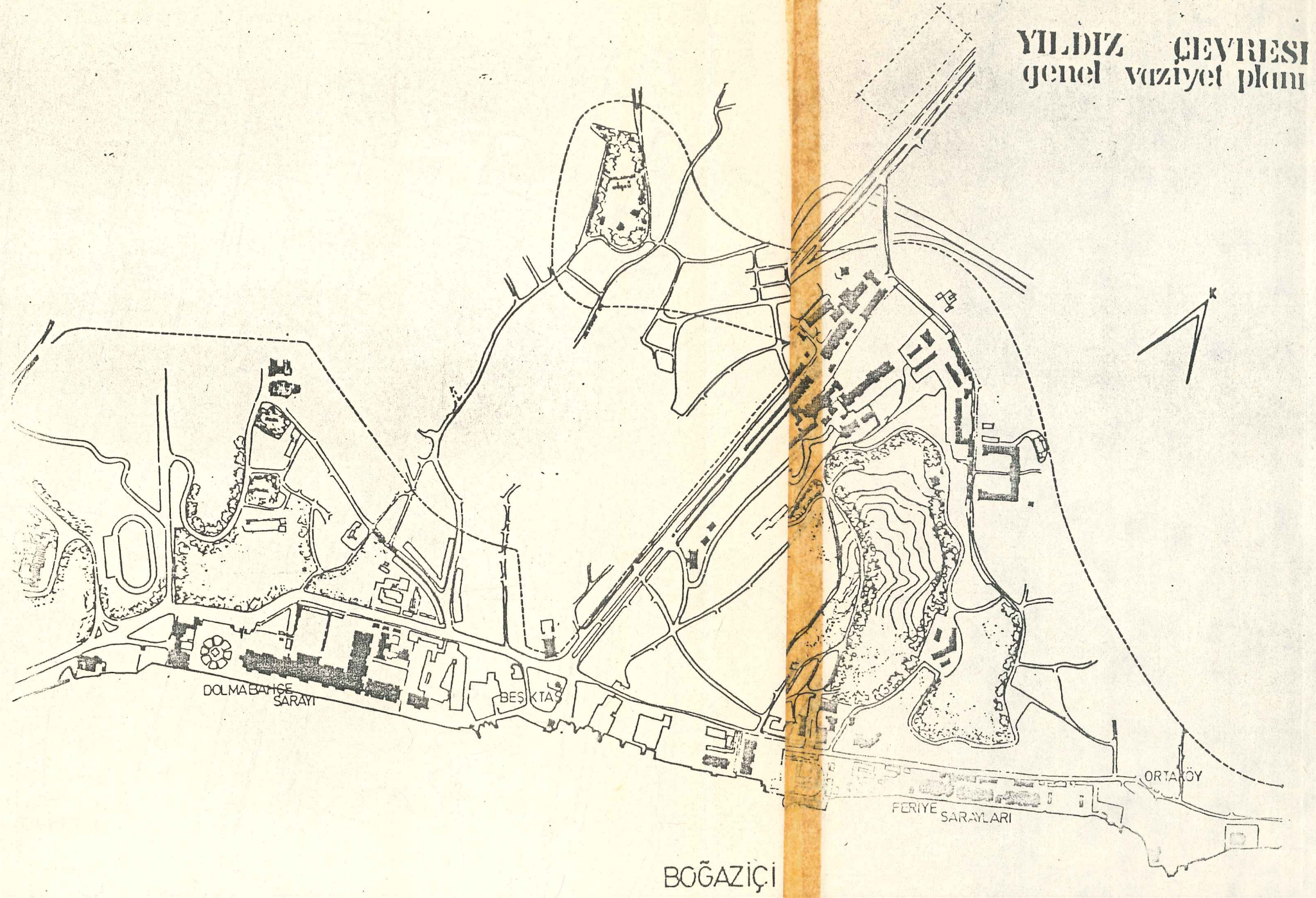
1918 BEŞİKTAŞ HARİTASI
MÜHENDİS NECİP BEY
İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ
(H:3)

Beşiktaş ve Yıldız (1845) Eldem, Boğaziçi Anıları

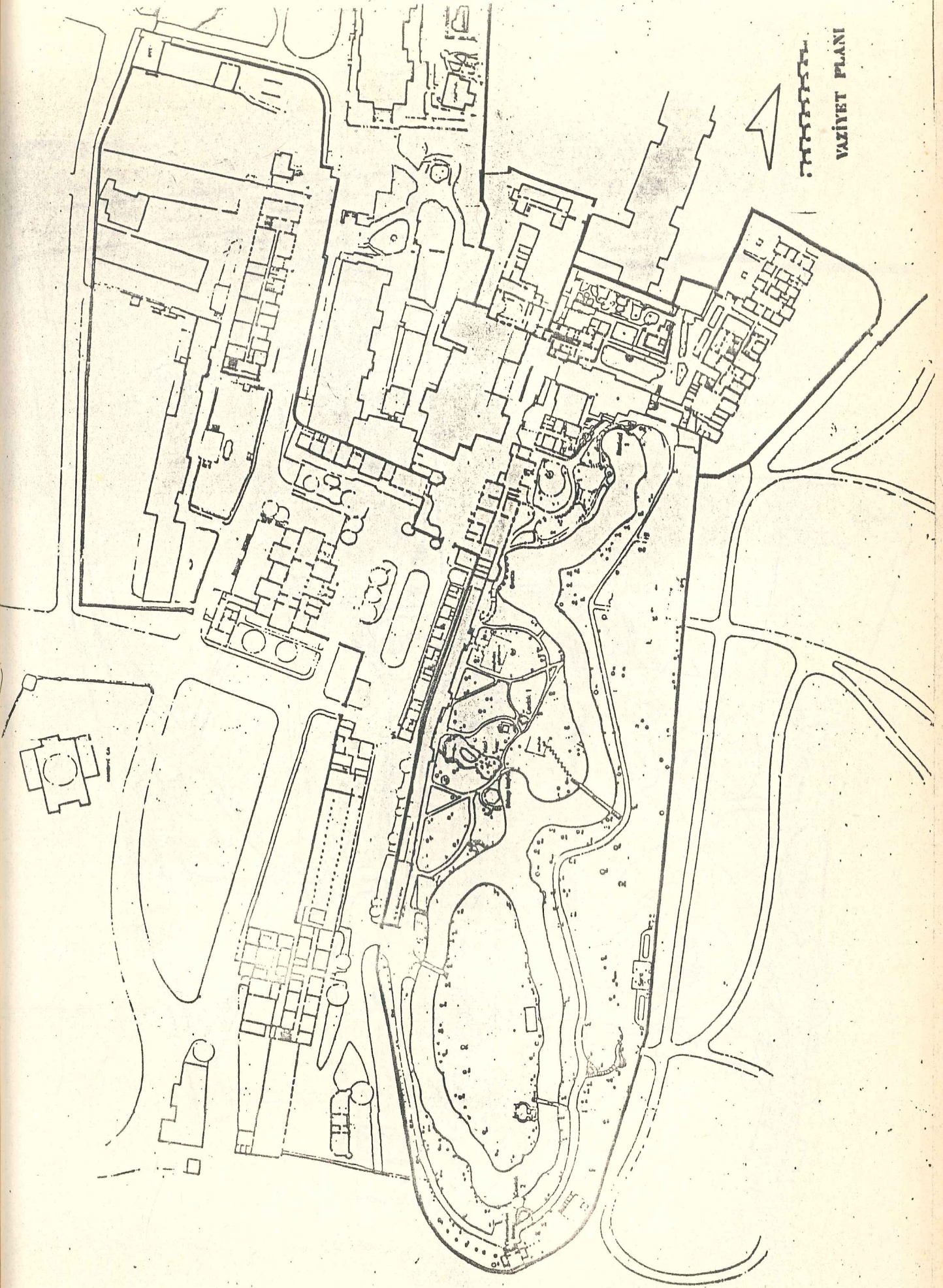

Beşiktaş ve Yıldız (?) Eldem, Boğaziçi Anıları

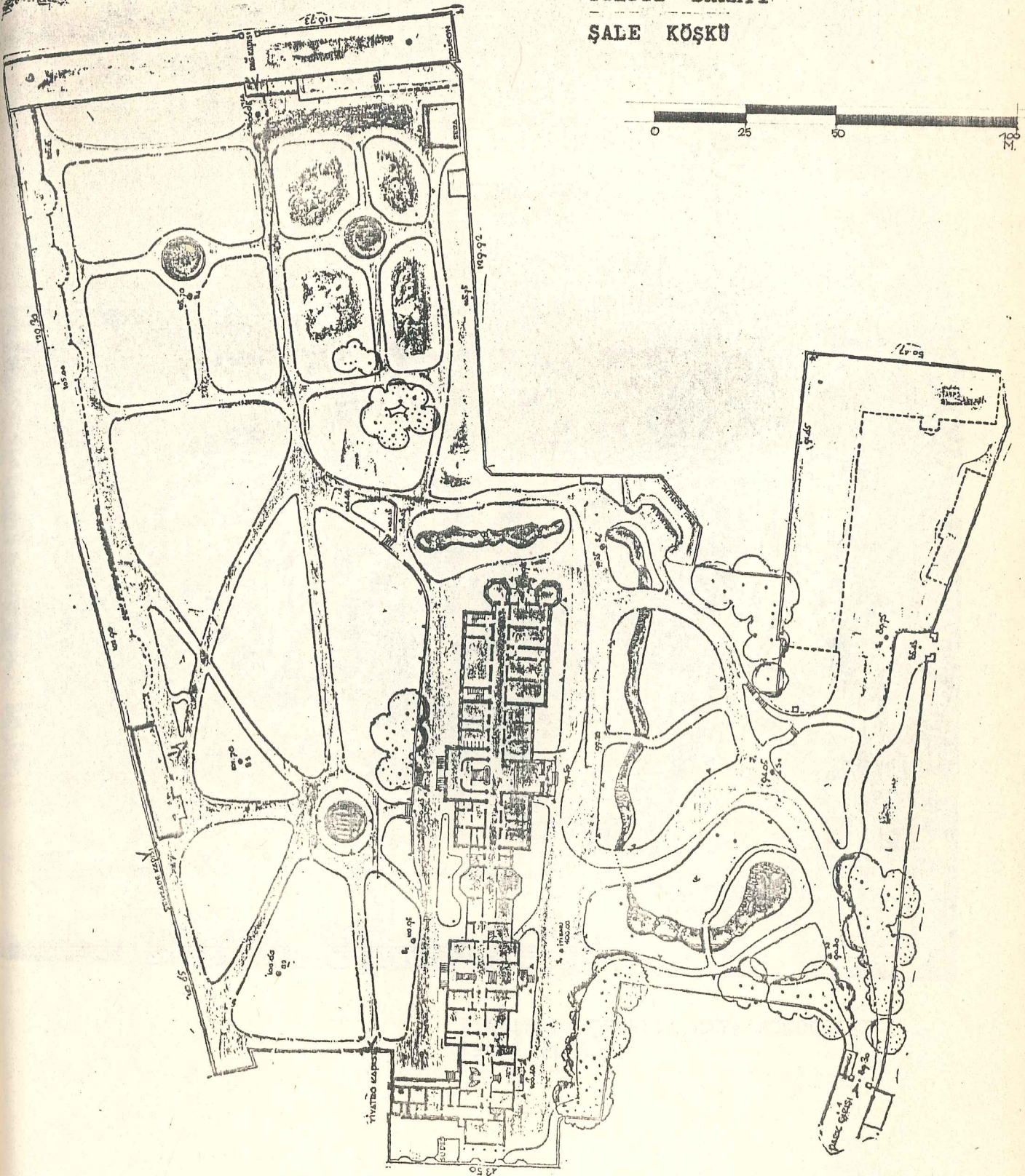
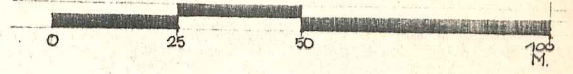

VAZİYET PLANI

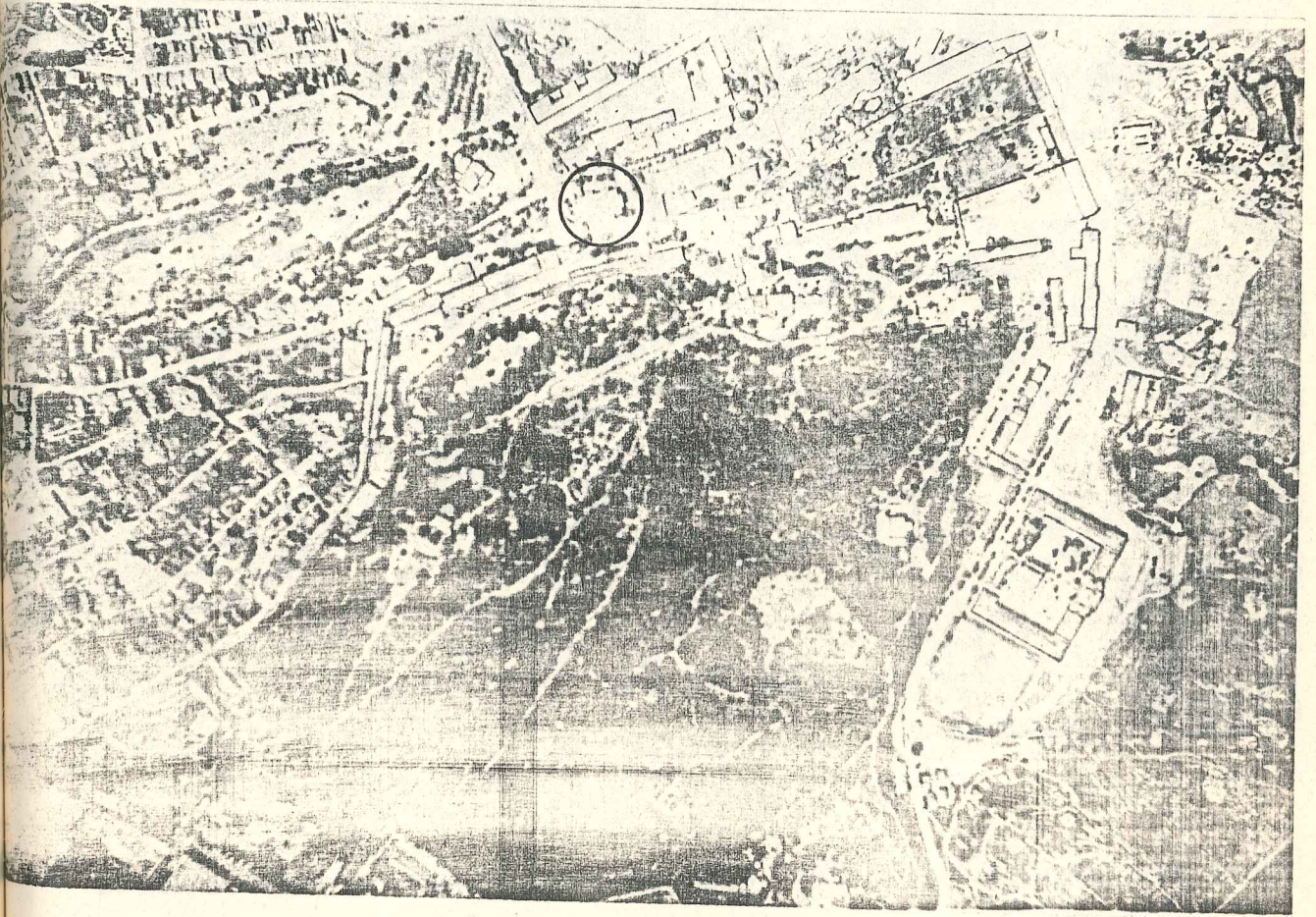

YILDIZ SARAYI

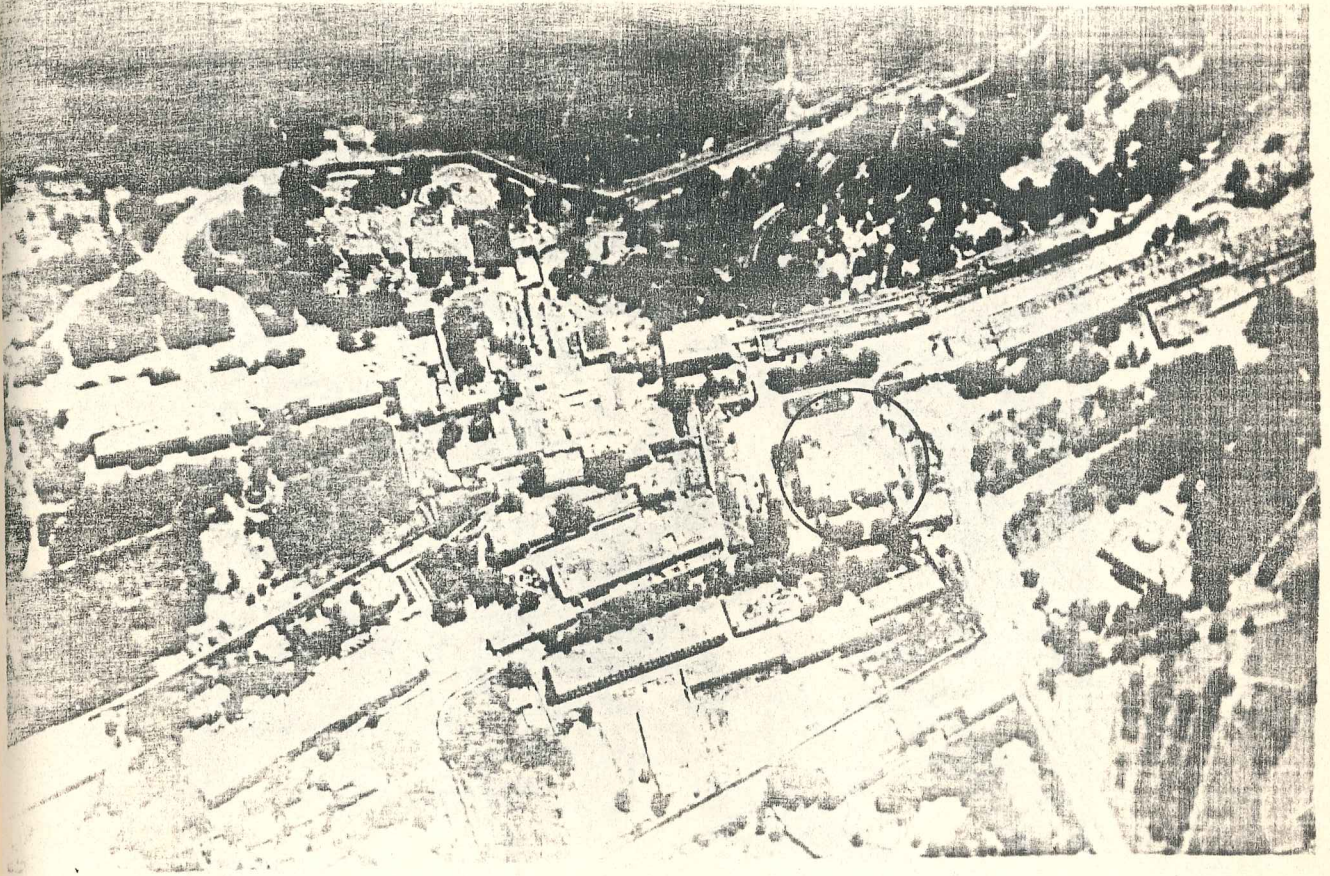
ŞALE KÜŞKÜ

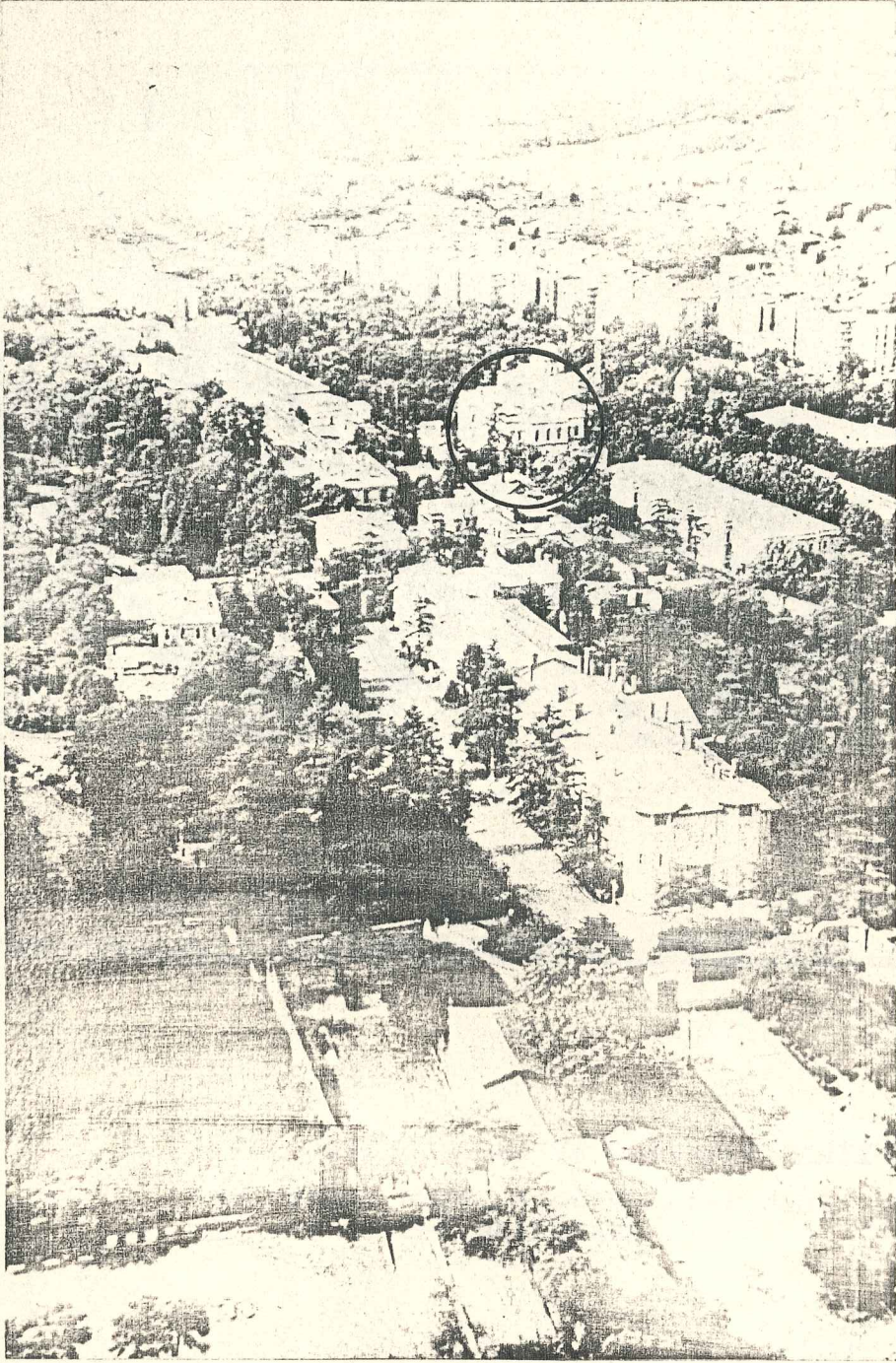
0.1/1000

YILDIZ ve ÇEVRESİ HAVA FOTOĞRAFI
(1945) (R.9)

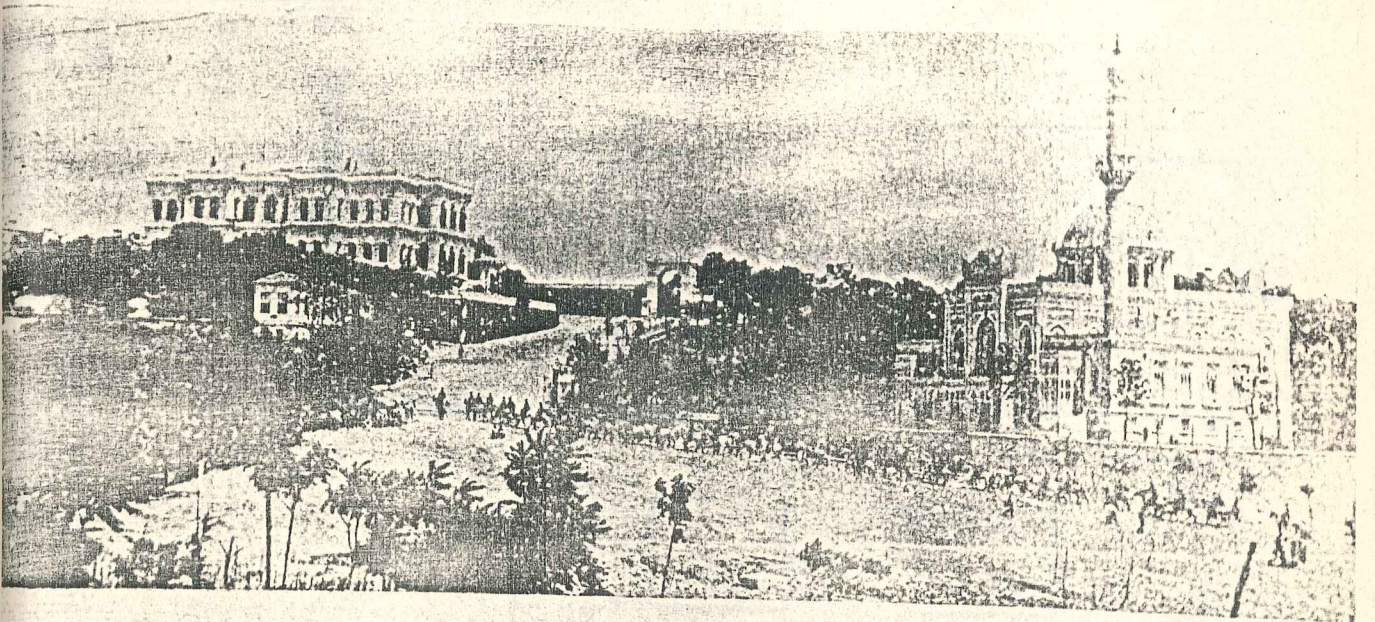

BÜYÜK MABEYN AVLUSUNU GÖSTEREN 1945 TARİHLİ HAVA FOTOĞRAFI (R:10)

YILDIZ SARAYI GENELİNDE BÜYÜK MABEYN'İN YERİ
(R:11)

دوازدهم
بنچین
داخله
الجدید
اولی او
ویدو
خسرو
نفسه
بنشین
مثلاً
بولرد
حد
عموم
برده
مدیر
ناظر
بنجه
آلات
نداره
مدیر
معد
باخت
وارد

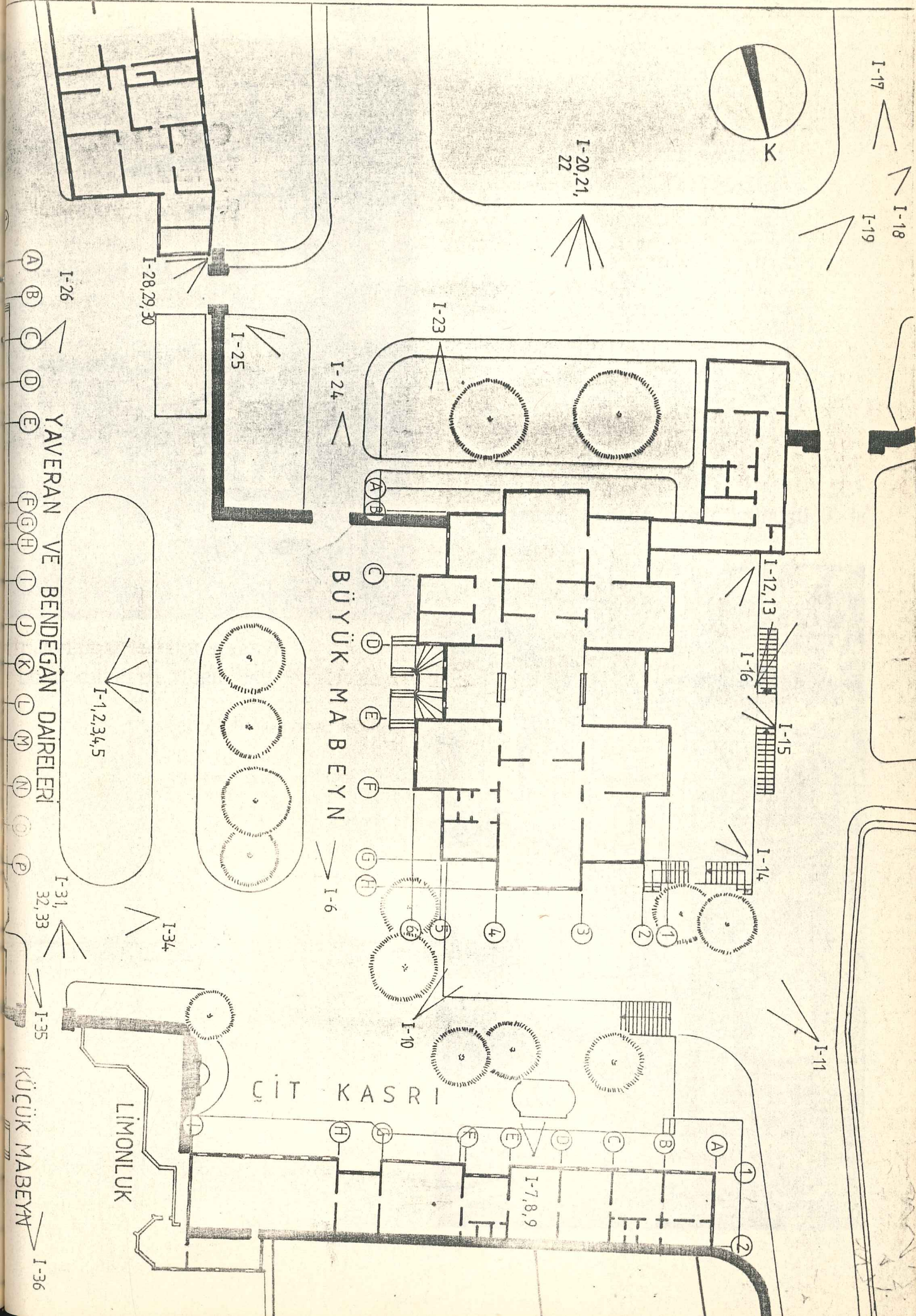
یادیز سرایی جدیدیه جامع

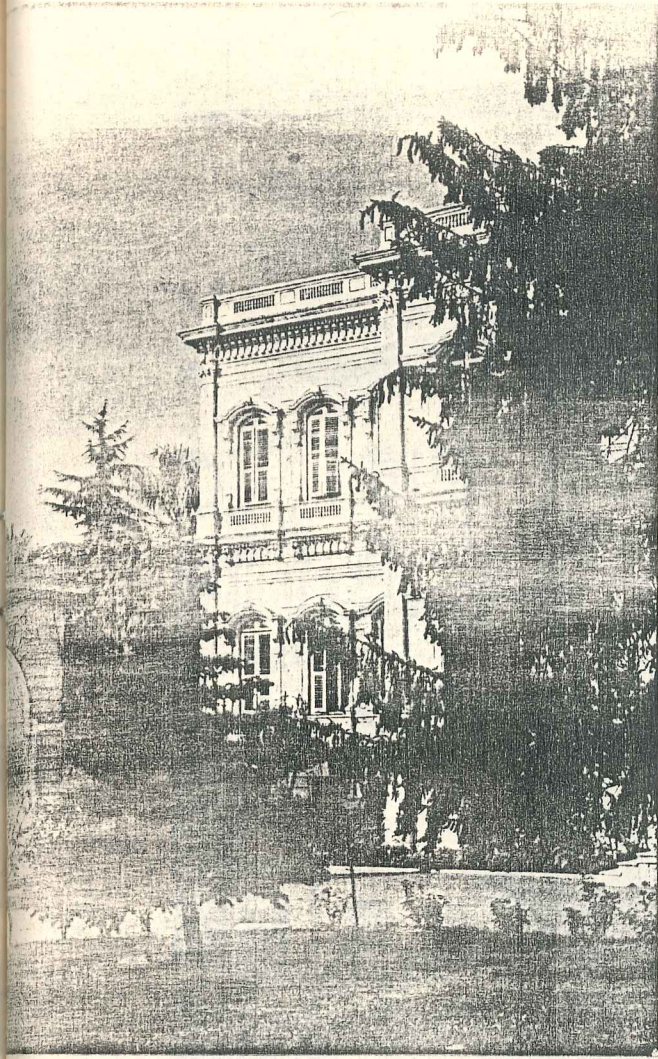
مجلسه ششم

BÜYÜK MABEYN KÖŞKÜ VE HAMİDİYE CAMİİ (R: 12)

Kay.: Osman Nuri, Abdülhamit-i sani
ve devr-i saltanatı

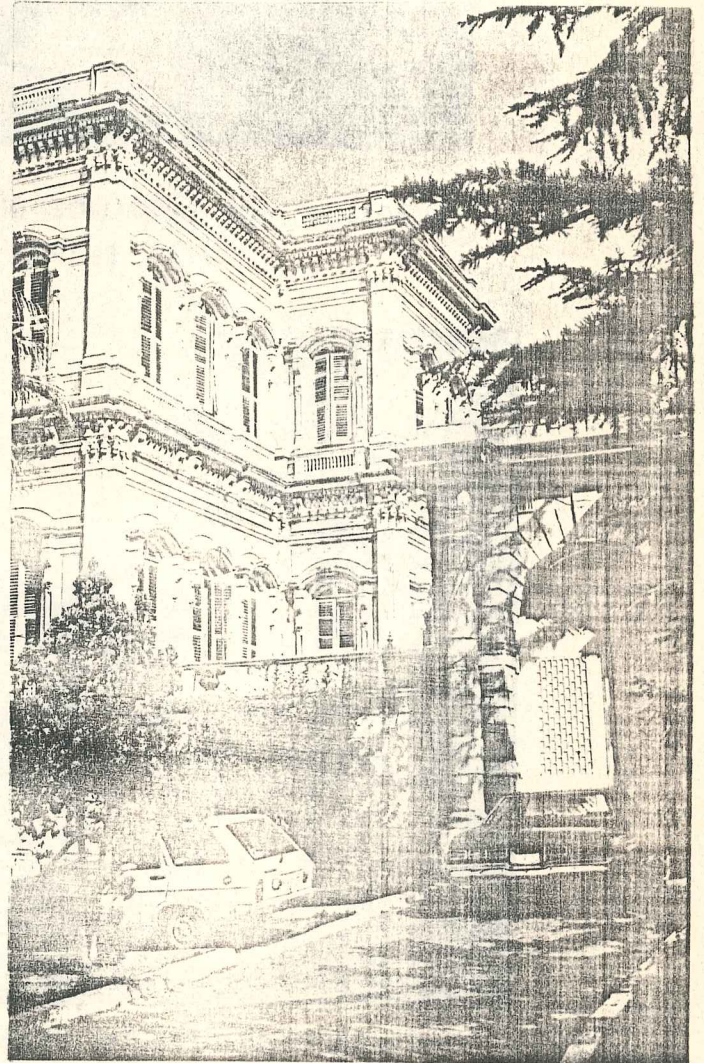
K MABEYN AVLUSUNDA FOTOGRAF DIŞ ÇEKİM YERLERİ

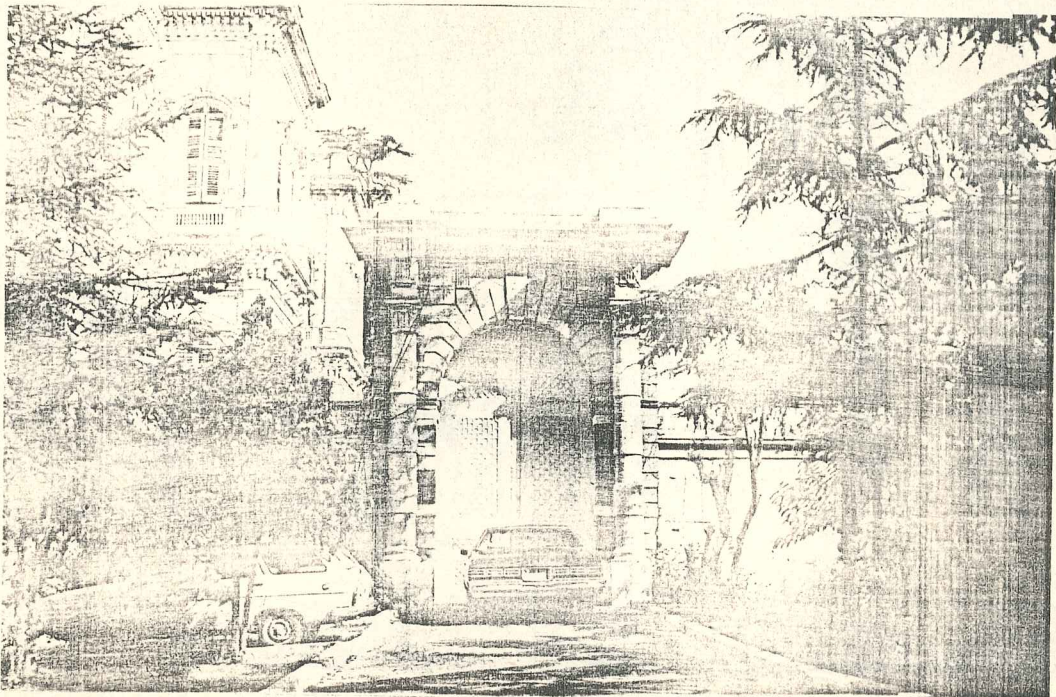
I. AVLUDAN BÜYÜK MABEYN
DOĞU CEPHESİ GÖRÜNÜŞÜ (R:13)

SALTANAT KAPISI DIŞ GÖRÜNÜŞÜ (R:14)

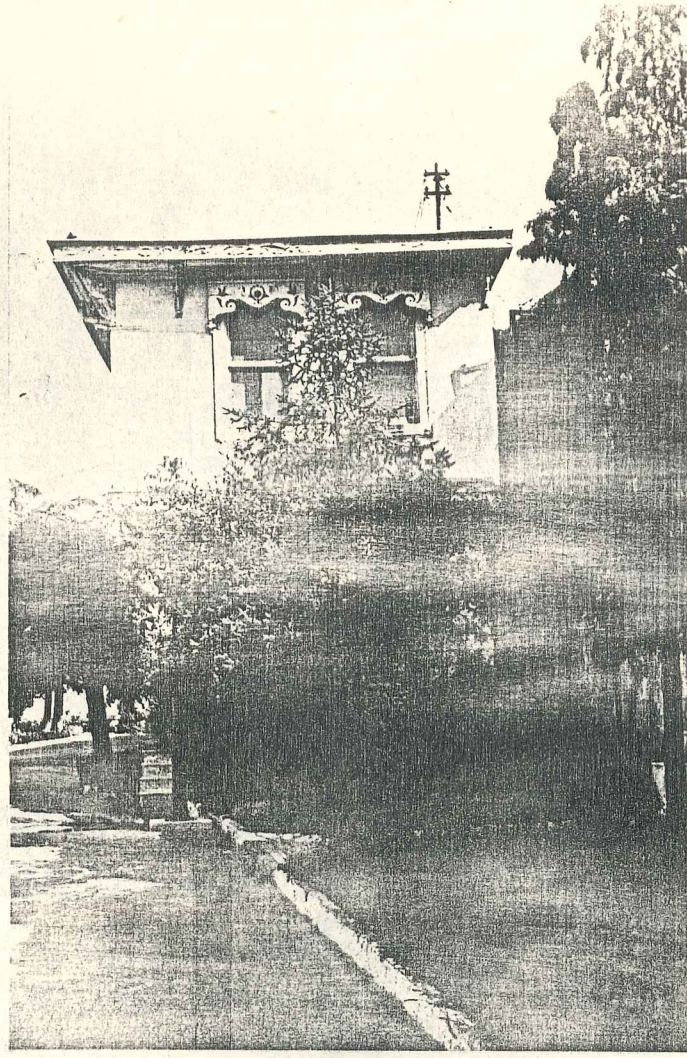

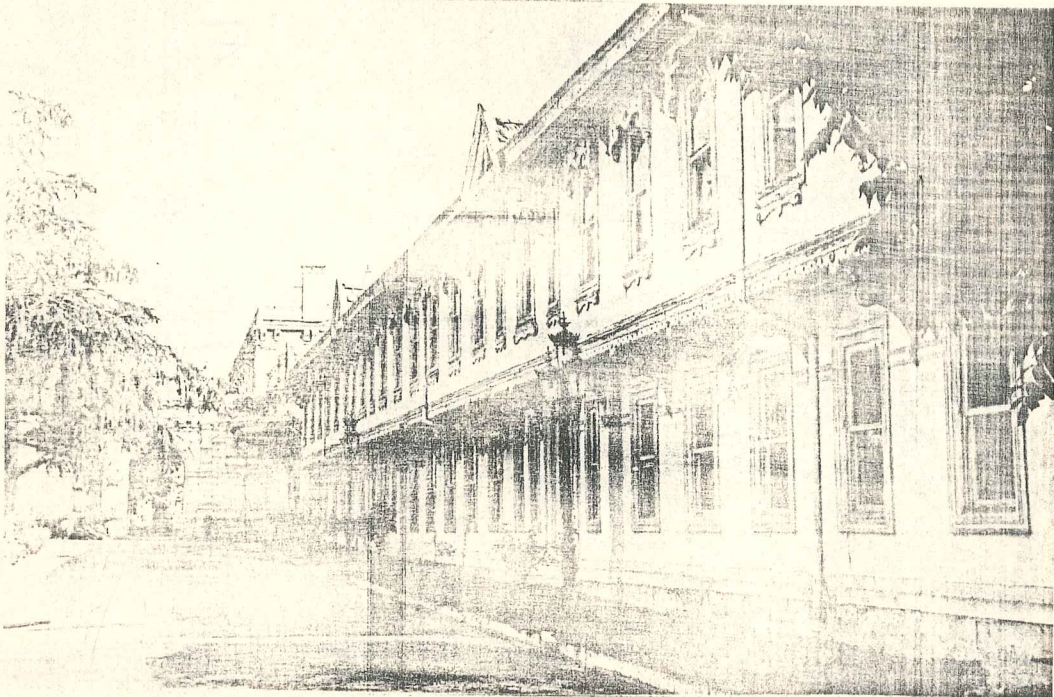
I. AVLUDAN BÜYÜK MABEYN DOĞU GÖRÜNÜŞÜ SOL KANADI
VE SALTANAT KAPISI (R:15)

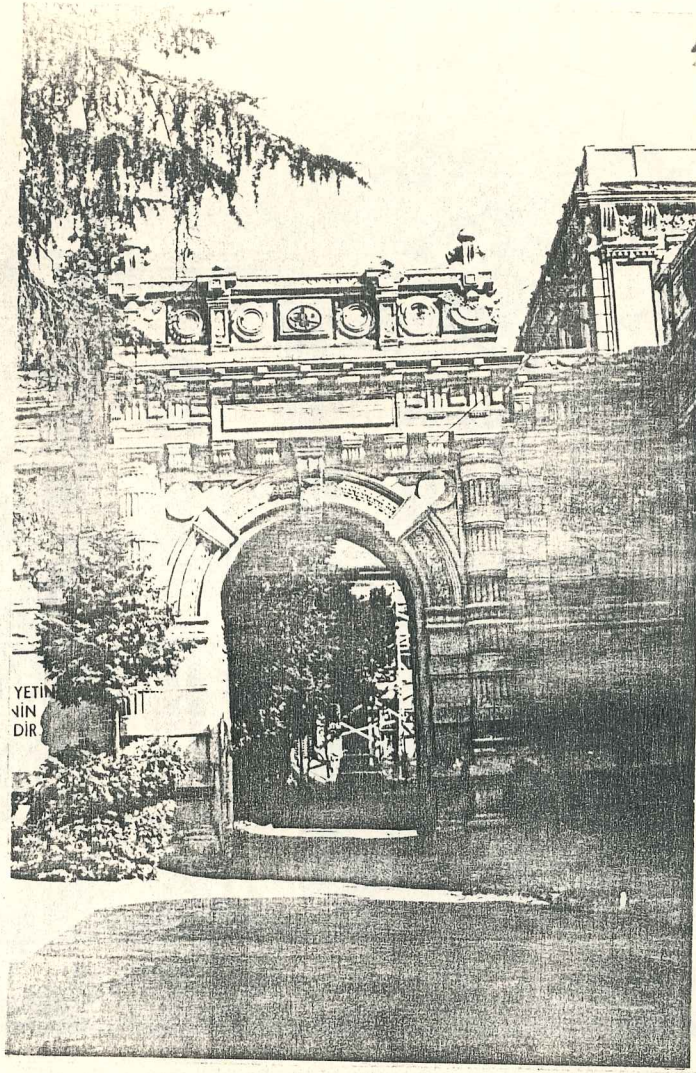
SARAYIN DIŞINDAN BÜYÜK MABEYN GÜNEYDOĞU CEPHESİ
VE SALTANAT KAPISI İLE DUVAR BAĞLANTISI (R:16)

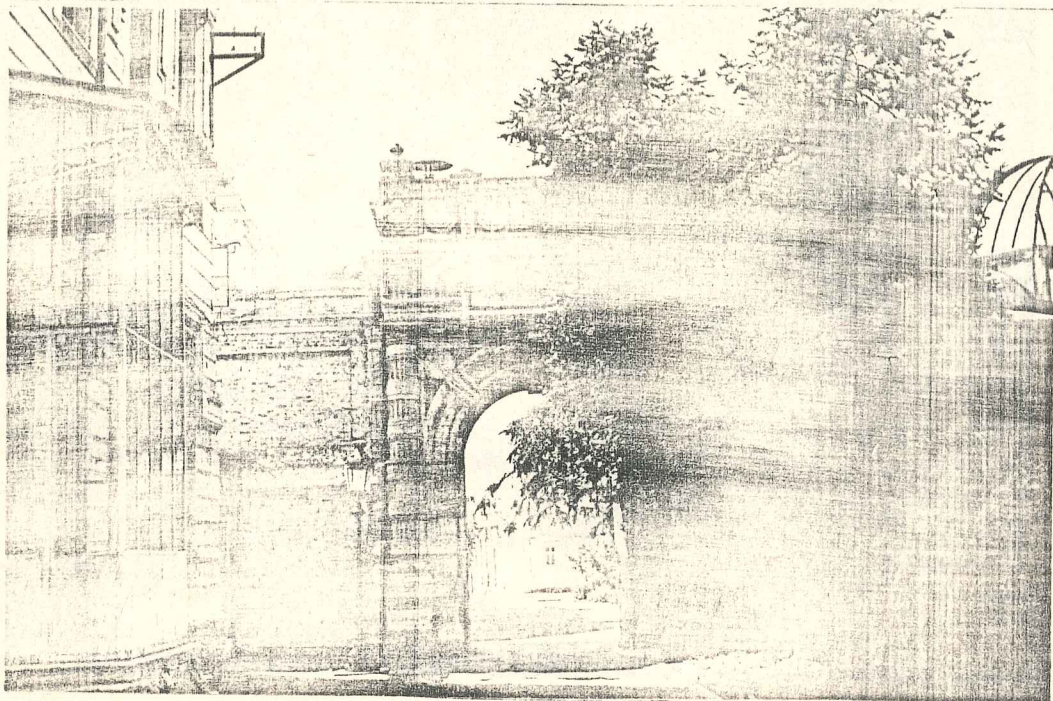
YAVERAN VE BENDEGAN DAİRELERİ
TELGRAFHANE BÖLÜMÜ GÖRÜNÜŞÜ (Ş:17)

YAVERAN VE BENDEGAN DAİRELERİ VE HAREM KAPISI (Ş:18)

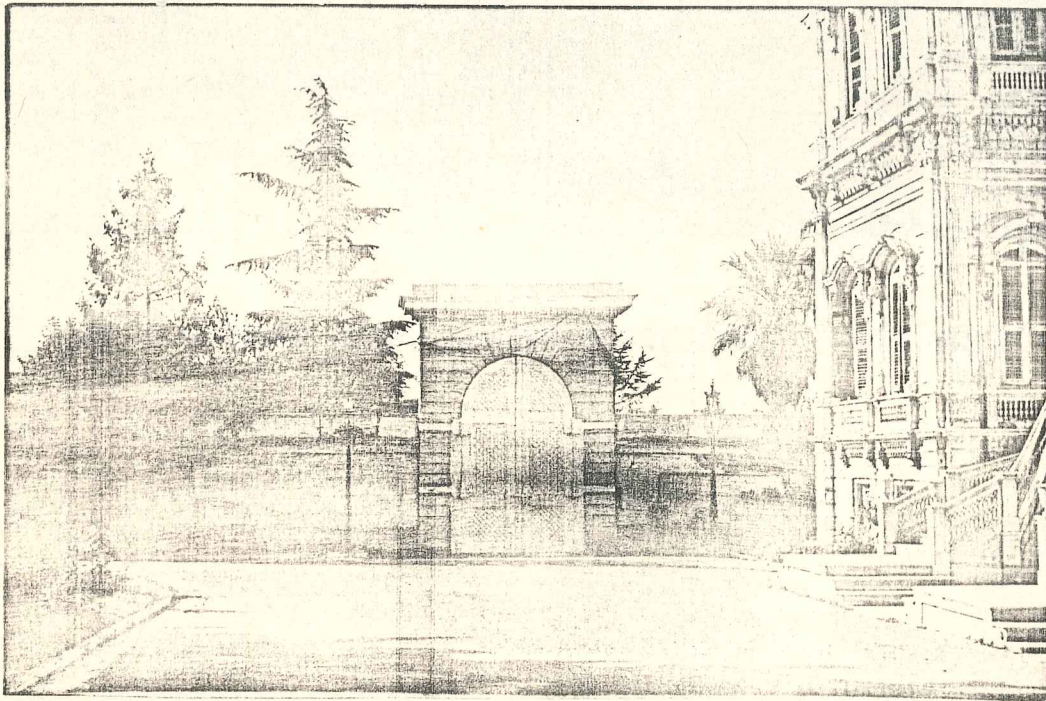
İÇ BAHÇEDEN HAREM KAPISI GÖRÜNÜŞÜ (R:19)

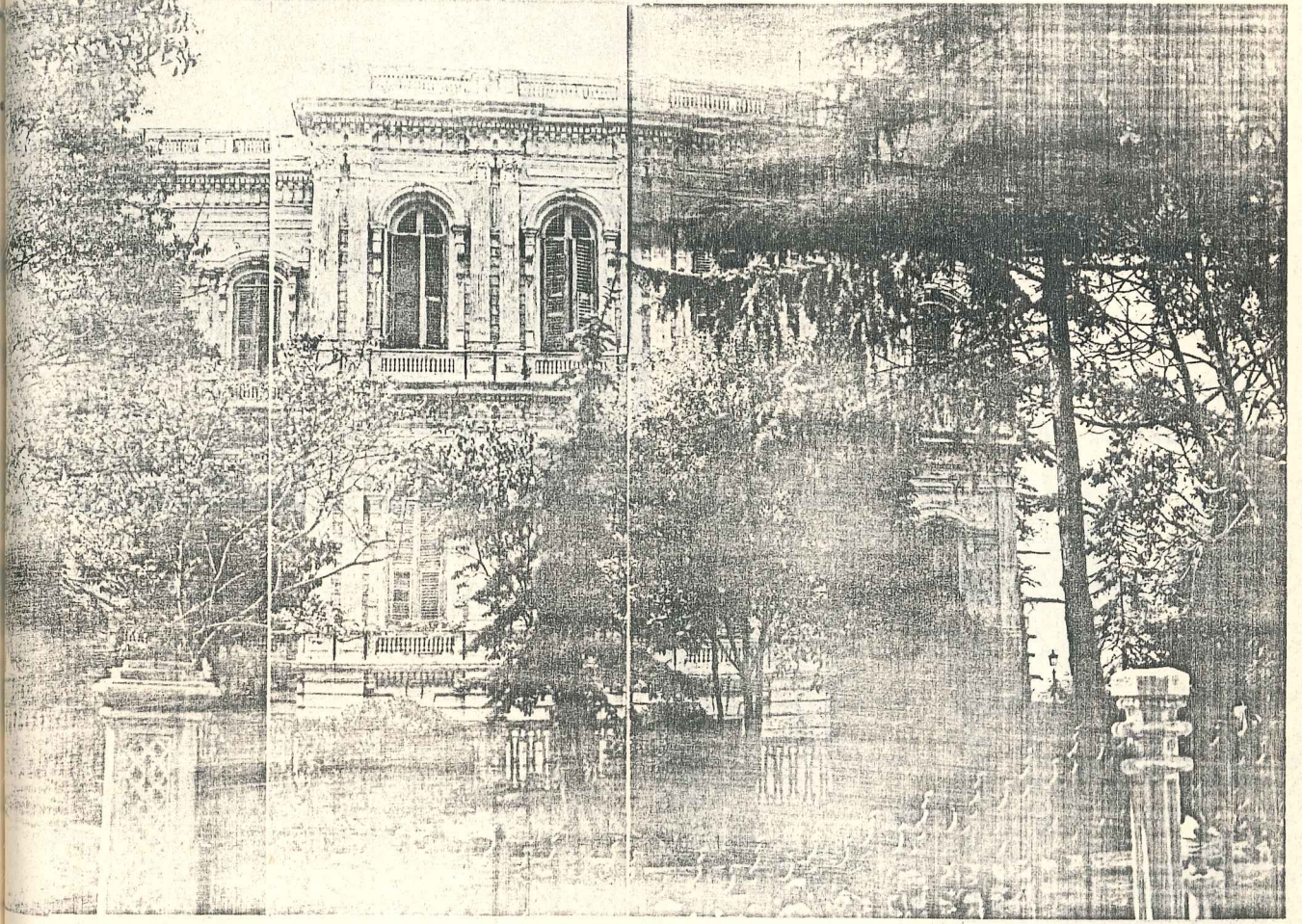
DIŞ BAHÇEDEN (I. AVLUDAN) HAREM KAPISI GÖRÜNÜŞÜ (R:20)

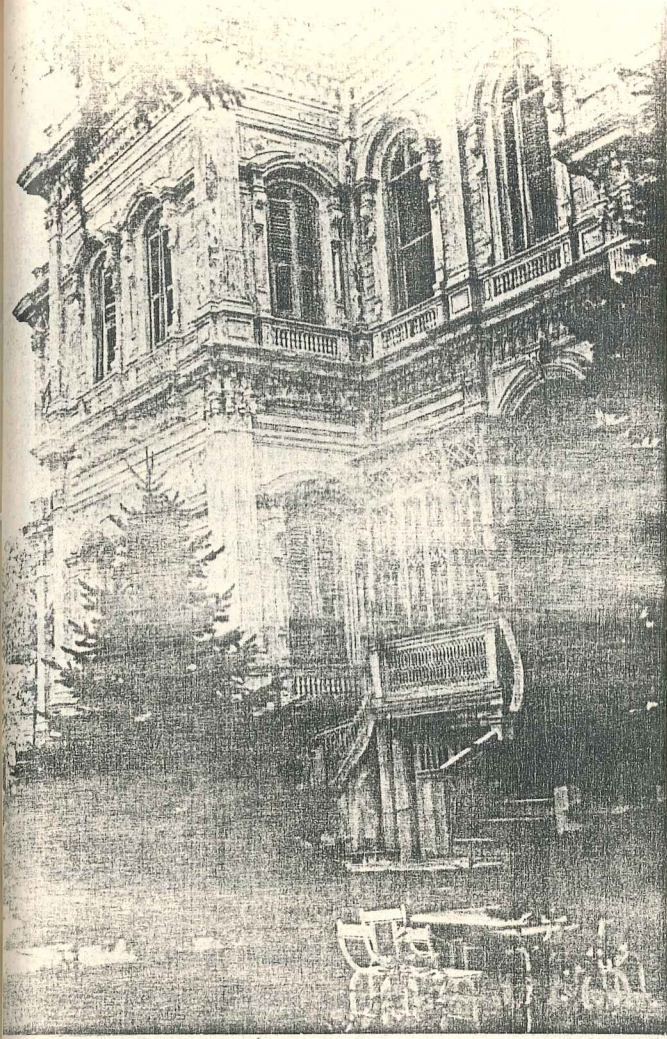
I. AVLUDAN BÜYÜK MABEYN DOĞU CEPHESİ SAĞ KANADI GÖRÜNÜŞÜ (R:21)

I. AVLUDAN SALTANAT KAPISI GÖRÜNÜŞÜ VE BÜYÜK MABEYN
ESAS GİRİŞİ (R:22)

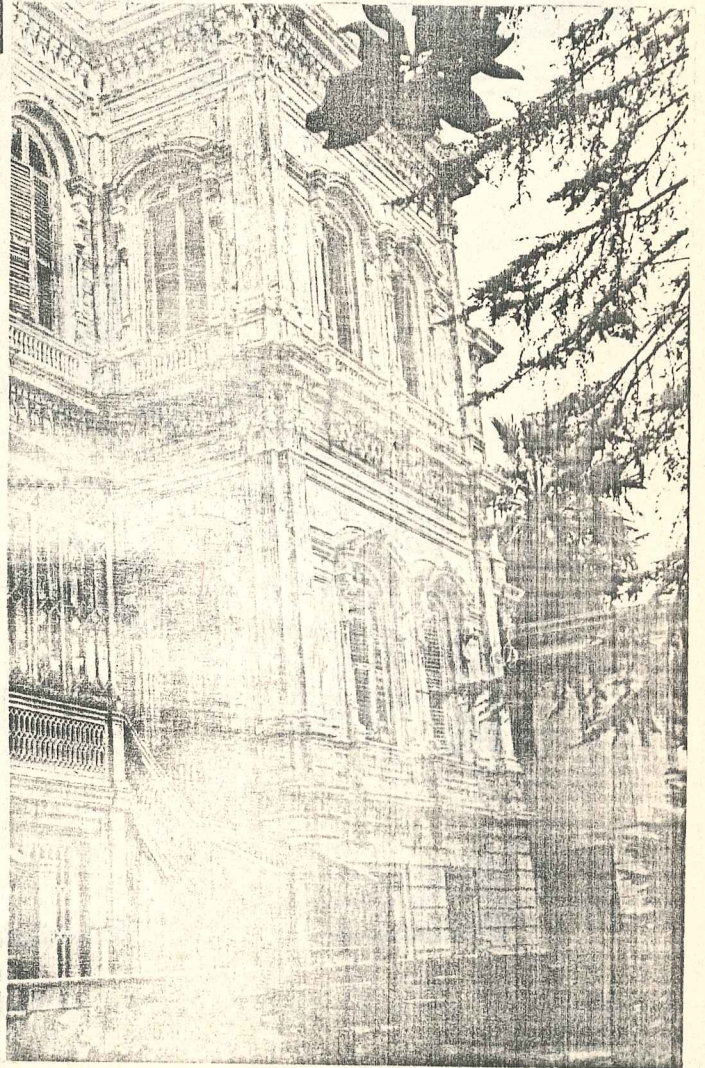

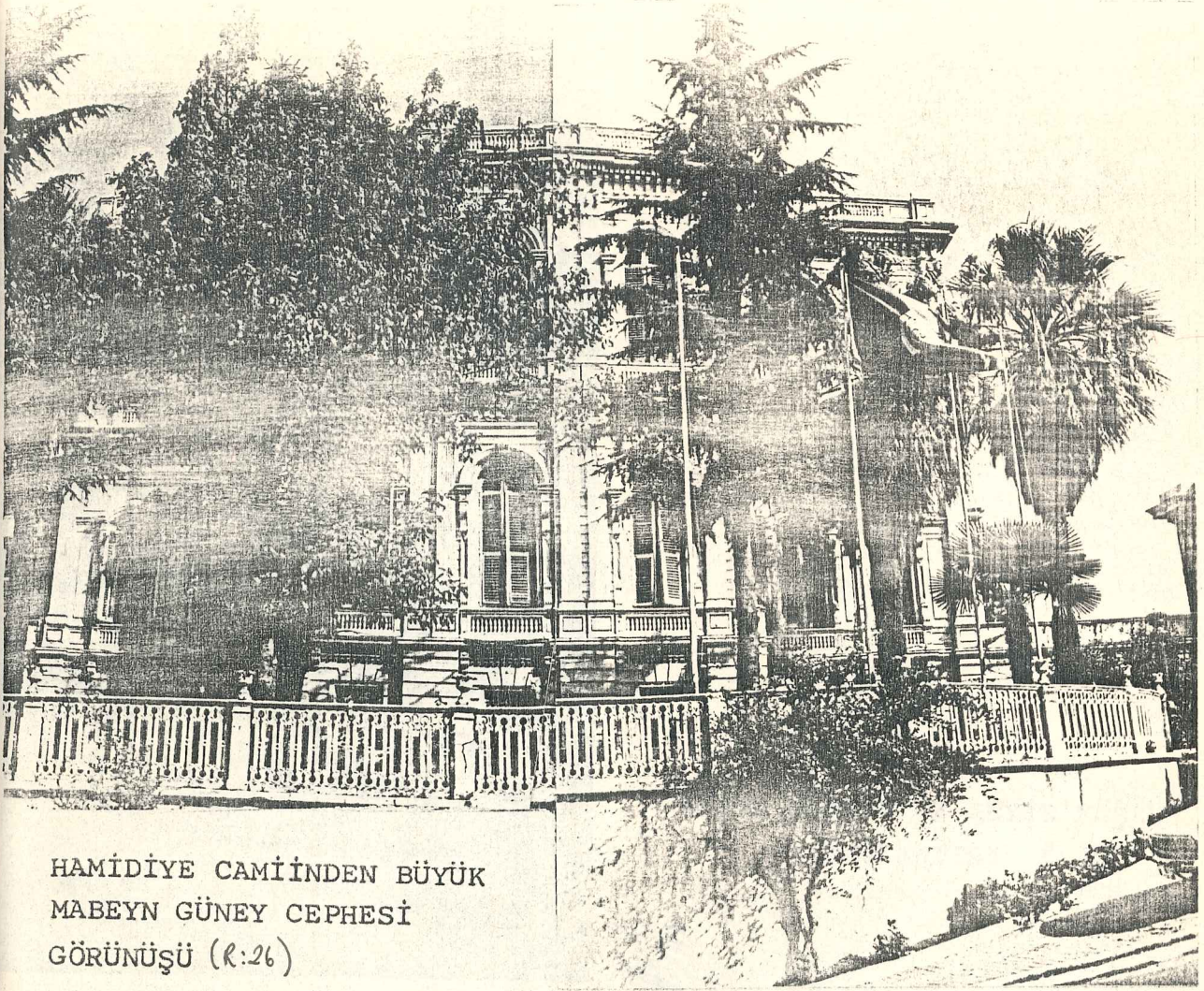
ÇİT KASRINDAN BÜYÜK MABEYN KUZEY CEPHESİ GÖRÜNÜŞÜ (k:23)

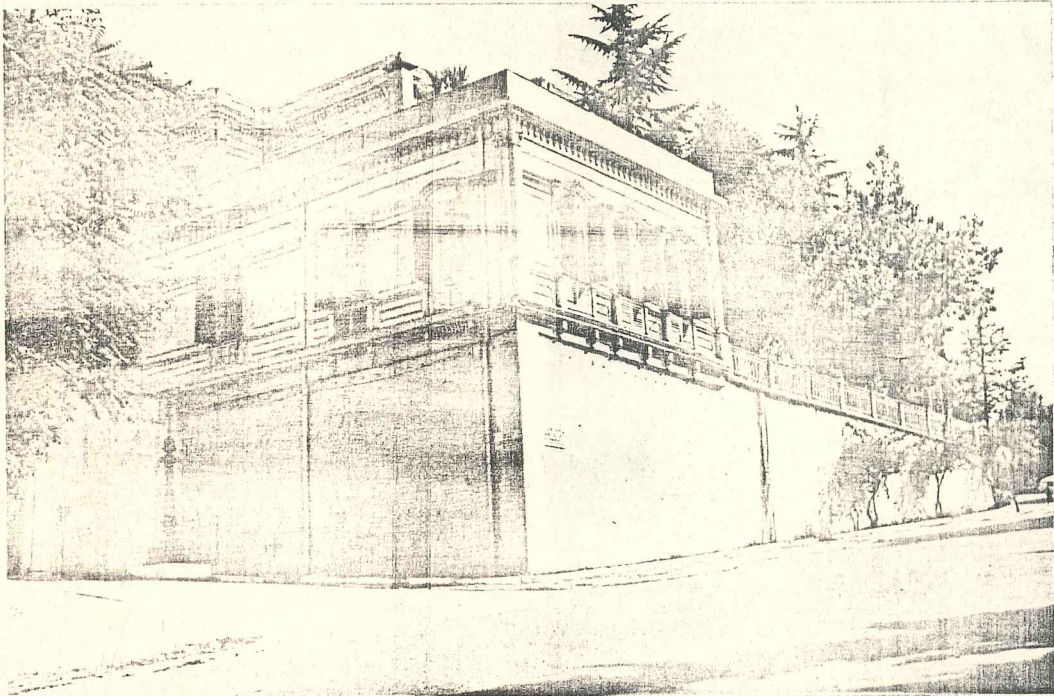
BÜYÜK MABEYN KOLTUK KAPISINA
BAKAN CEPHENİN SOL KANADI (R:24)

BÜYÜK MABEYN KOLTUK KAPISINA
BAKAN CEPHENİN SAĞ KANADI (R:25)

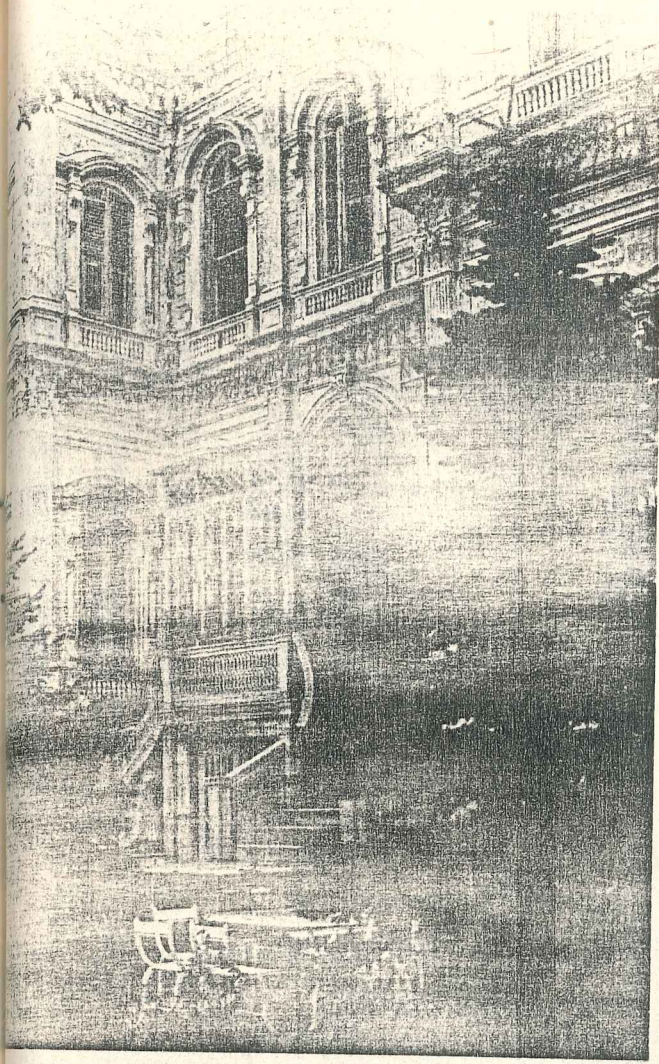

HAMİDİYE CAMİİNDEN BÜYÜK
MABEYN GÜNEY CEPHESİ
GÖRÜNÜŞÜ (R:26)

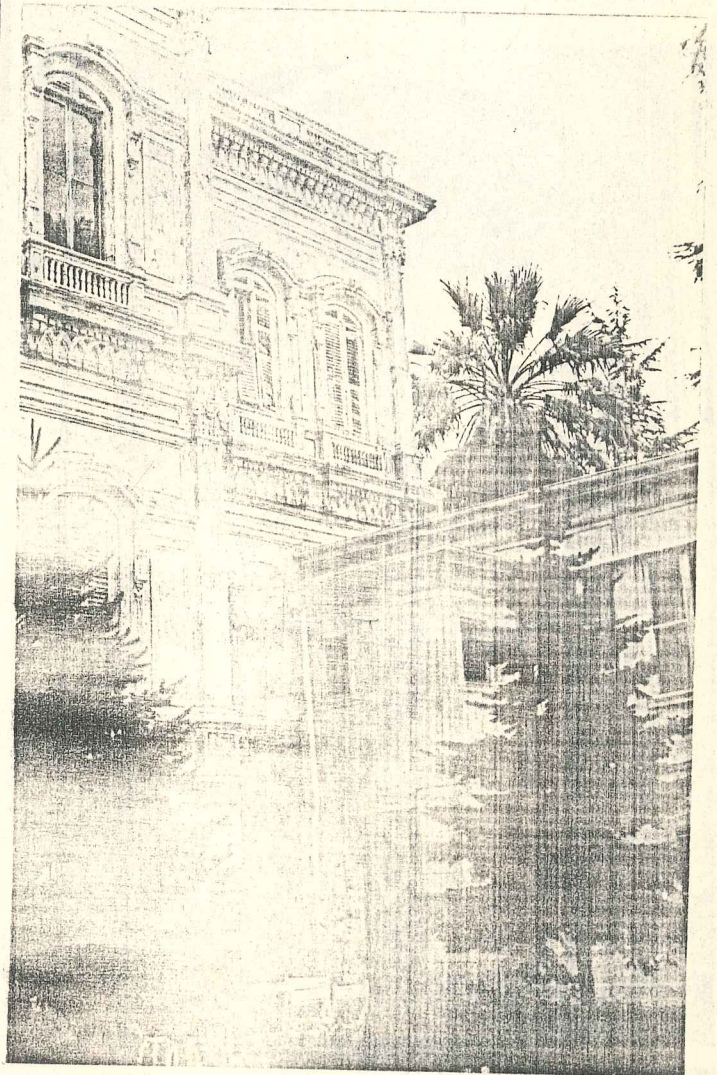

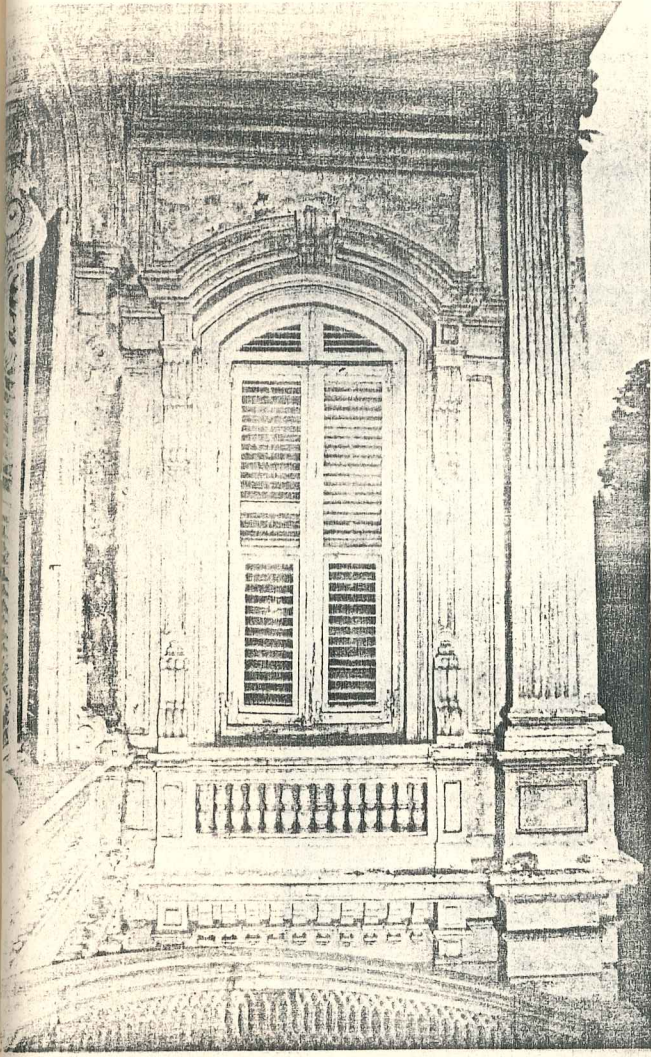
SEYİR KÖŞKÜ VE SET DUVARI BAĞLANTISI (R:27)

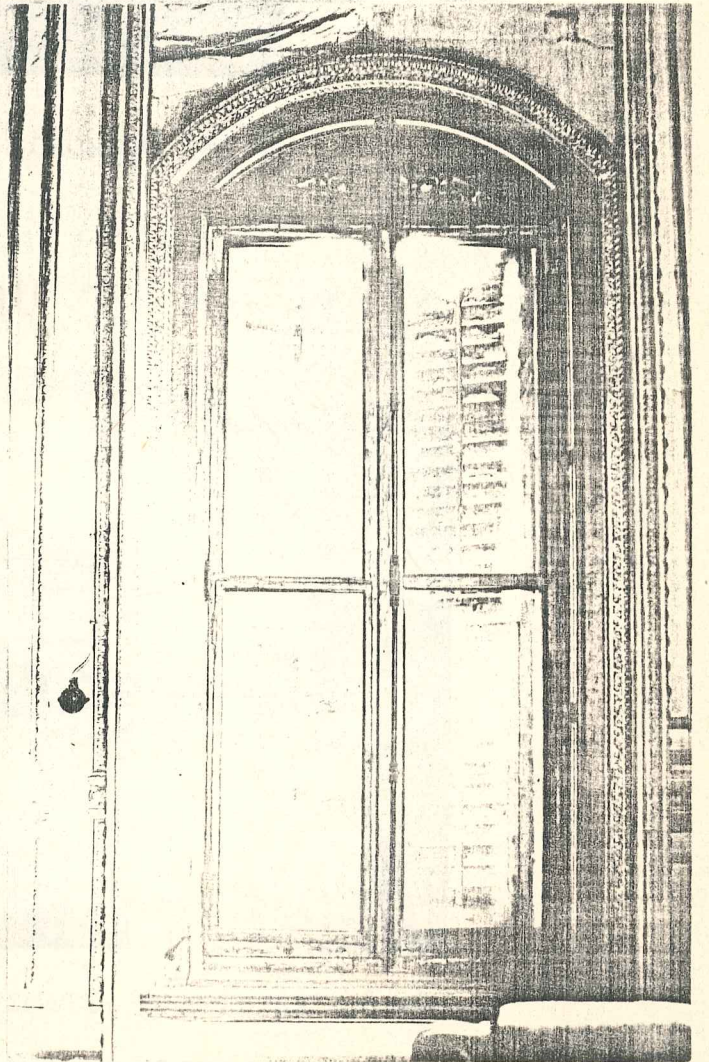
BÜYÜK MABEYN BATI CEPHESİ
GİRİŞ KISMI GÖRÜNÜŞÜ (R:28)

BÜYÜK MABEYN VE SEYİR KÖŞKÜ
BAĞLANTISI (R:29)

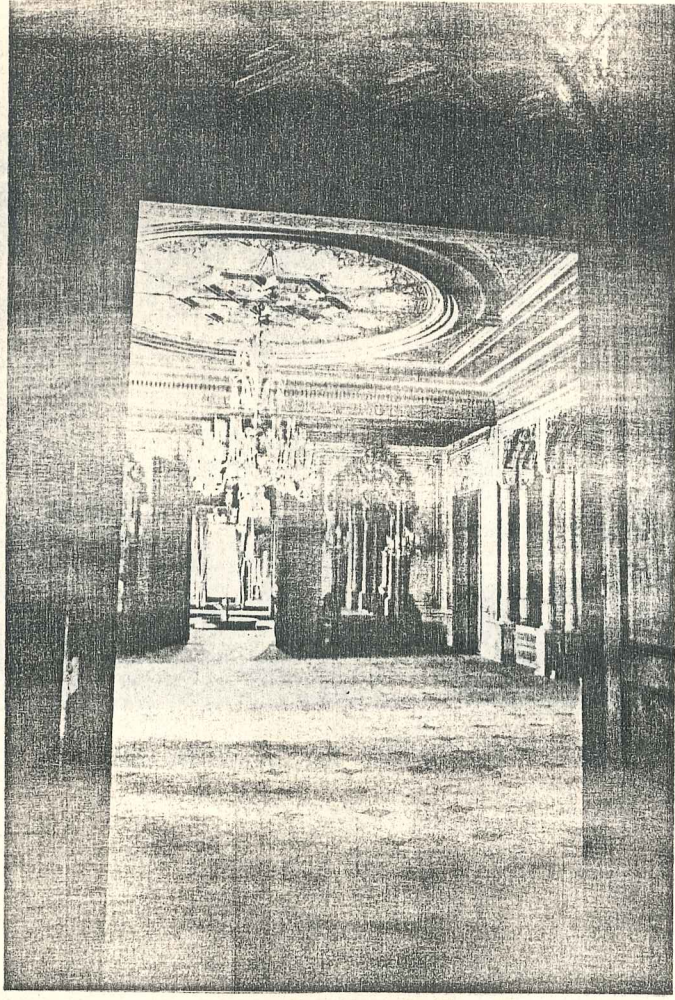

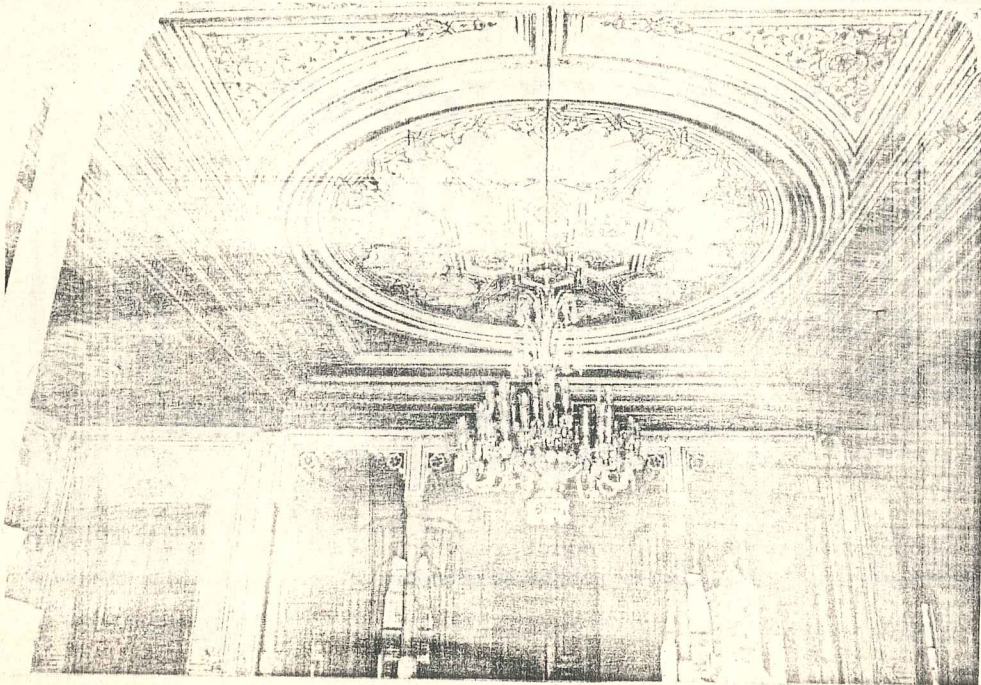
P₁ PENCERESİ DIŞ GÖRÜNÜŞÜ (R.30)

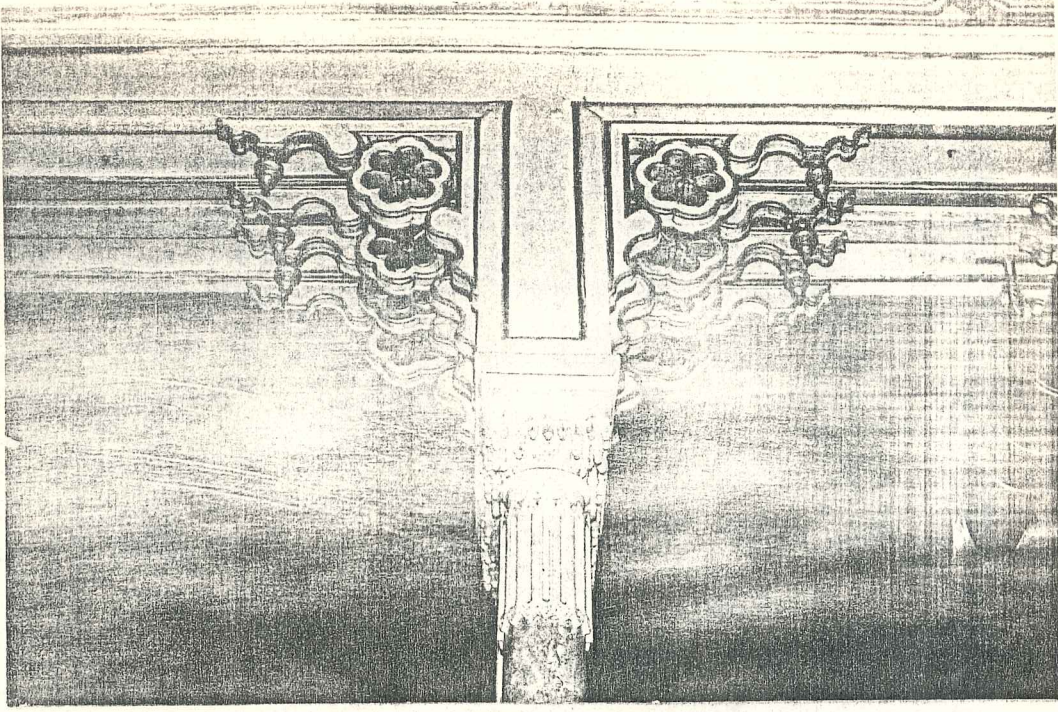
P₁ PENCERESİ İÇ GÖRÜNÜŞÜ (R.31)

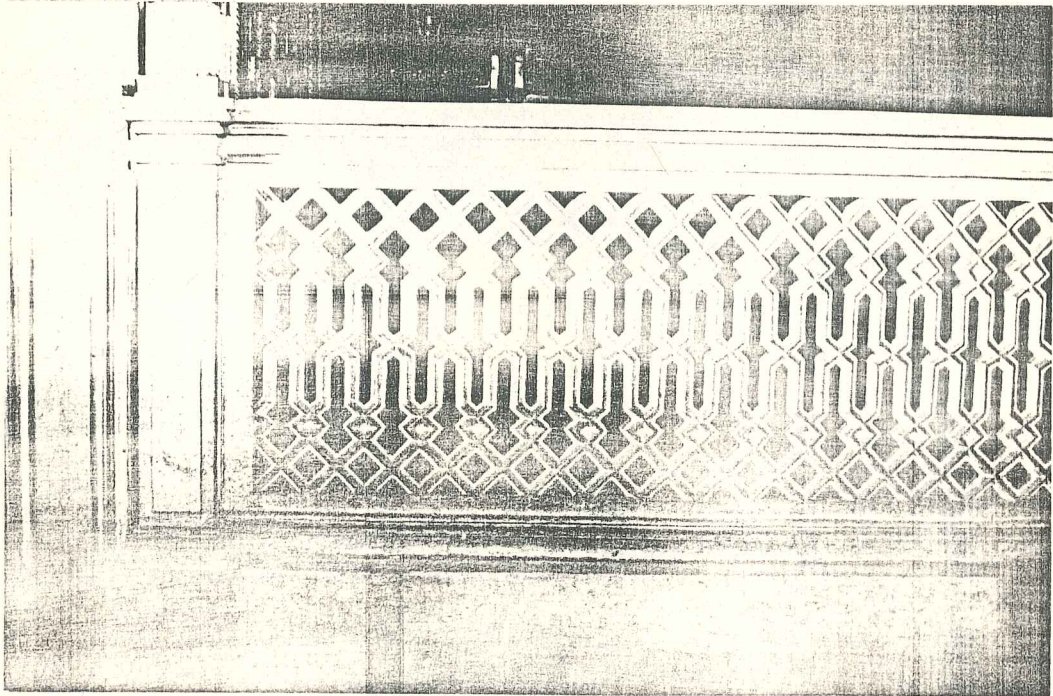
Z07 MEKANI İÇ GÖRÜNÜŞÜ (R: 32)

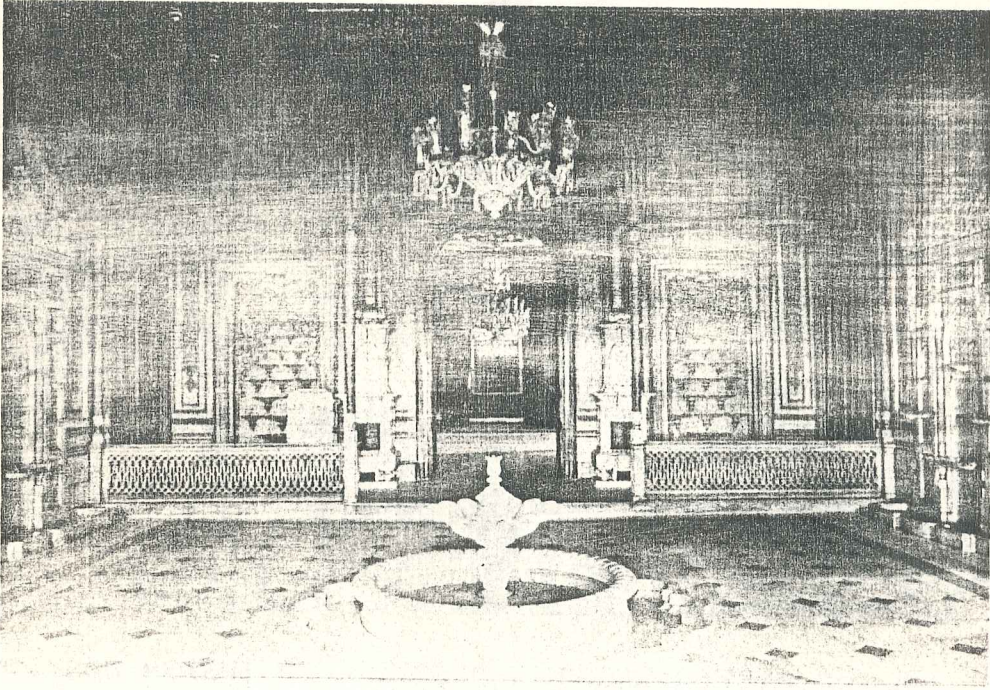
Z07 MEKANI TAVAN TEZYİNATI VE AVİZESİ (R: 33)

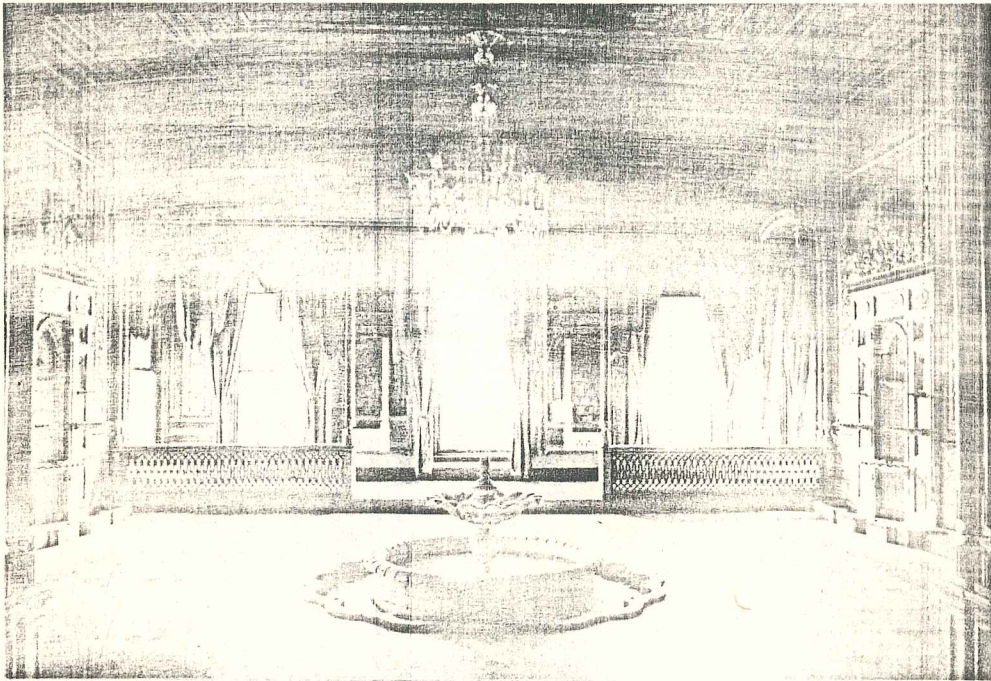
Z03 MEKÂNI KORNİŞ VE SÜTUN ÜST BAŞLIK DETAYI (R: 34)

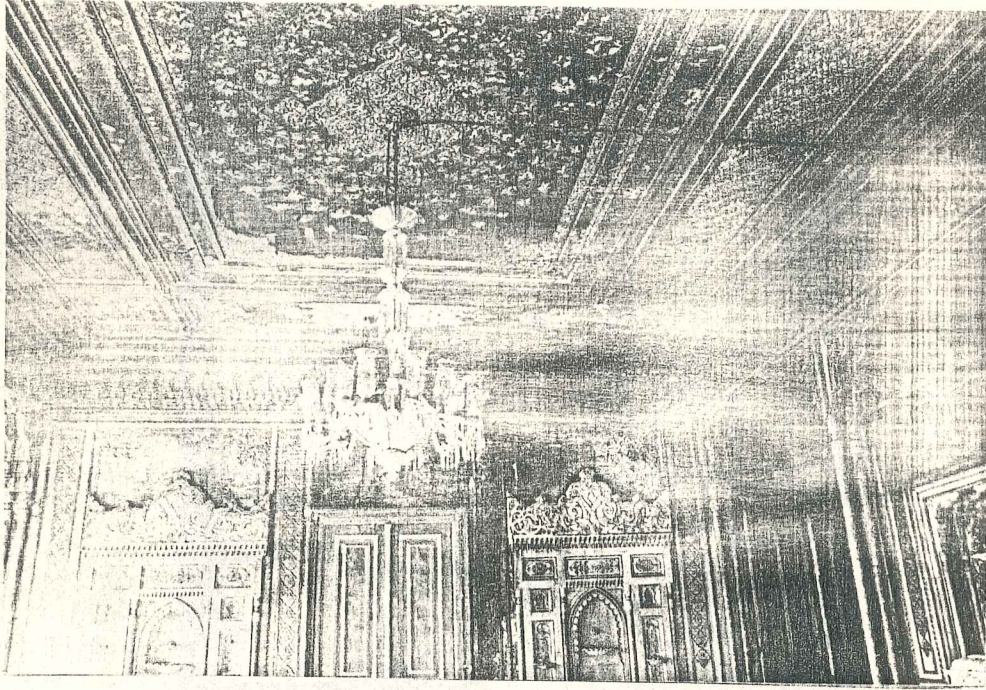

Z03 VE Z07 ARASINDAKİ MERMER KORKULUK DETAYI (R: 35)

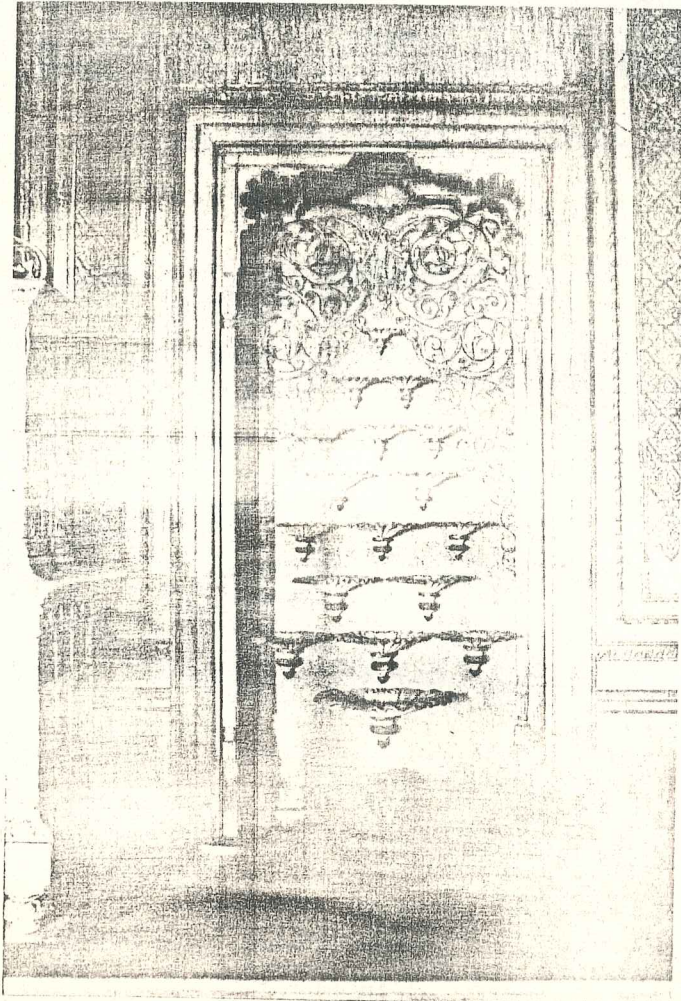

Z06 MEKÂNI "ODA-I ALİ" İÇ GÖRÜNÜŞLERİ
(E: 36-37)

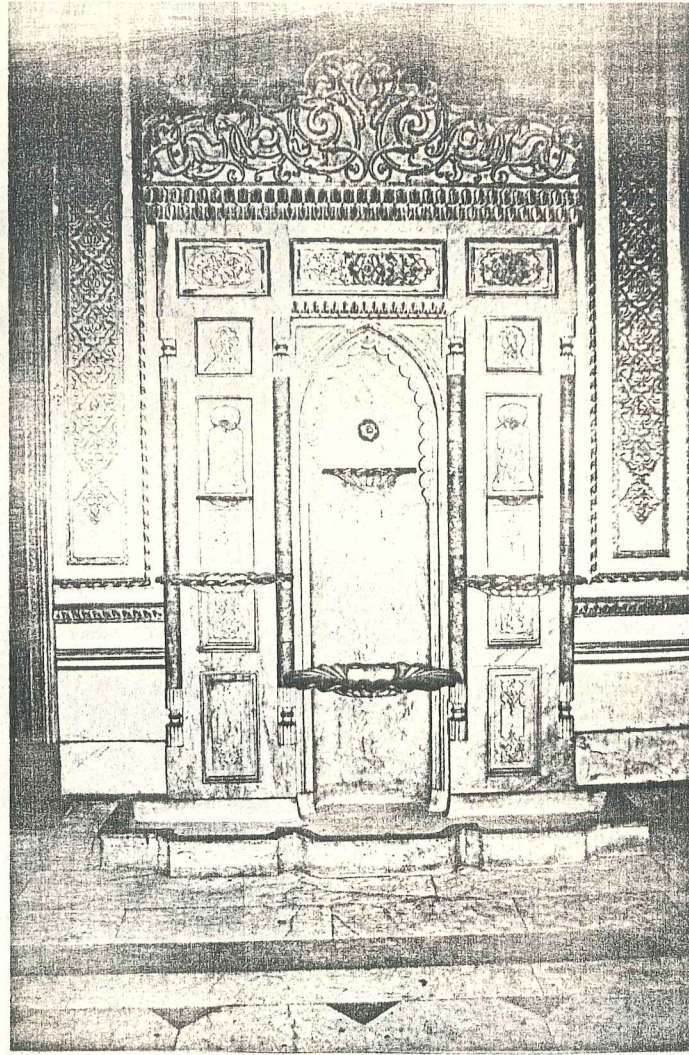

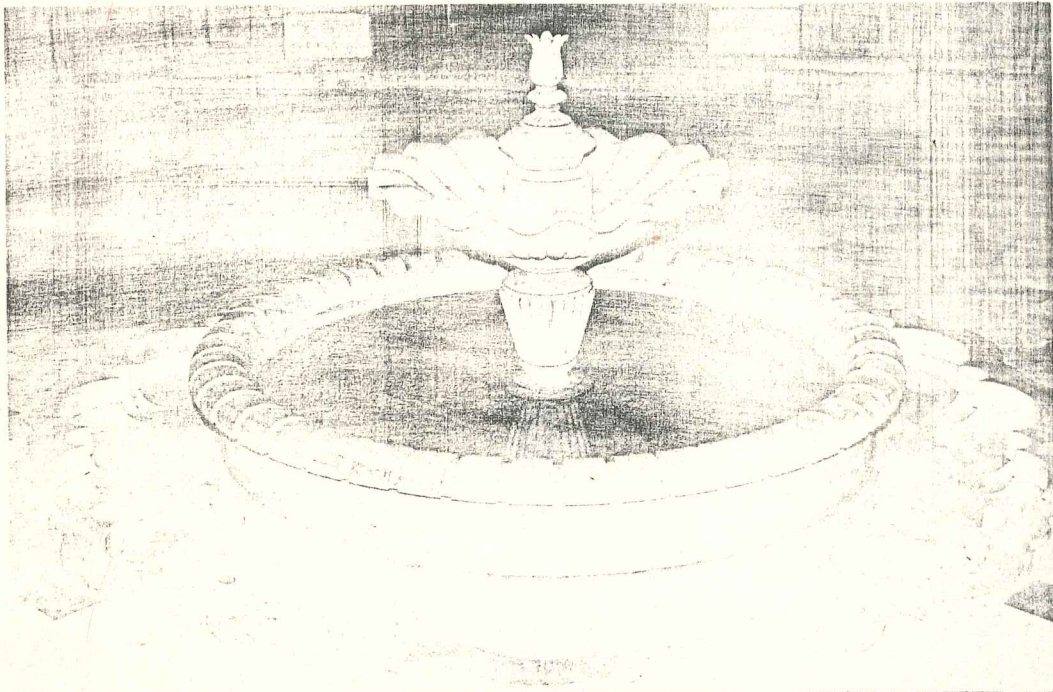
Z06 MEKÂNI "ODA-I ÂLÎ" YANGINDAN HASAR GÖREN
TAVAN DETAYI VE AVİZE (R: 38)

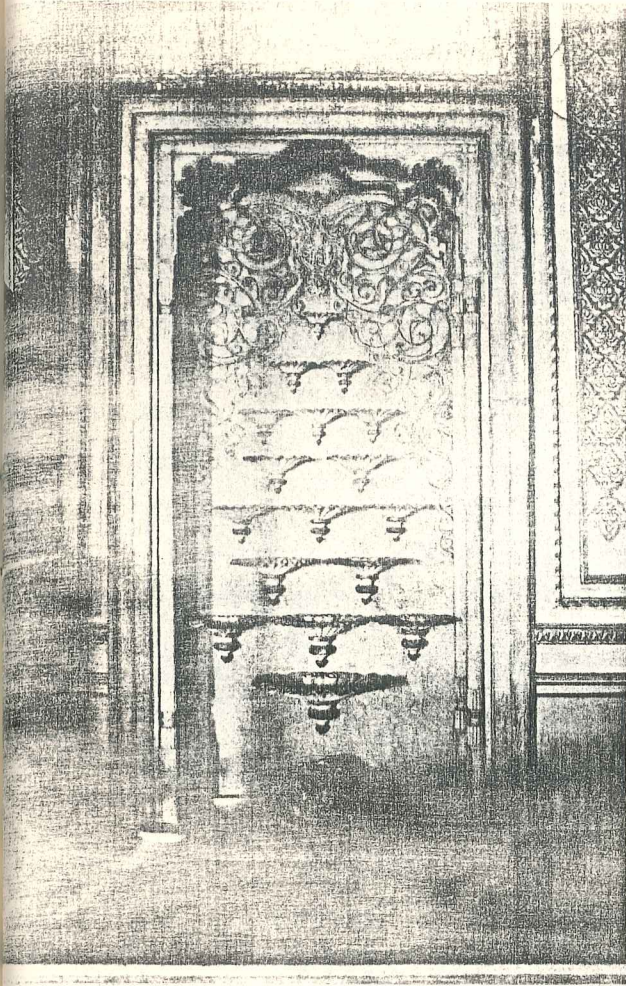
Z06 MEKÂNI "ODA-I ÂLÎ" SENSEBİL
DETAYI (R: 39)

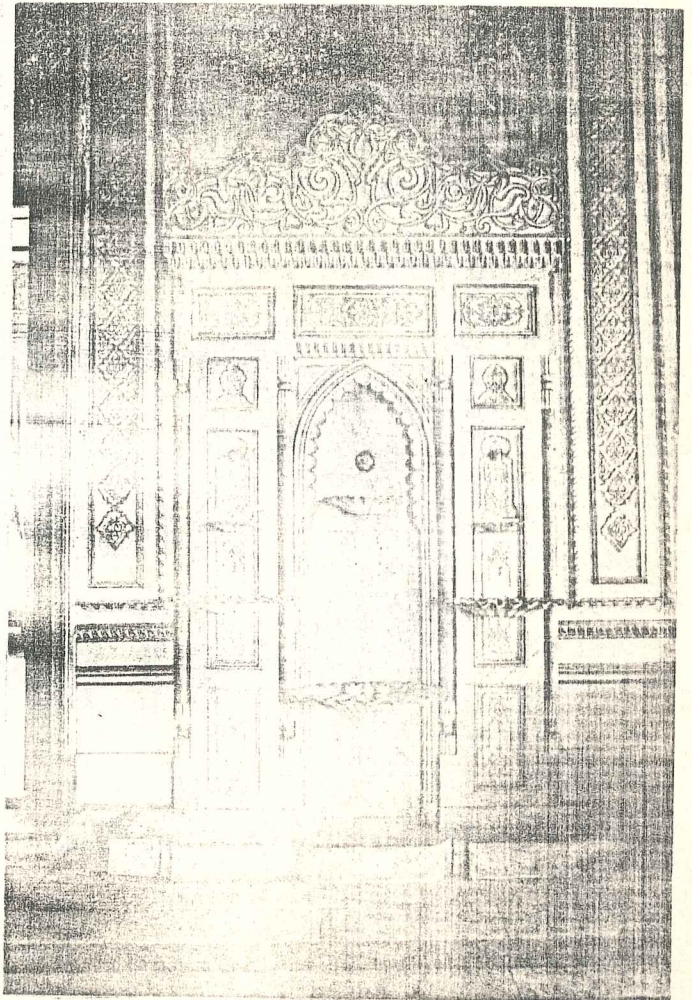
Z06b MEKÂNINDAKİ SELSEBİL (e:40)

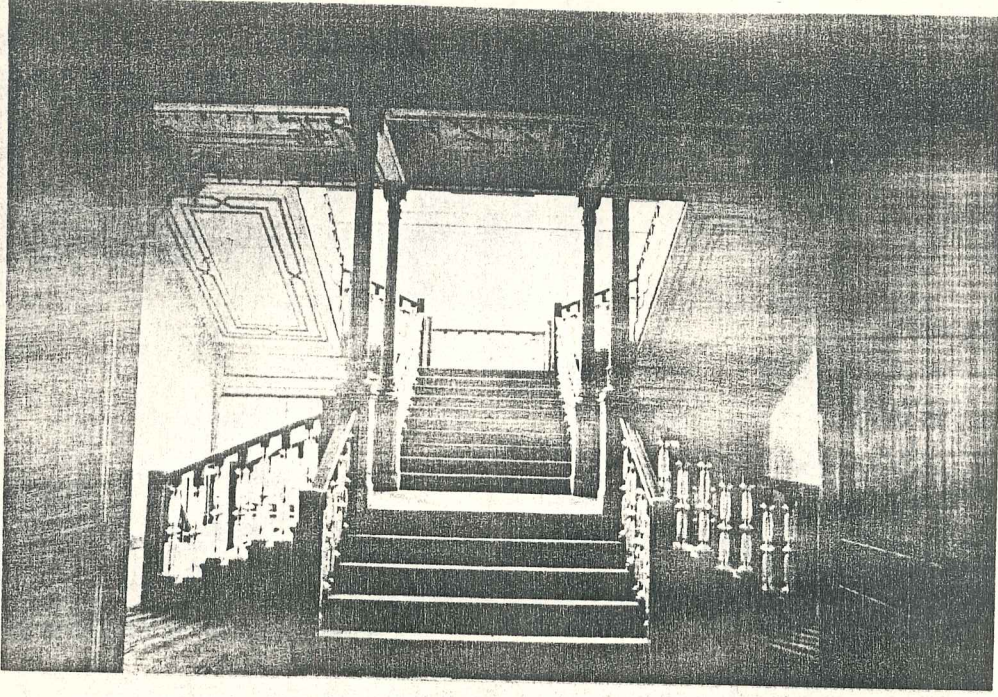
Z06 MEKÂNINDAKİ FİSKİYELİ HAVUZ (R:41)

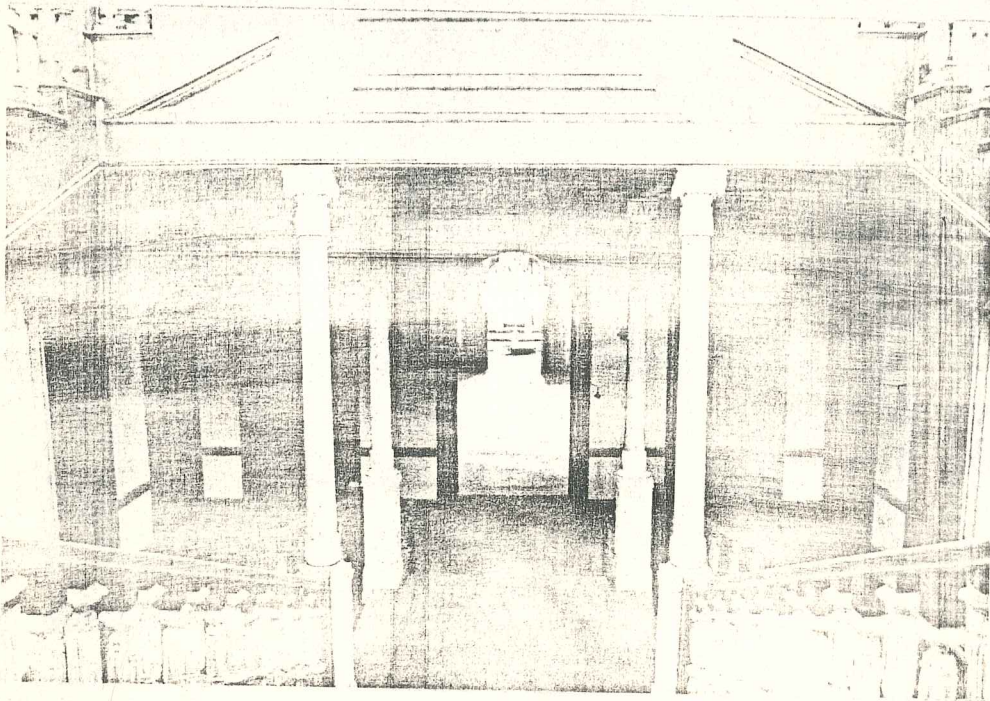
Z06b MEKANINDAKİ SELSEBİL (42)

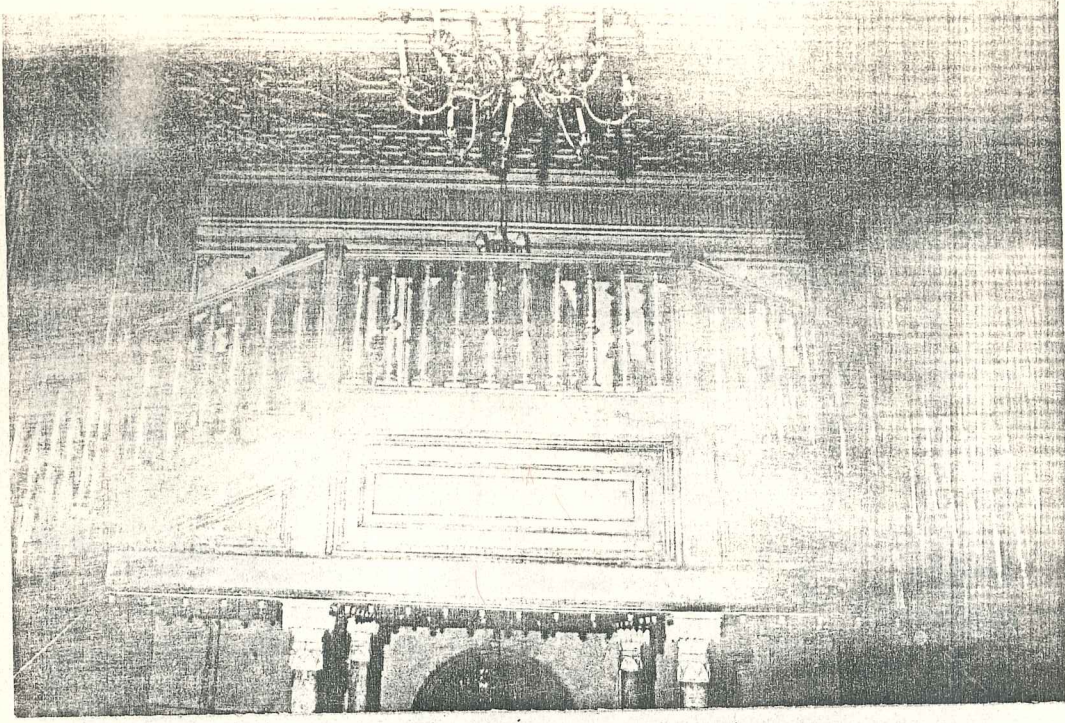

Z06 MEKANINDAKİ SELSEBİL (R:43)

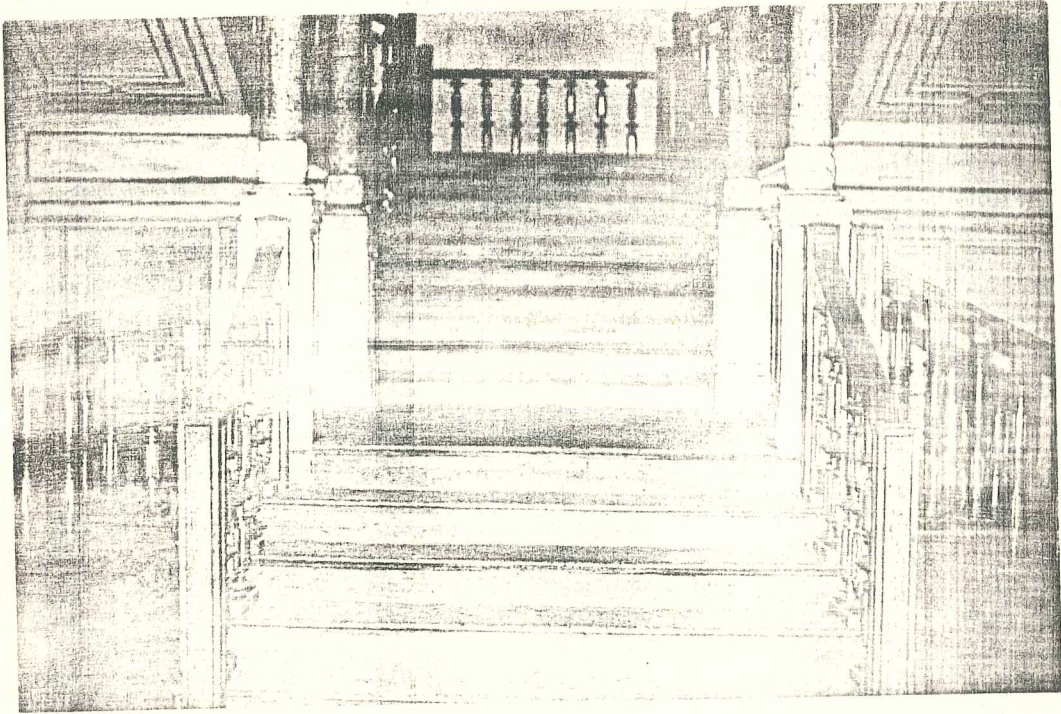

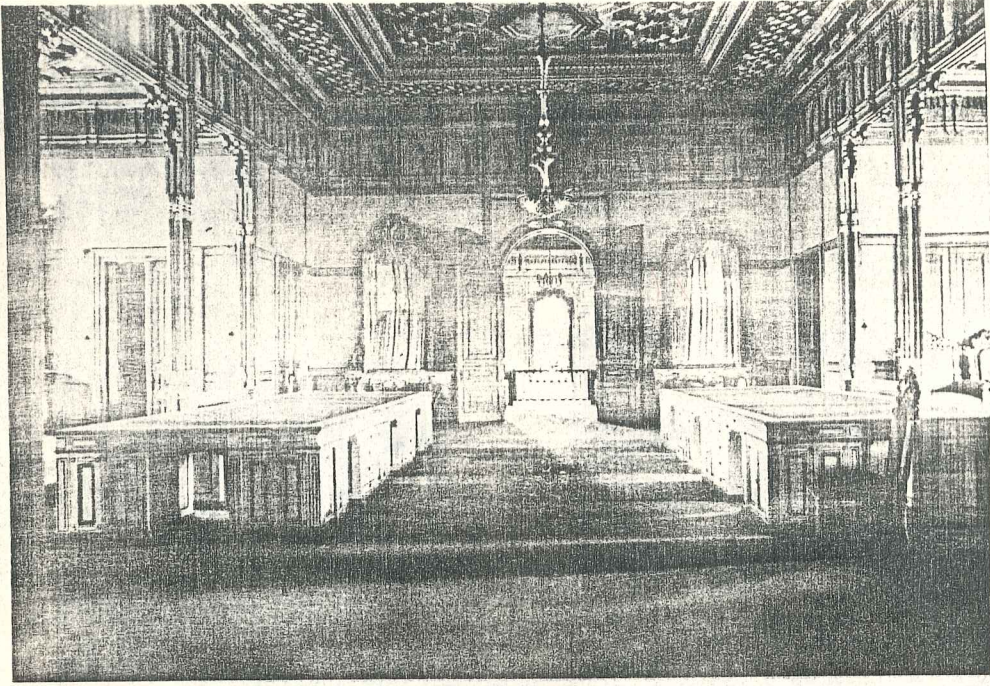
KRİSTAL KORKULUKLU AĞŞAP MERDİVENDEN
İKİ DETAY (e: 44-45)

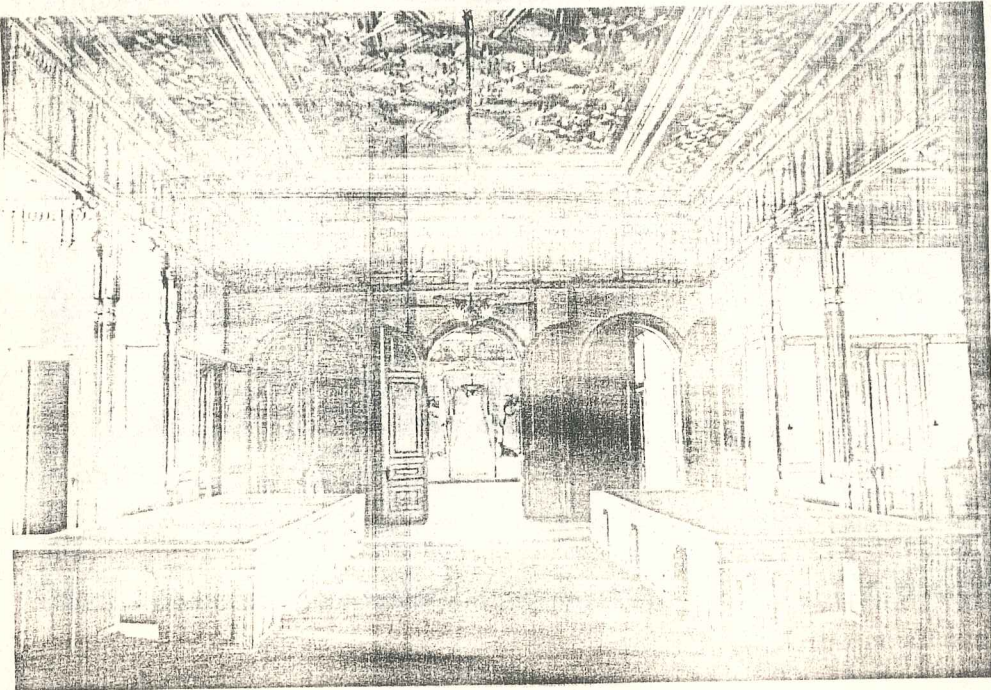

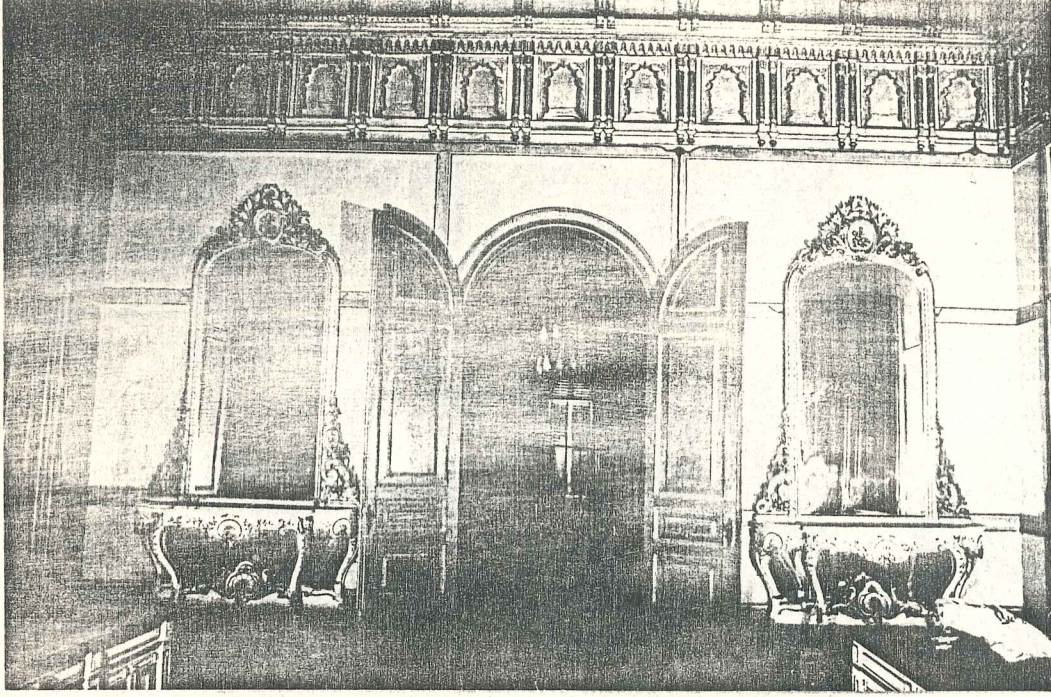
KRİSTAL KORKULUKLU AHAŞAP MERDİVENDEN İKİ DETAY
(e: 46-47)

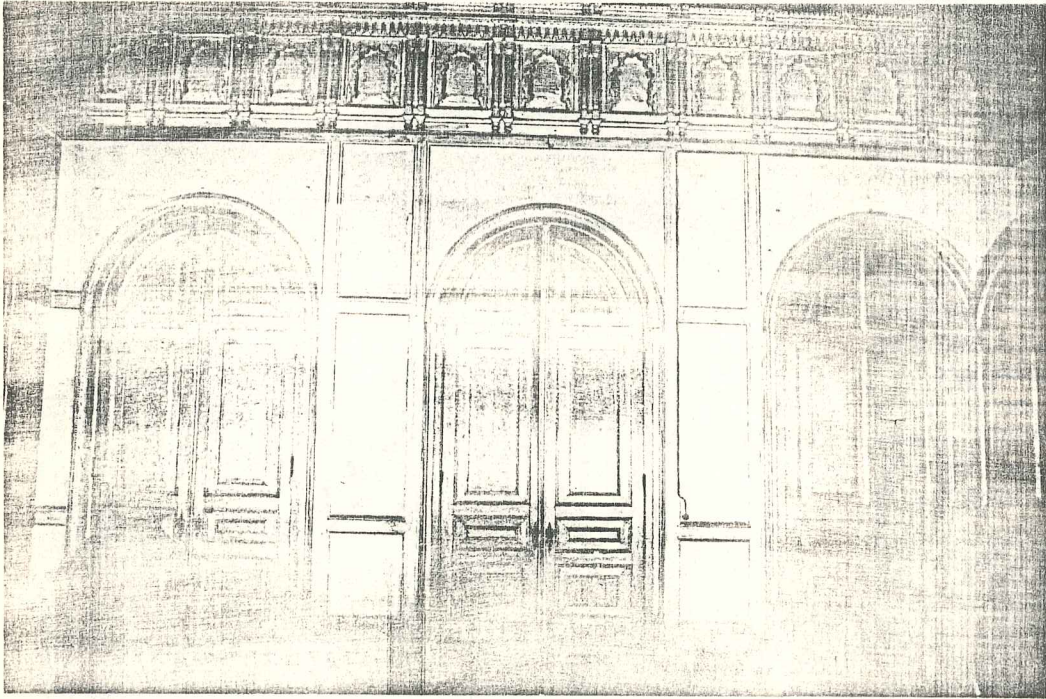

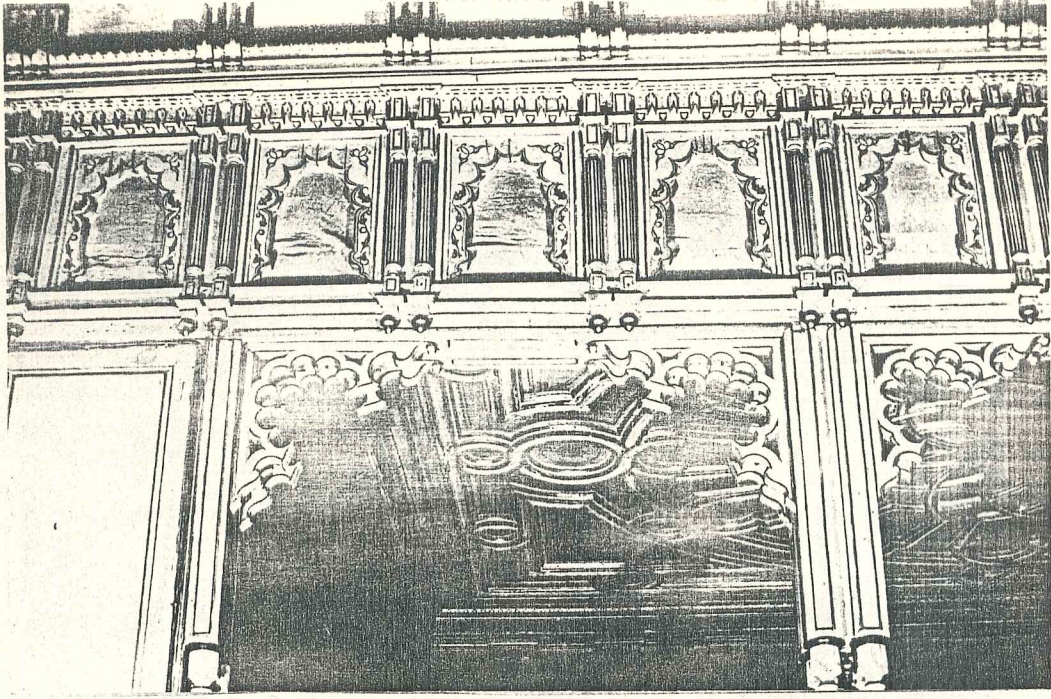
107 MEKÂNI İÇ GÖRÜNÜŞLERİ
(R: 48-49)

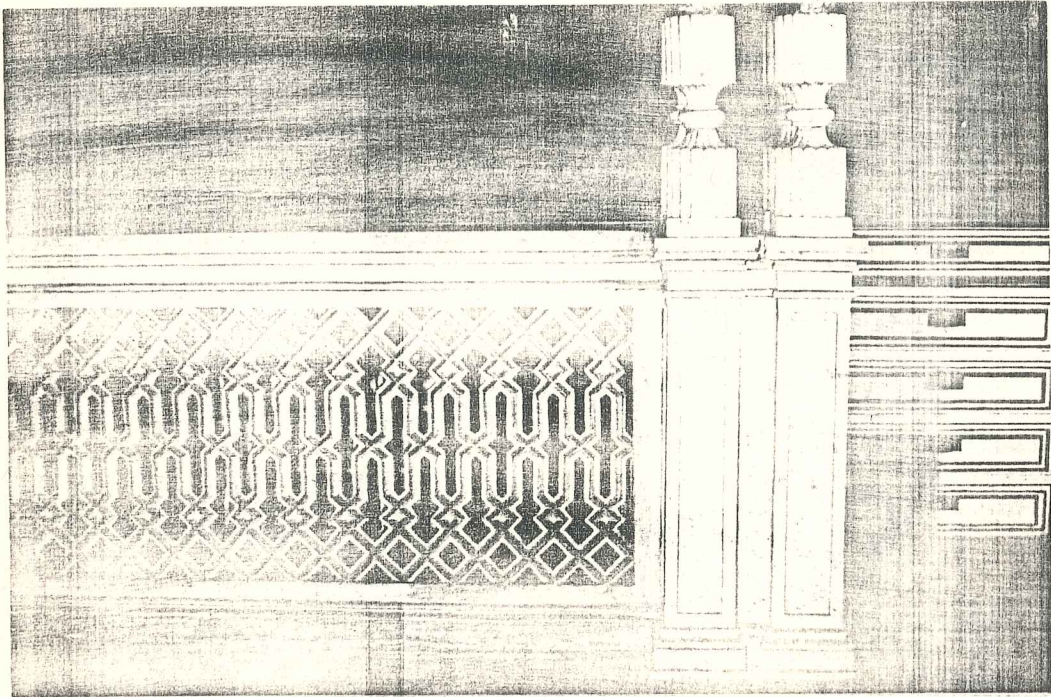

107 MEKÂNI "ANDLAŞMALAR SALONU" KAPI KORNİŞ DETAYLARINDAN
İKİ ÖRNEK
(R:52-53)

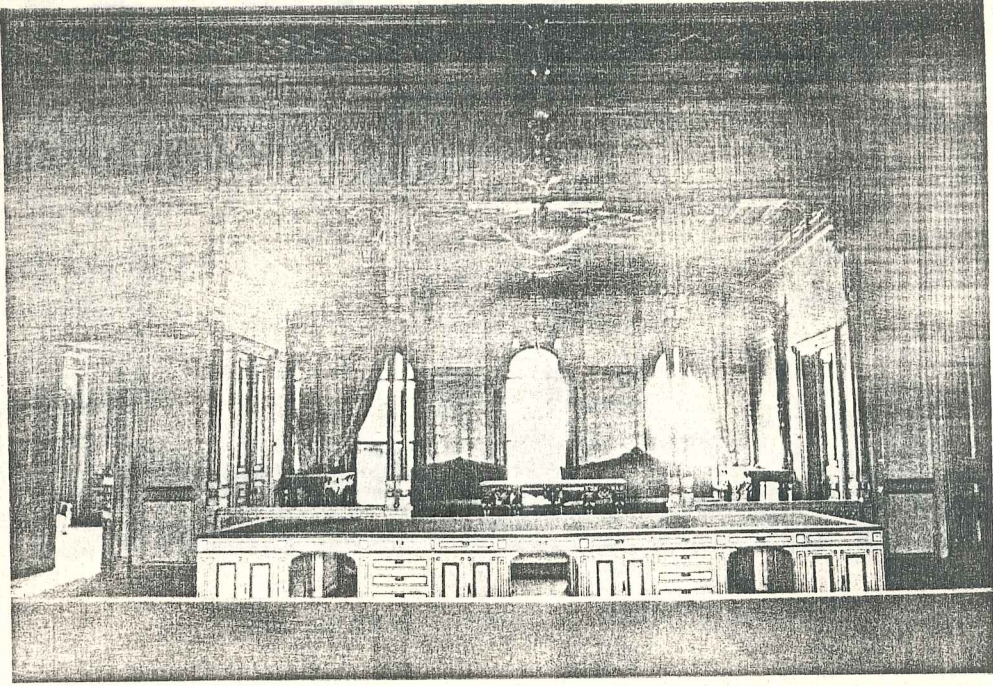

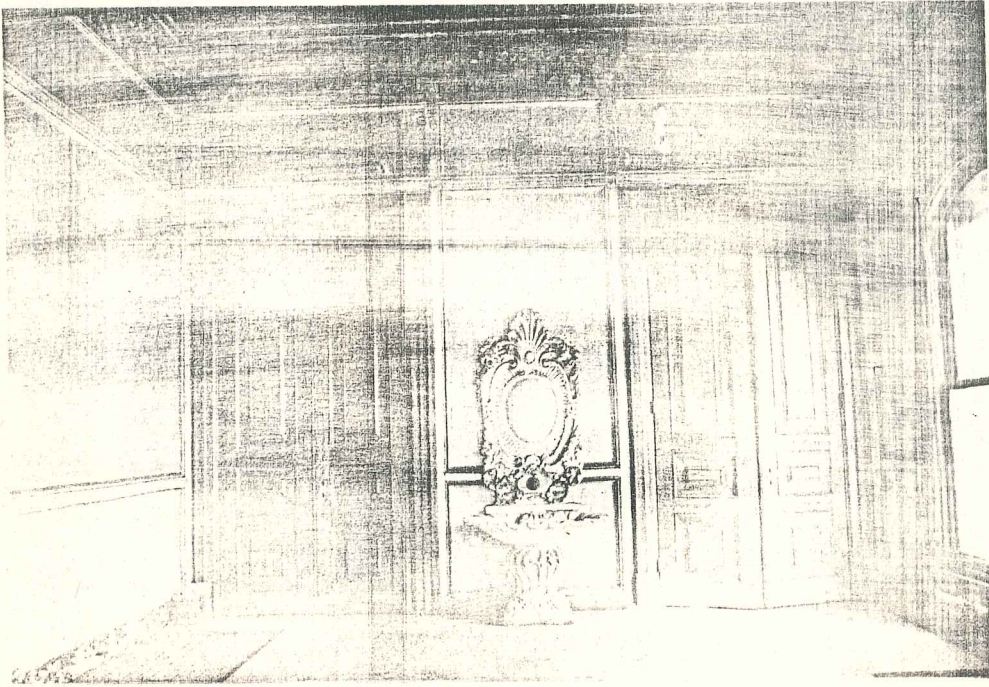
107 MEKÂNI KORNİŞ VE SÜTUN ÜST BAŞLIK DETAYI (r: 54)

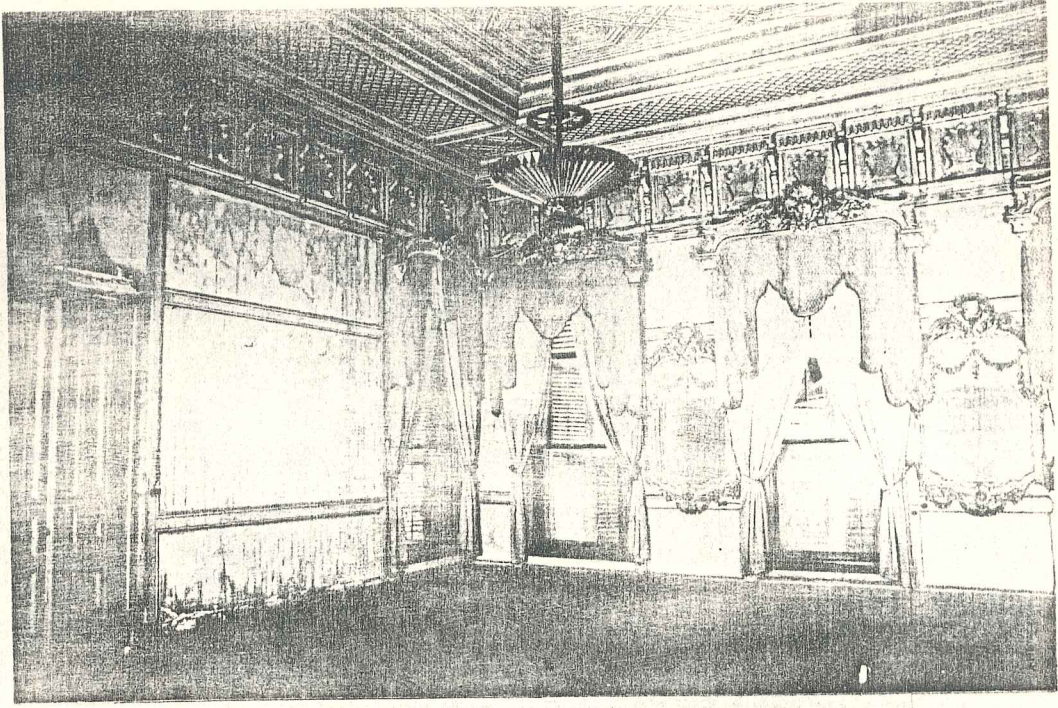
104 ve 107 MEKÂNLARI ARASINDAKİ MERMER KORKULUK
VE SÜTUN ALT BAŞLIĞI DETAYI (r: 55)

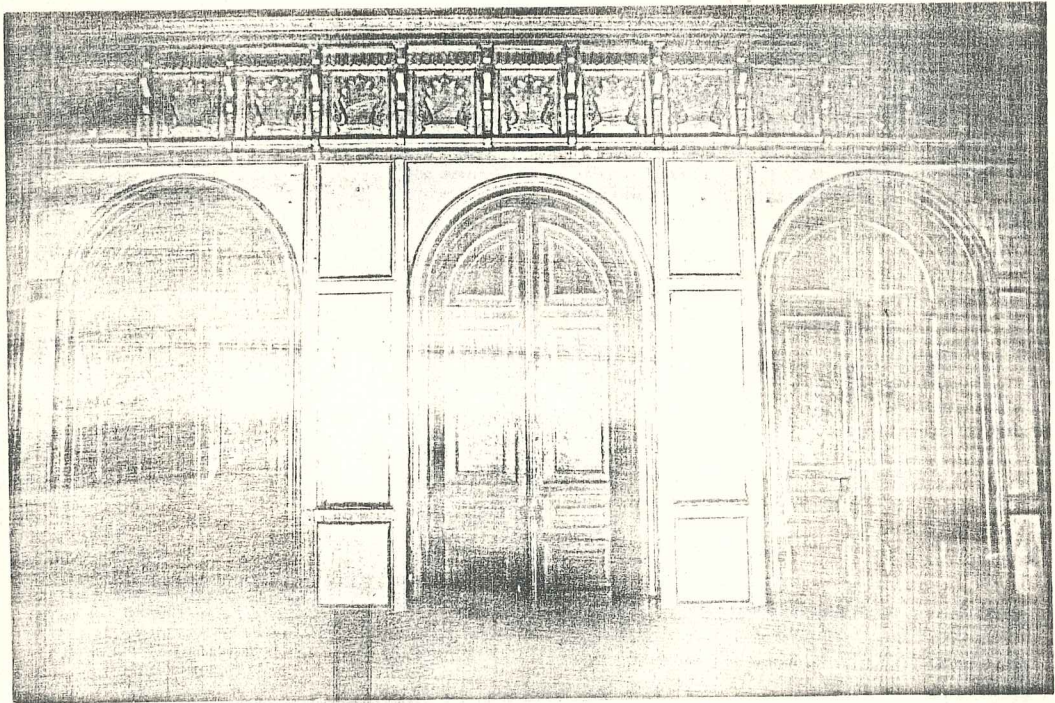
107 MEKÂNI "ANDLAŞMALAR SALONU" İÇ GÖRÜNÜŞÜ (R:56)

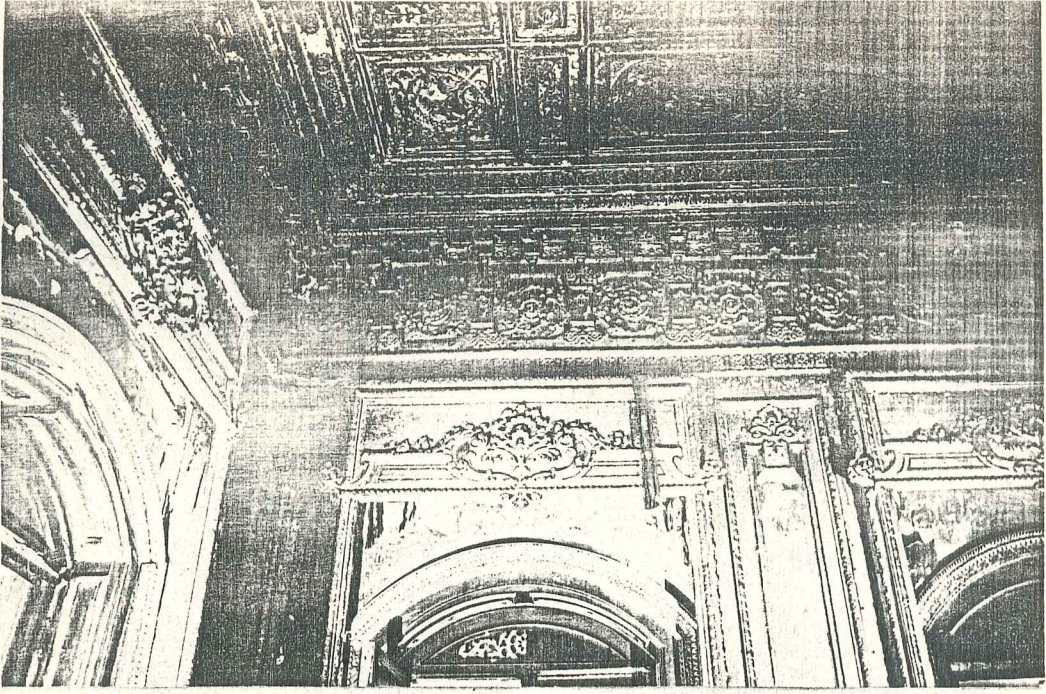
109 MEKÂNI "SULTAN ABDÜLHAMİT'İN ÇALIŞMA ODASI"
İÇ GÖRÜNÜŞÜ (R:57)

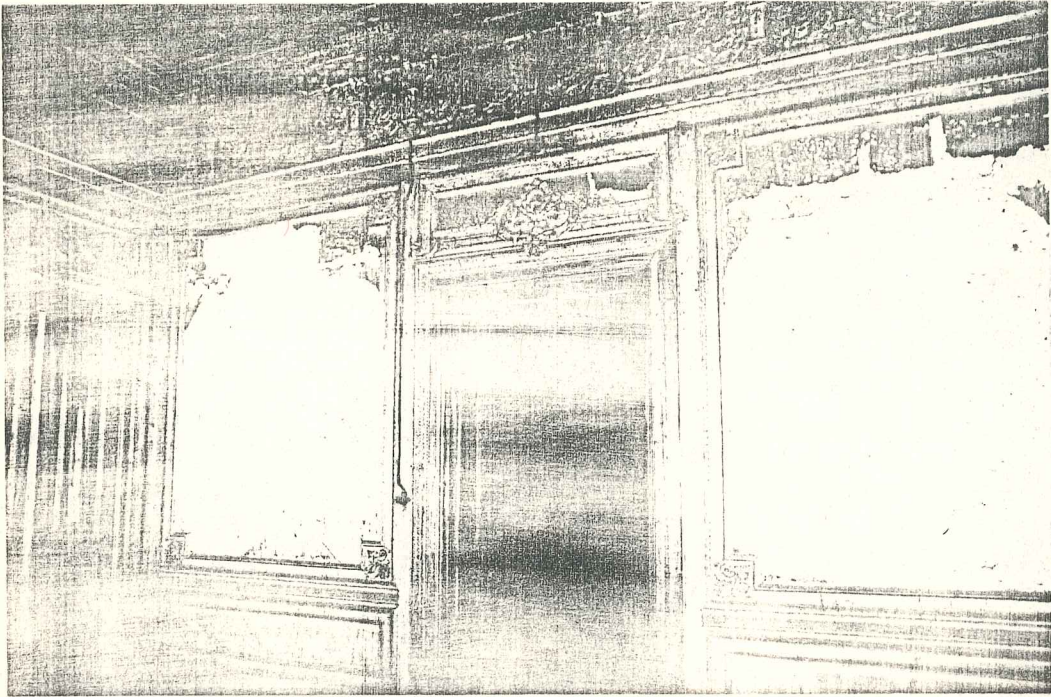
106 MEKÂNI PENCERE KORNİŞ DETAYI (R:58)

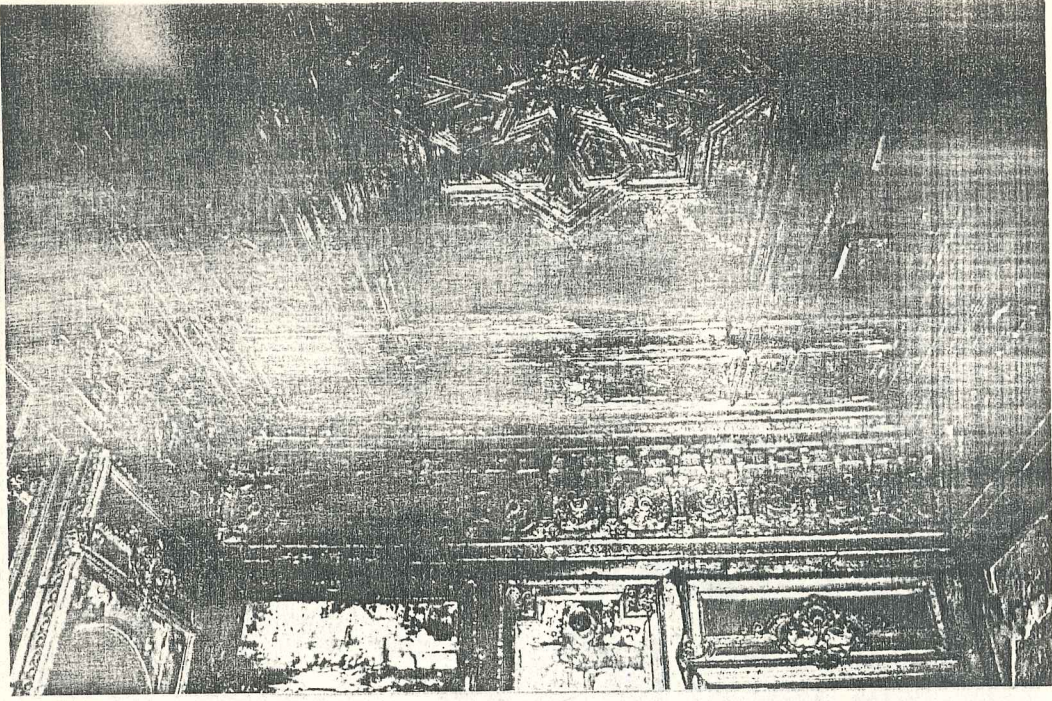
106 MEKÂNI KAPI KORNİŞ DETAYI (R:59)

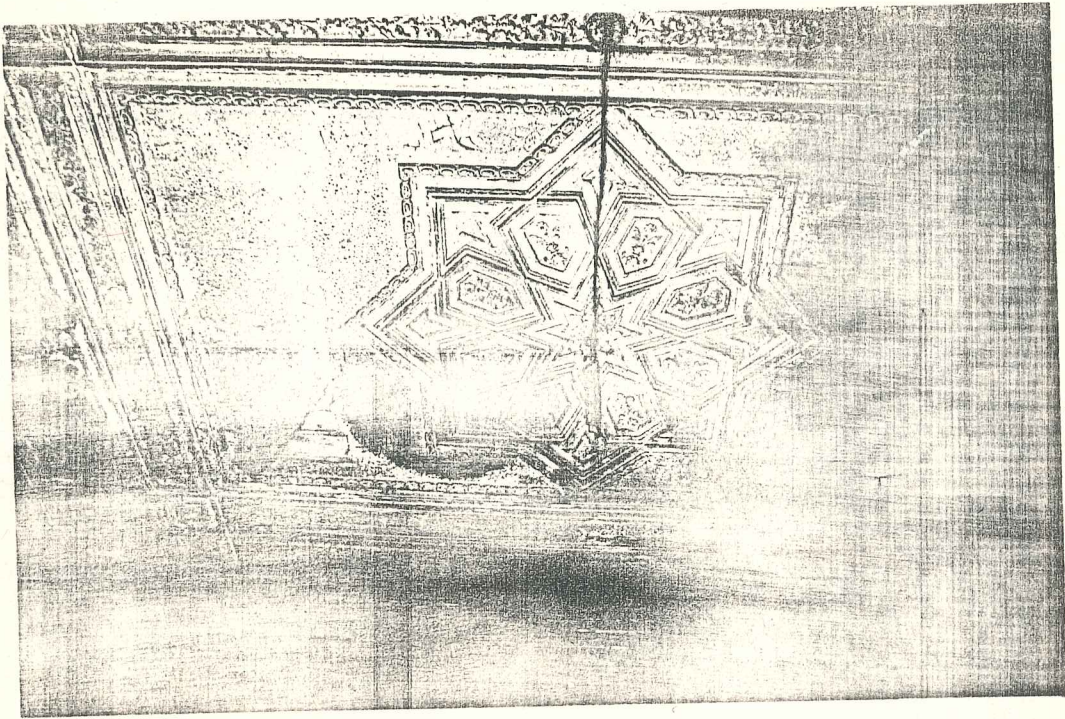
101 MEKANI YANGINDAN HASAR GÖREN TAVAN
KORNİŞ DETAYI (R:60)

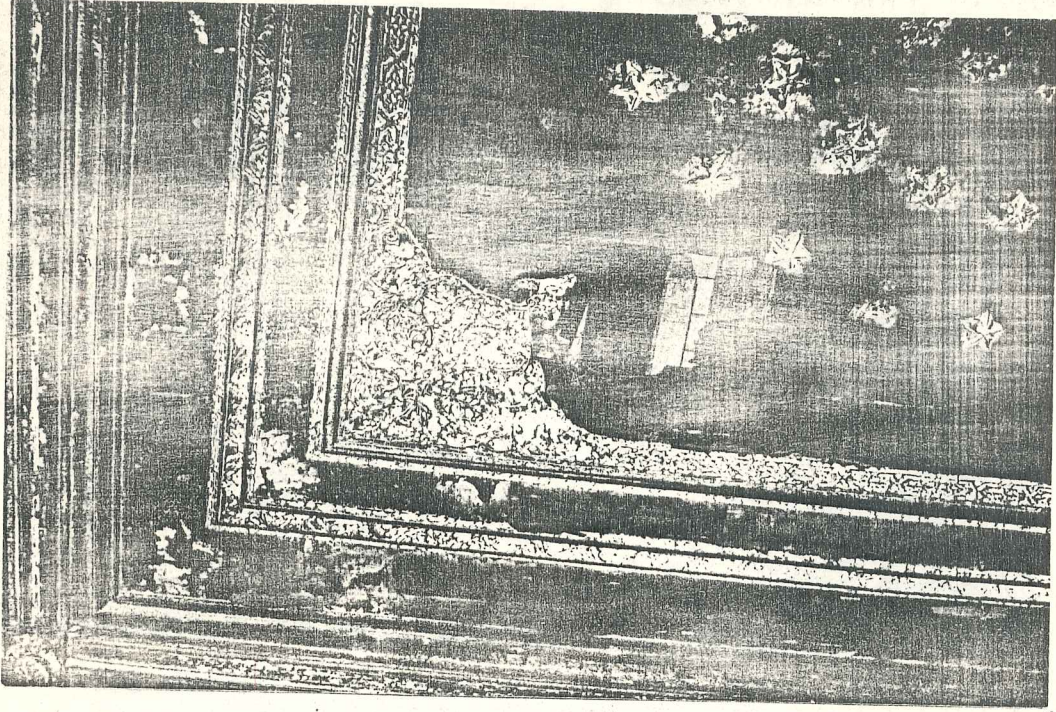

101 MEKANI YANGINDAN HASAR GÖREN DUVAR
KAPI KORNİŞ DETAYI (R:61)

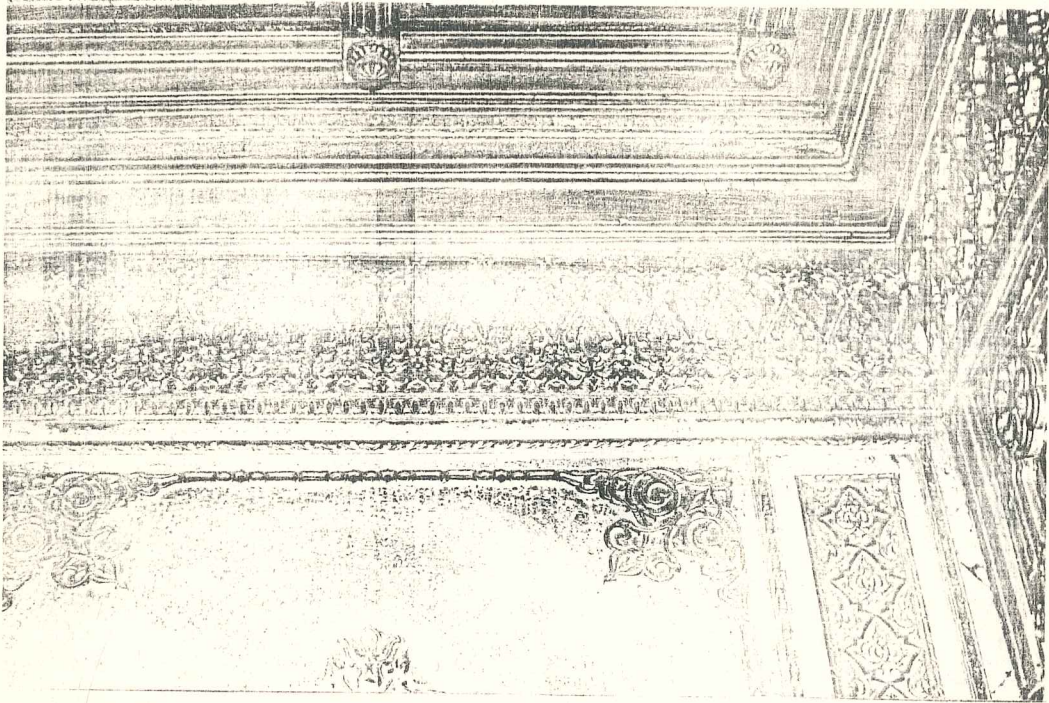

101 MEKÂNI YANGINDAN HASAR GÖREN TAVANINDAN
İKİ DETAY (K:62-63)

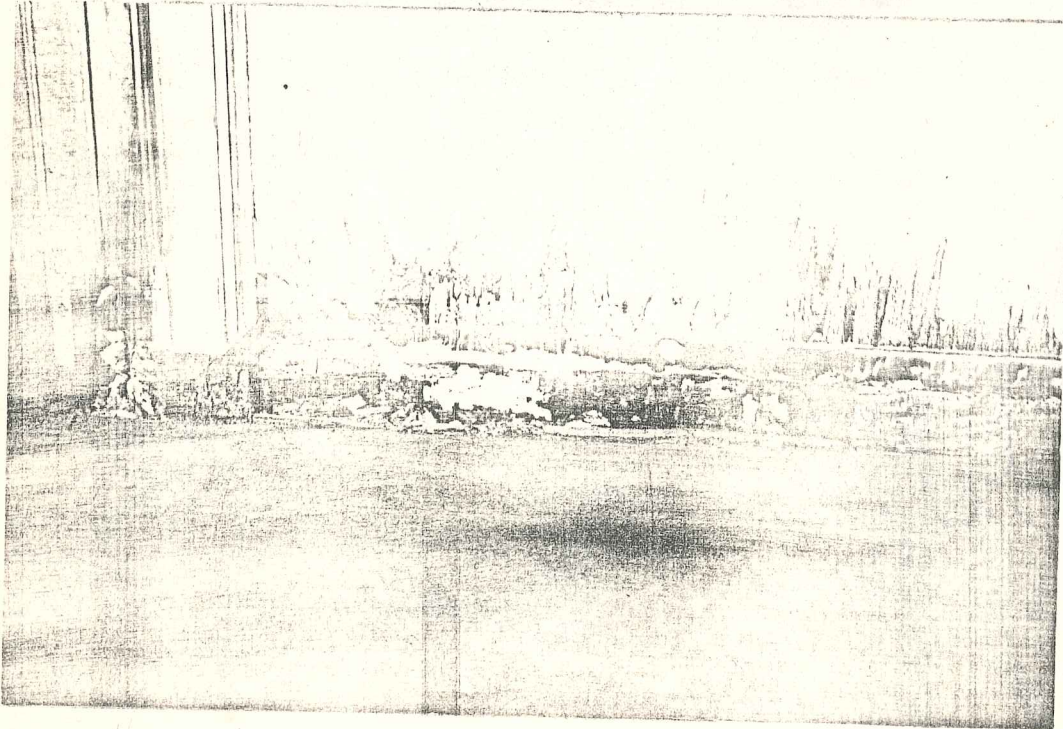
Z06 MEKÂNI YANGINDAN HASAR GÖREN TAVAN DETAYI (e:64)

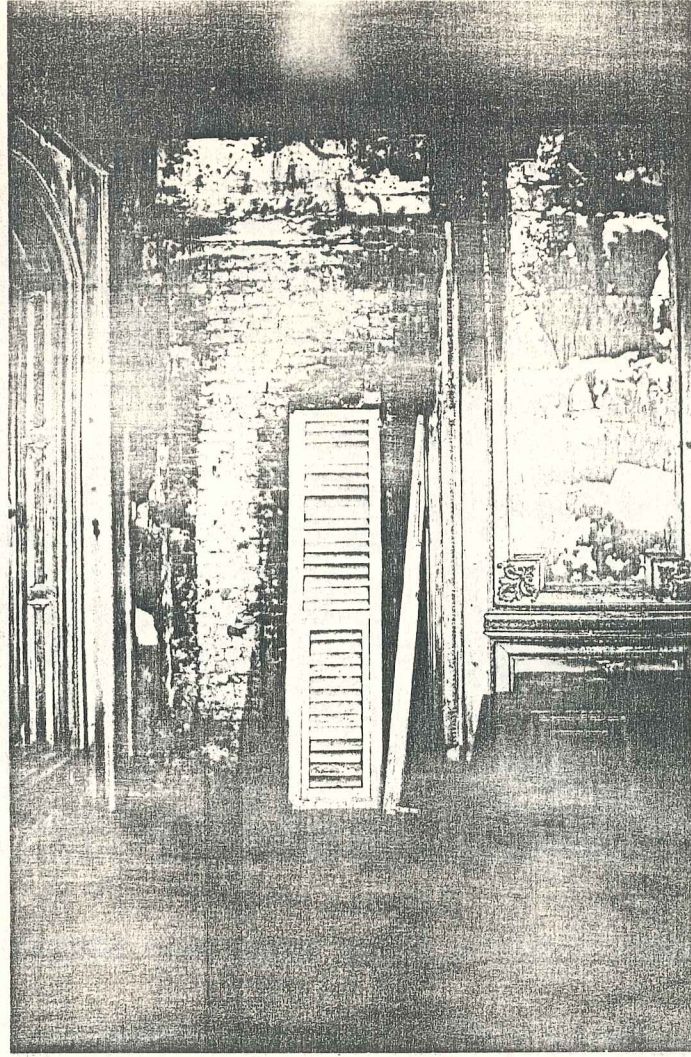
Z06 MEKÂNI "ODA-I ÂLÎ" MÜZEYİYEN ALÇI KORNİŞ DETAYI (e:65)

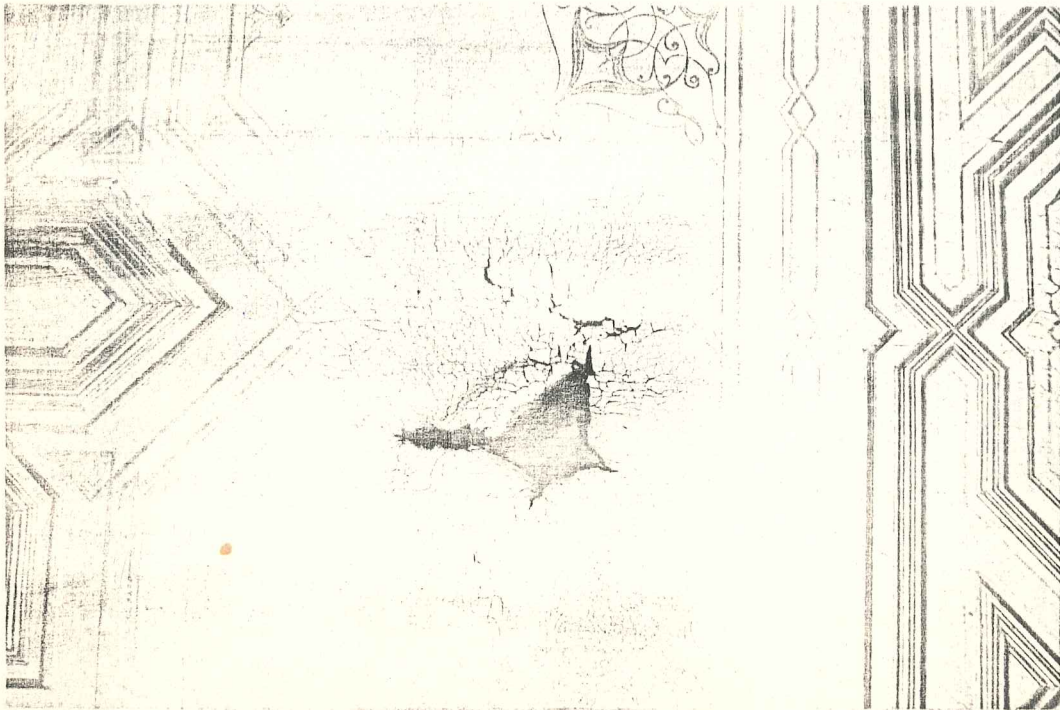
101 MEKANI YANGINDAN HASAR GÖREN DUVAR DETAYI (K:66)

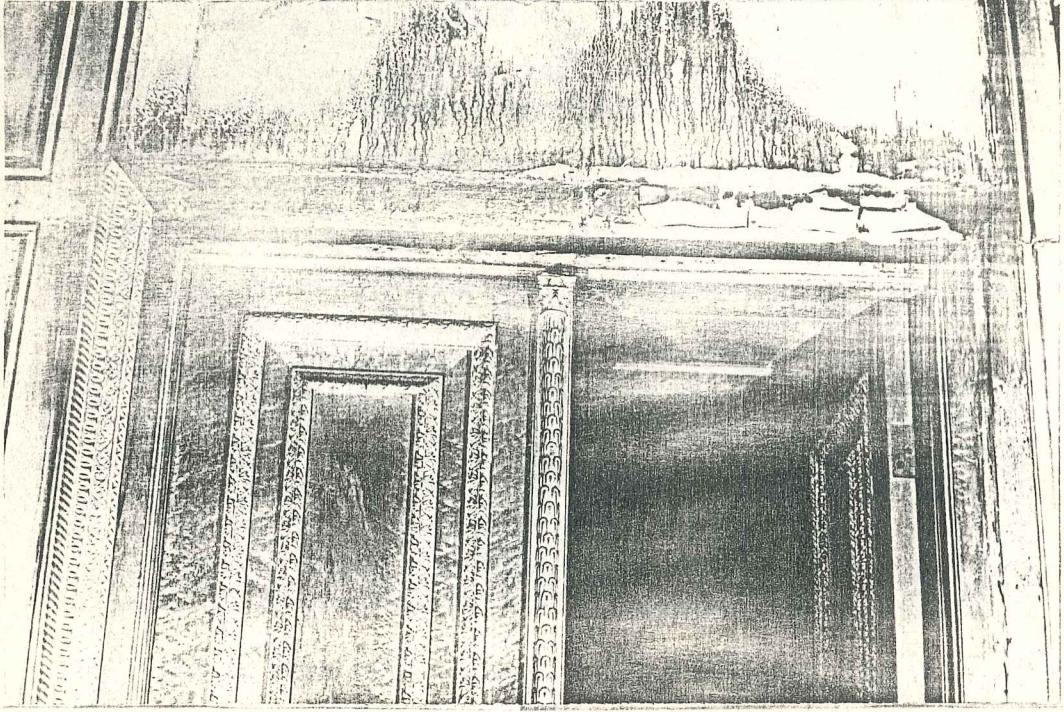
101 MEKANI YANGINDAN HASAR GÖREN SÜPÜRGELİK DETAYI (K:67)

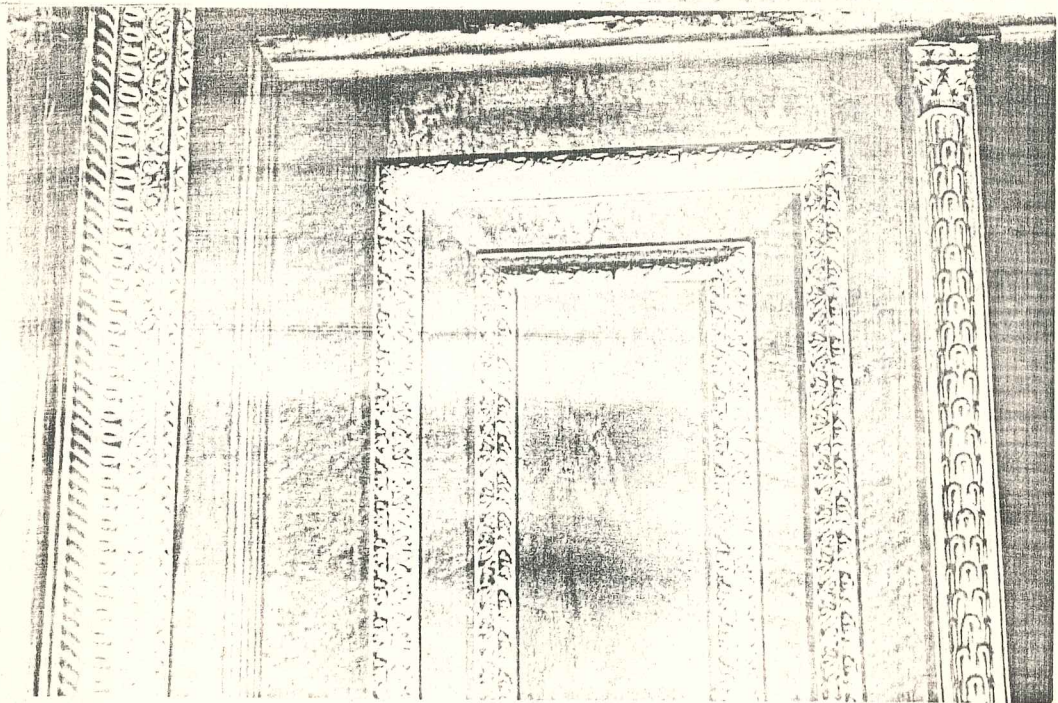
101 MEKÂNI YANGINDAN HASAR
GÖREN DUVAR DOLAP DETAYI (R:68)

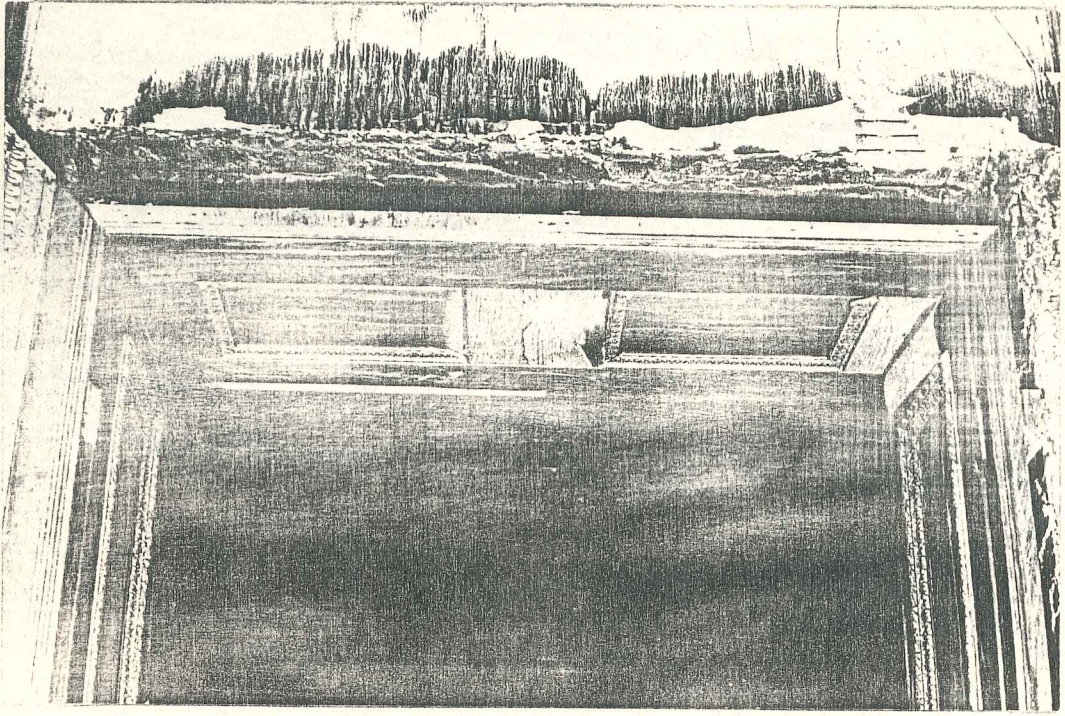

106 MEKÂNI TAVANI YANGIN
SONUCU BOZULMALAR (R:69)

101 MEKANIN YANGINDAN HASAR GÖREN KAPIDAN İKİ DETAY (R:70)
71

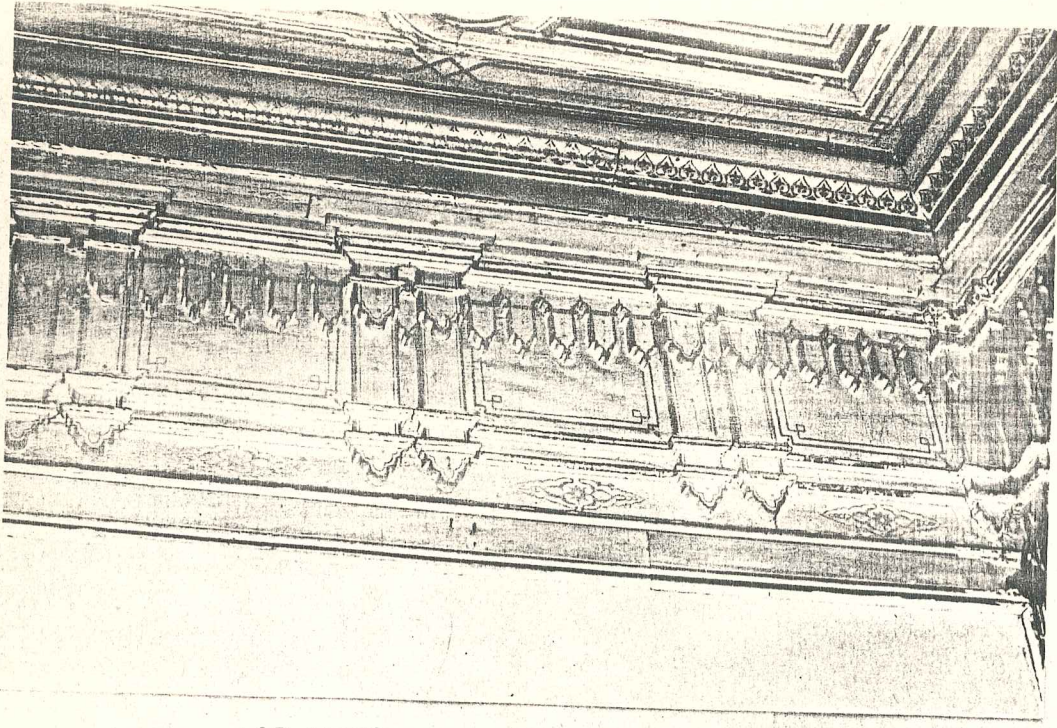

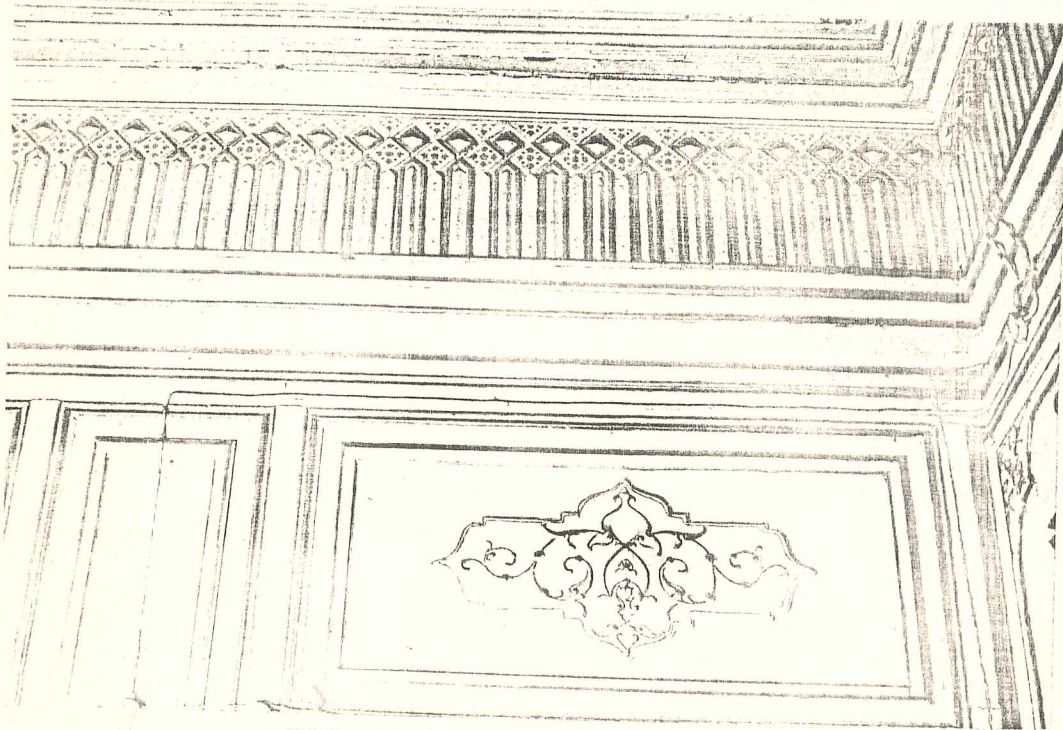
101 MEKÂNI YANGINDAN HASAR GÖREN DOĞRAMA DETAYI (r: 72)

207 MEKÂNI YANGINDAN HASAR GÖREN DOĞRAMA DETAYI (r: 73)

103 MEKÂNI KORNİŞ DETAYI (K:74)

203 MEKÂNI KORNİŞ DETAYI (K:75)

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Agat, Nilüfer, Bogaziçinin Turistik Etüdü,
İstanbul, İ.T.Ü. Mim. Fak. yayını, 1963.
- Ağın, A. Saraylarımız,
İstanbul, Tan Gazetesi ve Matbaası, 1965.
- Aktepe, M. "İstanbul'un nüfus meselesine dair bazı vesikalar",
Tarih Dergisi, IX/15 Eylül 1958 s.1-30.
- Ali Said, Saray Hatıraları, Sultan Abdülhamit Han'ın Hayatı,
İstanbul, Cemiyet Kütüphanesi Yayl, 1318.
- Atıf Hüseyin, Muhtıra yazma defterleri 12 Defter
T.T.K. Kütüphanesi.
- Avcıoğlu, Doğan, Türkiye'nin Düzeni,
İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1969.
- Eldem, S.H. Boğaziçi Anıları,
İstanbul Alarko Yayınları, 1979.
- Ezgü, Fuad, Yıldız Sarayı Tarihçesi,
İstanbul, Harb Akademileri Yayl., 1962.
- Gökbilgin, M.T. "Tarihte Boğaziçi"
İslâm Ansiklopedisi, C.2, 1979.
- Kılıçaslan, İ. İstanbul Kentleşme Sürecinde Ekonomik ve Mekânsal Yapı İlişkileri,
İstanbul, İ.T.Ü. Mim.Fak.Yayını, 1981.

- Kuban, Doğan, "İstanbul'un Tarihsel Yapısı",
Mimarlık, 1970/5, s.26-48.
- Konyalı, İ.H. İstanbul Sarayları,
İstanbul, 1943.
- Müh.Necip Bey, "1918 Beşitaş Haritası",
İstanbul Ansiklopedisi.
- Osman Nuri, Abdülhamit-i sani ve devr-i Saltanatı,
İstanbul, İbrahim Hilmi Yayınevi, 1327.
- Osmanoğlu, A. Babam Abdülhamit,
İstanbul Güven Yayınevi, 1960.
- Opr.Cemil Paşa, 80 Yıllık Hatıralarım,
İstanbul, 1951.
- Öztuna, Yılmaz, İstanbul Yıldız Sarayı,
İstanbul Hayat Yayınları, 1954.
- Riestschel, H. Isıtma ve Havalandırma Tekniği,
Çev.Uğur Köktürk,
İstanbul, 1968.
- Sevgin, E. "Yıldız Sarayı",
Hayat Tarih Mecmuası, 1966/5, s.38-47.
- Şehsuvaroğlu, H.Y. "Yıldız Sarayı",
Resimli Tarih Mecmuası, C.2, 1951,
s.1005-1009.
- Şehsuvaroğlu, H.Y. "Le Palais de Yıldız",
Türkiye Tarih ve Otomobil Kur. Belleteni,
1952/127, s.35-36.

- Şehsuvaroğlu, H.Y. Istanbul Sarayları,
Istanbul, Doğan Kardeş Basımevi, 1964.
- Suher, Hande, Istanbul'da Bölge Plânlamasına Yardımcı
Bir Araştırma,
Istanbul, İ.T.Ü. Mim. Fak. Yayl., 1963.
- Tahsin Paşa Abdülhamit, Yıldız Hatıraları,
Istanbul, Milliyet Matbaası, 1931.
- Uşaklıgil, H.Z. Saray ve Ötesi,
Istanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevi, 1981.
- Ünüvar, Safiye, Saray Hatıralarım,
Istanbul, 1964.
- Wechssler-Kümmel, S. Chandeliers, Lampes et Appliques de Style,
Heidelberg, Keyserche Verlagbuchhandlung,
1963.
- Yazıcıoğlu, Lütfü, Boğaziçi Kıyı Yapıları, Tarihsel Biçim-
lenişleri, Çağdaş Biçimlenişlerde Temel
İlkeler Önerisi,
Istanbul, İ.D.M.M.A. Mim. Böl. Basılmamış
Doktora Tezi, 1980.

T. C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü

SAYI : Müze:02.2.750.0(34)
KONU: İstanbul, Yıldız Sarayı.

1911

ANKARA

15/4 My
Tarih: 15 Nisan 1982

02-3-730-34
ANITLAR ŞUBESİ MÜDÜRLÜĞÜNE

Deniz
18/4 My

İstanbul ilinde bulunan Yıldız Sarayına verilecek fonksiyona ilişkin Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 15.1.1982 gün ve 13372 sayılı kararı ekte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

TESCİL VE PLANLAMA
ŞUBESİ MÜDÜRÜ V.

EK:1 Karar örneği

N. Z. Öz
Nermin Özbaş
Şube Md. Yrd.

31.3.1982 SU/ST

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 336 - 14.1.1982

Toplantı Yeri : İST.

Karar No. ve Tarihi : 13372 - 15.1.1982

Yıldız Sarayı'na verilecek fonksiyon hakkında Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünce gönderilen 24.9.1981 tarih ve 7906 sayılı yazı okundu, ekleri incelendi, yapılan müzakeresi sonunda:

Kurulumuzun 22.1V.1979 tarih, 11135 sayı ve 11.1.1980 tarih ve 11751 sayılı kararları ile de belirtildiği gibi Yıldız Sarayı kompleksi İstanbul'un Osmanlı Dönemi tarihinin, Topkapı Sarayından sonra ikinci büyük saray kompleksidir. Bir bütün olarak korunmalı ve kontrol edilmelidir. Kaldı ki Boğaz alanının başlangıcında sahildeki saraylar ve Yıldız Parkı ile entegre olan bu alan İstanbul içindeki en büyük kültürel ve artistik gösteri olanakları içeren bir yapı kompleksini bugüne kadar getirmiştir. Dünyadaki benzer uygulamaları ve sarayları müzecilik ve turizm açısından değerlendirilme olanakları düşünülerek çağdaş kültür ve kültürel turistik amaçlarına programlı olarak, tahsis edilmelidir.

Sarayın bütün elemanlarının çevresi ile birlikte yeniden bir elde toplanmasını sağlamak gereklidir.

Bu amaçla Y.D.M.M.Y.O.ekinde bulunan Hünkâr Kasrı'nın da Kültür Bakanlığı'na devredilmesinin gerekli olduğuna, Saraya geçici olarak yerleşmiş İslâm Kültür, Tarih ve Sanat Merkezinin kendisine başka bir alan gösterildiği zaman Sot Kasrı'nın tekrar saray idaresine katılmasına ve ilgili komisyonun görüşleri de göz önüne alarak Bakanlıkça ayrıntılı bir program geliştirilmesine ve bu çalışma içinde teklif haritası lejjantında:

- a) 7 numarada kayıtlı Hünkâr Kasrı'na müze fonksiyonu verilmesine,
- b) 17 numarada kayıtlı Cariyeler Dairesine geç dönem konut mimarisi müzesi olarak değerlendirilmesine,
- c) Bunun dışında kalan diğer 40 yerin teklif edilen fonksiyonunun uygun olduğuna,

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

KARAR

-2-

Toplantı No. ve Tarihi : 336 - 14.1.1982

Karar No. ve Tarihi : 13372 - 15.1.1982

Toplantı Yeri : İSTANBUL

d) bahçe çevresinde ve içindeki pavyonların turistik amaçlarla değerlendirme alanaklarının araştırılmasına,

3 yapıların tümünün saten sürmekte olan tamir faaliyetleri içinde dış hava şartlarına karşı korunmasına, restorasyon ve yeni işlevlere tahsis söz konusu oldukça projelerin Kuruluma gönderilmesinin Kültür Müsteşarlığından istenmesine karar verildi.

Adı Çıktı

BAŞKAN

Alsaç (Orhan)

Bulunmadı

Üye

Akozan (Feridun)

Üye

Biler (Remin)

Bulunmadı

Üye

Kuran (Abdullah)

Üye

Kültür Müşşarı

K.GÖKÇE

Üye

Aktepe (Münir)

Üye

Erdar (Cevat)

Bulunmadı

Üye

Ögel (Semra)

Üye

Vakıflar Genel Md.

G.YİĞİTÇİDEMİR

Bulunmadı

Üye

B.oğlu(Cevdet) Sösen(Hetin)

Üye

Eyice (Semavi)

Üye

Serdaroğlu : Ümit)

Üye

Eski Eserler ve
Müzeler Genel Md.

N.YARDINCI

Üye

Kızıoğlu (Fahrettin)

Üye

Bulunmadı

Üye

Tandoğan (Rifat)

Üye

Turizm Genel Md.

Ö.F.SEVER

Bulunmadı

Üye

Beyru (Rauf)

Bulunmadı

Üye

Kuban (Doğan)

Üye

Tayla (Hüseyin)

Üye

Planlama ve İmar
Genel Md.

E.KIRDAR

Bulunmadı

EK.MA.26.2.1982

KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

İSTANBUL

K A R A R

toplantı no ve tarihi : 336 - 14.1.1982
Karar no ve tarihi : 13372 - 15.1.1982

Yıldız Sarayı
yeni fonksiyonu hk.

1	- Büyük Mabeyn	----	Saray Müze
2	- Set Köşkü	----	Saray Müze
3	- Kılar-ı Humayun	----	Askeri Lojman(Boşalınca Konservatuar)
4	- Agavat Dairesi	----	Konservatuar
5	- Çit Kasrı	----	Saray Müze
6	- Limonluk Köşkü	----	Saray Müze
7	- Hünkar Dairesi	----	İ.D.M.M.A.
8	- Saray Tiyatrosu	----	Filarmoni ve gösteri
9	- Gedikli Cariyeler D.	----	Büro
10	- Usta Kalfalar dairesi	----	Büro
11	- Musahip ağalar D.	----	Filarmoni Der.İdaresi
12	- Çiçek Serası	----	Sera
13	- Kızlarağası dairesi	----	Kültür Bak.Kafeterya
14	- Kadın Efendiler Dairesi	----	Kültür Bakanlığı, Yönetim
15	- Hazine Usta Kadın D.	----	Harem Müze
16	- Kadın Efendiler D.	----	Harem Müze
17	- Cariyeler Dairesi	----	Kültür Bak.Yönetim
18	- Yanan Hususi Daire	----	
19	- Hususi Daire	----	Kültür Bak.Teknik Büro-Müdür Lojmanı
20	- Kaskad Köşkü Saray	----	Saray Müze
21	- Küçük Mabeyn	----	Saray Müze
22	- Harem iç kapısı	----	Cap.
23	- Harem Kapısı nöbet yeri	----	Müze idaresi
24	- Hünkar hamamı	----	Müze
25	- Yavcran ve Bendeğan Dairsi	----	Müze idaresi
26	- Maragozhane-müze	----	Halka açık Turizm
27	- III.Selim Çeşmesi	----	
28	- Kebab Köşkü	----	Turistik hizmet
29	- Güzel Sanatlar Galerisi	----	Turistik Hizmet
30	- Ada Köşkü	----	Turistik Hizmet
31	- Cihannüma köşkü	----	Turistik hizmet
32	- Eccehane	----	Kül.Bak.Sinema-TV Md.(2.Grup uygulama)
33	- Arabalık	----	Kül.Bak.Sinema-TV MD. Stüdyo-Arşiv
34	- Dış Karakol	----	G.E.E.A.Y.K.
35	- Arabacılar	----	Misafirhane
36	- Silahhane	----	19.yy.Osmanlı Tarihi son devir müzesi
37	- Hünkar mutfağı	----	Müze idaresi

38 - Hususi Kiler	----	Elektrik Merkezi
39 - Köprü	-----	
40 - Hayvan Kafesi	-----	Turistik hizmet
41 - Hamit Havuzu	-----	Turistik Hizmet
42 - Saray iç bahçesi	-----	Turistik Hizmet

Yıldız Univ. Fen Bil. Ens.	2000 TL.
728,82	
Demirb. No. - 41859 Fat. No. - Ayn. No. - 1/11	
R 151 71	43731

Foto: 75
Pafta: 6